

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN
EBEVEYNLERİ İLE YAŞADIKLARI İLETİŞİM
SORUNLARININ SOSYOLOJİK AÇIDAN
DEĞERLENDİRMESİ
(KONYA ÖRNEĞİ)

BETÜL ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

Prof. Dr. HAYRİ ERTEN

KONYA-2024

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	BETÜL ÖZ		
	Numarası	22810201953		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/ Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Ortaokul Öğrencilerinin Ebeveynleri ile Yaşadıkları İletişim Sorunlarının Sosyolojik Açıdan Değerlendirmesi (Konya Örneği)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

BETÜL ÖZ

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Betül ÖZ		
	Numarası	2810201953		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve din bilimleri		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hayri ERTEN		
Tezin Adı	Ortaokul Öğrencilerinin Ebeveynleri İle Yaşadıkları İletişim Sorunlarının Sosyolojik Açıdan Değerlendirmesi (Konya Örneği)			

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim sorunlarının tespit edilmesi ve bu sorunların sosyolojik olarak değerlendirilmesidir. Araştırmanın evreni, Konya'nın merkez ilçeleri olan Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerindeki ortaokul ve imam hatip ortaokullarında eğitim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışmada nicel veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmış olup, elde edilen verilerin analizi SPSS programı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, 10-15 yaş arasındaki ilk ergenlik sürecinde olan çocukların psiko-sosyal değişimlerinden kaynaklanan ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim problemlerini, bu problemler arasında dini değerlerin etkisini ve sosyolojik açıdan sonuçlarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Problemlerin tespiti ve anlamlandırılması, bu sorunların çözümünde atılacak ilk ve en önemli adımı oluşturmaktadır. Ebeveyn ve çocuk iletişimi üzerine bugüne kadar yapılan araştırmaların çoğu ebeveyn perspektifinden ele alınmıştır. Bu çalışma, konuyu çocukların perspektifinden incelemeyi hedeflemektedir. Sağlıklı bir toplumun temel gereksinimi olan sağlıklı iletişim, toplumun çekirdeği olarak kabul edilen aile içindeki iletişimin sağlıklı olmasından geçmektedir. Bu çalışmanın, incelediği ve tahlil ettiği konular bakımından ebeveyn ve çocuk iletişimi alanındaki literatüre mütevazı bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ergen, İletişim, Problemler, Sosyalleşme

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Betül ÖZ		
	Student Number	22810201953		
	Department	Philosophy and Religious Studies/Sociology of Religion		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Hayri ERTEN		
Title of the Thesis/Dissertation	Sociological Aspects of the Communication Problems of Secondary School Students with Their Parents (The Case Of Konya)			

The purpose of this study is to identify communication problems between middle school students and their parents and to evaluate these problems sociologically. The population of the study consists of students attending middle schools and imam hatip middle schools in the central districts of Konya, namely Selçuklu, Meram, and Karatay. A survey was used as the quantitative data collection method, and the data obtained were analyzed using the SPSS program.

The research aims to identify the communication problems that children aged 10-15, who are in the early adolescence period, experience with their parents due to their psycho-social changes, and to determine the influence of religious values on these problems as well as their sociological outcomes. Identifying and interpreting these problems constitute the first and most crucial step in solving them. Most of the research conducted so far on parent-child communication has been approached from the parents' perspective. This study aims to examine the issue from the children's perspective.

Healthy communication, which is a fundamental requirement of a healthy society, depends on the healthy communication within the family, which is considered the core of society. It is believed that this study will make a modest contribution to the literature on parent-child communication in terms of the topics it examines and analyzes.

Keywords: Adolescent, Communication, Problems, Socialization

ÖN SÖZ

Bu araştırma, toplumların temel yapı taşı olan ailenin işlevlerini ve ön ergenlik dönemindeki çocukların psiko-sosyal gelişim süreçlerini anlamak ve değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmamızın ilk bölümünde, ailenin genel tanımı ve fonksiyonları yapılmakta ayrıca bu bölümde 10-15 yaş arası çocukların psiko-sosyal özellikleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir. Ailenin toplumsal hayat içindeki önemi ve bireyler üzerindeki etkileri üzerinde durulmakta, değişen sosyal dinamikler ışığında çocukların toplumsal konumları incelenmektedir. İkinci bölümde, iletişimin tanımı, amacı, önemi, temel öğeleri ve türleri üzerinde durulmaktadır. Aileden başlayarak ulusal ve uluslararası düzeyde sosyalleşmenin iletişikle mümkün olduğu gerçeği vurgulanmaktadır.

Üçüncü bölümde, iletişimin aile birimi üzerindeki etkisi incelenmekte ve bu bağlamda gerçekleştirilen anket sonuçları değerlendirilmektedir. Ailenin yapısı ve işlevleri üzerindeki iletişim sürecinin etkisini ve bu süreçte dinin rolünü tespit etmek suretiyle, ön ergenlik dönemindeki çocukların ebeveynleri ile kurdukları iletişim dinamiklerini anlamak amaçlanmaktadır. Bu araştırmanın, aile içi iletişim ve çocuk gelişimi konularında akademik literatüre katkı sağlaması ve bu alanda çalışan araştırmacılar için mütevazı bir kaynak olması ümit edilmektedir.

Bu araştırmanın her safhasında bana gerekli desteği ve ilgiyi esirgemeyen, değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Hayri ERTEN'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın planlanmasından yazımına kadar her aşamada sağladığı rehberlik ve bilimsel katkılar, araştırmanın başarılı bir şekilde tamamlanmasında büyük rol oynamıştır.

Hayatım boyunca bana rehberlik eden ve ilham veren sevgi ve destekleriyle daima yol gösterici olan saygıdeğer dayım Doç. Dr. Osman DUR ve değerli eşi Dr. Makbule DUR'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın her aşamasında yanımda olan, moral veren ve desteklerini esirgemeyen sevgili annem ve babama; her zaman yanımda olan değerli kardeşlerime en içten teşekkürlerimi sunarım. Sizlerin destekleri olmadan bu başarıya ulaşamazdım. Size minnettarım.

BETÜL ÖZ

Konya-2024

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Konusu	1
II. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
III. Araştırmanın Hipotezleri	5
IV. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri	6
V. Araştırma Evreni, Kapsam ve Sınırlılıkları	8
I. BÖLÜM: AİLE İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	9
1. AİLENİN TANIMI	9
2. AİLENİN TEMEL FONKSİYONLARI	11
2.1. Ailenin Biyolojik (Üreme) İşlevi	11
2.2. Ailenin Psikolojik İşlevi	12
2.3. Ailenin Ekonomik İşlevi	12
2.4. Ailenin Eğitim İşlevi	13
2.5. Ailenin Dini İşlevi	13
2.6. Ailenin Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi	14
3. ERGENLİK	14
3.1. Biyolojik Gelişim	16
3.2. Bilişsel ve Duygusal Gelişim	16
3.3. Toplumda Statü Elde Etmesi (Sosyal, Karakter ve Ahlaki Gelişimi)	17
II. BÖLÜM: İLETİŞİM İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	19
1. İLETİŞİMİN TANIMI	19
2. İLETİŞİMİN AMACI VE ÖNEMİ	20
2.1. Varolmak	21
2.2. Haberleşmek	22

2.3. Paylaşmak	22
2.4. Etkilemek ve Yönlendirmek	23
2.5. Eğlenmek ve Mutlu Olmak	24
3. İLETİŞİM SÜRECİ VE İLETİŞİMİN TEMEL ÖGELERİ	24
3.1. Kaynak ve Özellikleri	24
3.2. Mesaj ve Özellikleri.....	26
3.3. Kanal ve Özellikleri.....	27
3.4. Alıcı ve Özellikleri	28
3.5. Geribildirim	29
3.6. İletişim Engelleri /Gürültü	30
3.7. Ortak Deneyim /Yaşam Alanı	32
3.8. Ortam/Bağlam	33
4. İLETİŞİM TÜRLERİ	33
4.1. Sözlü İletişim.....	34
4.1.1. Yüz Yüze İletişim	36
4.1. 2. Teknolojik Araçlarla İletişim	36
4.2. Yazılı İletişim	37
4.3. Sözsüz İletişim	38
III. BÖLÜM: ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EBEVEYNLERİ İLE YAŞADIKLARI İLETİŞİM SORUNLARININ SOSYOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRMESİ: KONYA MERKEZ ÖRNEĞİ	39
1. DEMOGRAFİK VE SOSYO-KÜLTÜREL PROFİL	39
1.1. Cinsiyet.....	39
1.2. Okul Türü	40
1.2.1. Katılımcıların Cinsiyetleri ve Okul Türleri Arasındaki İlişki Durumu.....	41
1.3. Katılımcıların Ailelerinin Gelir Durumu	43
1.4. Katılımcıların Ebeveynlerinin Eğitim Durumu	43
1.5. Katılımcıların Ebeveynlerinin Medeni Durumu	45
2. EBEVEYN ÇOCUK İLETİŞİMİ.....	45
2.1. Aile ile Konuşabilme Durumu	46
2.2. Aile İçinde Karar Alma Biçimi.....	47
2.3. Katılımcıların Ailesiyle Konuşabilme Durumu ile Bu Konuşmalarda Hissettikleri Değer Duygusu.....	48
2.4. Katılımcıların Ebeveynlerin Medeni Durumu ve Ebeveynleriyle İletişimi	50

2.5.Katılımcıların Ebeveynlerinin Maddi Durumu ve Ebeveynleriyle İletişimi	52
2.6.Katılımcıların Ebeveynlerinin Eğitim Durumları ile Yeniliklere Açık Olma Durumları	54
2.7.Katılımcıların Ebeveynlerinin Geleneklere Bağlılıkları ve Aile Üyelerine Karşı Özgürlükçü Yaklaşımları	56
3. ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EBEVEYNLERİ İLE YAŞADIKLARI İLETİŞİM SÜRECİ VE BU SÜREÇTE KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER...	58
3.1. Ebeveynlerin Çocuklarıyla Olan İletişim Durumu	58
3.2. Katılımcıların Ebeveynlerine Yalan Söyleme Durumu	59
3.2.1.Katılımcıların Yalan Söyleme Durumlarında Ebeveynleri ile İletişimlerinin Etkisi.....	60
3.3. Katılımcıların Ebeveynlerinden Duydukları İletişimin Etkinliğini Azaltan İfadelerin Durumları	65
3.3.1.Baskıcı/ Israrcı Olmak.....	65
3.3.2. Aşırı Öğütlerde Bulunmak.....	66
3.3.3. İletişimi Yersiz ve Gereksiz İfadelerle Uzatmak	68
3.3.4. Kıyaslama.....	69
3.3.5. Eylem – Söylem Tutarsızlığı.....	70
3.4. Katılımcıların Ebeveynleri ile İletişimlerinde Söz Hakkı/ Varolma Durumu ...	71
3.5. Katılımcıların Ebeveynleri ile İletişimleri ve Akademik Durumları.	74
3.6. Çocukların Ebeveynleri ile İletişim Süreçlerinde Ebeveynlerin Tutumları ve Çocukların Geribildirimleri.....	75
4. EBEVEYN ÇOCUK İLETİŞİMİNDE DİNİ DEĞERLERİN ETKİSİ	81
4.1. Ebeveynlerin Dindarlık Düzeyi.....	82
4.2. Ailelerin Dini Konularda Baskı Durumu ve Cinsiyet Arasındaki İlişki	84
4.3. Ebeveynlerin Ortaokul Yaş Grubundaki Çocuklarıyla Din İle İlgili Konularda Konuşma Durumu.....	88
4.4. Katılımcıların Din İle İlgili Düşüncelerini Aileleriyle Konuşabilme Durumları	89
4.5. Katılımcıların Ebeveynlerinin Namaz Kılma Durumu	90
4.5.1. Katılımcıların Ebeveynlerinin Namaz Kılma Durumlarına Göre Çocuklarıyla Yaşadıkları Sorunlarda Ceza ya da Şiddete Başvurma Durumları.....	91
5. EBEVEYNLE İLETİŞİMDE CİNSİYET ETKİSİ.....	93
5.1. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kıyafet Seçimleri Konusundaki Düşüncelerini İfade Edebilme Durumları	94
5.2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Okuldaki Durumları Aileyle Paylaşabilme Durumları	96

5.3. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ebeveynleriyle Gelecek Planlarını Konuşabilme Durumları.....	97
5.4. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Tarafından Onaylanma Beklentileri	99
5.5. Arkadaşları Hakkında Ebeveynle Konuşabilme Durumu ve Cinsiyet	100
5.6. Cinsiyet ve Haklar	102
5.7. Cinsiyete Göre Ebeveynle İletişimin Ders Başarısına Etkisi.....	103
SONUÇ.....	105
Ebeveynlerin 10-15 Yaş Arası Çocukları ile Sağlıklı ve Etkin İletişim Kurabilmeleri İçin Öneriler	112
KAYNAKÇA	114
EKLER.....	120
EK-1 Veli İzin Formu	120
Ek-2 Anket Soruları	121
Ek-3 Araştırma İzni.....	125

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcıların cinsiyetlerinin yüzde ve frekans dağılımı	40
Tablo 2: Katılımcıların tercih ettikleri okul türünün yüzde ve frekans dağılımı	41
Tablo 3: Katılımcıların cinsiyetlerine göre tercih ettikleri okul türlerinin durumu	42
Tablo 4: Katılımcıların ebeveynlerinin gelir durumunun yüzde ve frekans dağılımı	43
Tablo 5: Katılımcıların babalarının eğitim durumlarının yüzde ve frekans dağılımı.....	44
Tablo 6: Katılımcıların annelerinin eğitim durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	44
Tablo 7: Katılımcıların ebeveynlerinin medeni durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	45
Tablo 8: Katılımcıların ebeveynleri ile yeterince karşılıklı konuşabilme durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	46
Tablo 9: Katılımcıların evde karar alma durumlarına katılımlarının yüzde ve frekans dağılımı.....	47
Tablo 10: Katılımcıların ailesiyle konuşabilme durumu ile bu konuşmalarda hissettikleri değer duygusu arasındaki ilişki	48
Tablo 11: Çevresel faktörlerin ebeveyn- çocuk iletişimine etki durumunun yüzde ve frekans dağılımı	49
Tablo 12: Ebeveynlerin medeni durumu ile katılımcıların ebeveynleri ile konuşabilme durumu arasındaki ilişki	51
Tablo 13: Ailenin ekonomik durumu ile ebeveynlerin çocukların fikirlerine saygı gösterme durumu arasındaki ilişki	53
Tablo 14: Katılımcıların babalarının eğitim düzeylerine göre yeniliklere açık olma durumları	54
Tablo 15: Katılımcıların annelerinin eğitim düzeylerine göre yeniliklere açık olma durumları	55
Tablo 16: Katılımcıların ebeveynlerinin geleneğe bağlılık durumu ve aile üyelerine karşı özgürlükçü yaklaşımları arasındaki ilişki.....	57
Tablo 17: Katılımcıların ebeveynlerinin çocuklarıyla doğru iletişim kurabilme durumunun yüzde ve frekans dağılımı.....	58
Tablo 18: Katılımcıların ailelerine yalan söyleme durumunun yüzde ve frekans dağılımı	60
Tablo 19: Katılımcıların yalan söyleme durumlarıyla ebeveynlerinin iletişimdeki tutumlarının etkisi arasındaki ilişki	61

Tablo 20: Katılımcıların ebeveynlerine yalan söyleme durumu ile ebeveynlerinin dürüst olduğunu düşünme durumu arasındaki ilişki.....	63
Tablo 21: Katılımcıların ebeveynlerine yalan söyleme durumu ile ebeveynlerinden sevgi, şefkat duyma durumu arasındaki ilişki	64
Tablo 22: Katılımcıların ebeveynlerinden baskıcı ifadeler duyma durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	66
Tablo 23: Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinde öğüt verme durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	67
Tablo 24: Katılımcıların ebeveynlerinin iletişim sürecini yersiz uzatma durumları.....	68
Tablo 25: Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinde kıyaslama yapma durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	69
Tablo 26: Çocuklara ebeveynler tarafından koyulan kurallara ebeveynlerin uyma durumunun yüzde ve frekans dağılımı.....	71
Tablo 27: Katılımcıların boş zamanları ile ilgili söz haklarının durumunun yüzde ve frekans dağılımı	72
Tablo 28: Katılımcıların aile ortamında düşüncelerini ifade edebilme durumunun yüzde ve frekans dağılımı	73
Tablo 29: Katılımcıların ebeveynleri ile iletişimlerinin akademik durumlarına etkisinin yüzde ve frekans dağılımı	74
Tablo 30: Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurmak için zaman ayırma durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	75
Tablo 31: Ebeveyn çocuk iletişimde ailenin destek olma durumunun yüzde ve frekans dağılımı.....	76
Tablo 32: Çocukların ebeveynlerinin iletişim biçimini örnek alma durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	77
Tablo 33: Ebeveynlerin iletişim sürecindeki tutumları ile çocukların geri bildirimleri arasındaki ilişki	77
Tablo 34: Çocukların ebeveynlerinden saygı görme durumları ile toplum içinde utangaç olma durumları arasındaki ilişki	79
Tablo 35: Katılımcıların ebeveynleri ile düşüncelerini paylaşabilme durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	80
Tablo 36: Çocukların farklı düşüncelerini ifade edebilme durumunun yüzde ve frekans dağılımı.....	80

Tablo 37: Katılımcıların babalarının dindarlık durumunun yüzde ve frekans dağılımı	83
Tablo 38: Katılımcıların annelerinin dindarlık durumunun yüzde ve frekans dağılımı	83
Tablo 39: Katılımcıların cinsiyetine göre ailelerin dini konularda baskı durumu	85
Tablo 40: Katılımcıların babalarının dindarlık durumu ile babalarıyla rahat konuşabilme durumu	86
Tablo 41: Katılımcıların annelerinin dindarlık durumu ile anneleriyle rahat konuşabilme durumu	87
Tablo 42: Ebeveynlerin ortaokul yaş grubundaki çocuklarıyla din ile ilgili konularda konuşma durumunun yüzde ve frekans dağılımı	88
Tablo 43: Katılımcıların din ile ilgili olumsuz düşüncelerini aileleriyle konuşabilme durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	90
Tablo 44: Katılımcıların ebeveynlerinin namaz kılma durumlarının yüzde ve frekans dağılımı	91
Tablo 45: Ebeveynlerin namaz kılma durumları ile çocuklarıyla bir sorun yaşamaları karşısında ceza ya da şiddete başvurma durumları arasındaki ilişki	92
Tablo 46: Katılımcıların cinsiyetlerine göre babalarıyla iletişim kurabilme durumları	93
Tablo 47: Katılımcıların cinsiyetlerine göre anneleriyle iletişim kurabilme durumları	94
Tablo 48: Katılımcıların cinsiyetlerine göre kıyafet seçimleri konusundaki düşüncelerini ifade edebilme durumları	95
Tablo 49: Katılımcıların cinsiyetlerine göre okuldaki durumları aileyle paylaşabilme durumları	97
Tablo 50: Katılımcıların cinsiyetlerine göre gelecek planlarını ebeveynle konuşabilme durumları	98
Tablo 51: Katılımcıların cinsiyetlerine göre ebeveynlerinden takdir sözcüğü duyma çabalarıyla ilgili durumları	99
Tablo 52: Katılımcıların cinsiyetlerine göre ebeveynleri ile arkadaşları hakkında konuşabilme durumları	101
Tablo 53: Katılımcıların cinsiyetlerine göre boş zamanları konusundaki söz haklarıyla ilgili durumları	102
Tablo 54: Katılımcıların cinsiyetlerine göre ebeveynleri ile iletişimlerinin ders başarısına etki durumları	104

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.: Adı Geçen Eser

Çev. : Çeviren

Ed.: Editör

İHO: İmam Hatip Ortaokulu

s.: Sayfa

ss.: Sayfalar Arası

TDK.: Türk Dil Kurumu

Üni.: Üniversite

vb. Ve benzeri

YÖK.: Yükseköğretim Kurumu

SPSS : Statistical Package for the Social Sciences (Bilgisayar programı)

1. GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu

Her toplumda, toplumu oluşturan ve devam etmesini sağlayan birçok kurum bulunur. Bu kurumlar arasında aile, toplum oluşmasında en etkin role sahiptir. Aile tarihin her döneminde benzer ya da farklı kültür ve medeniyetlerde toplumların ortak bir sosyal kurumu olmuş, geçmişten günümüze yapı ve fonksiyonları gibi çeşitli açılardan incelenmiştir.¹ Aile, toplumun en küçük temel birimi ve kaynağı olması nedeniyle araştırılmaya devam edilmektedir.

Ailenin toplumsal hayat için önemi ve birey üzerindeki etkileri toplumsal incelemelerde önemini hep korumuştur. Özellikle değişen dünyada çocukların daha önemli bir yere sahip olduğu görülmekte ve bu yüzden çocuklar artan ivme ile araştırmalara konu olmaya devam etmektedir.

Bireyin benliğinin ve toplum içindeki konumunun oluşmasında aile köprü görevi görmektedir. Toplum oluşturan kişilerin içinde yetiştiği, büyüdüğü aile yapısı ile toplum düzeni arasında doğrusal bir bağlantı bulunmaktadır. Çocuklar sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan dünyayı ailesinin oluşturduğu çerçeveden görür, öğrenir ve bu bilgilerine dayanarak hayatına yön verir. Aile, bireyler için ilk eğitim yuvası, hayat serüveninin ilk kılavuzudur.²

Bireyleri şekillendiren ve şekillendirdiği bireylerle toplumun oluşmasını sağlayan aile, her geçen gün sosyal bilimcilerin ilgisini daha fazla üzerine çeken bir özelliğe sahiptir.

Aile kurumu, bütün toplumlarda bulunurken standart kurallarla sınırlandırılmayan farklılıklarıyla da dikkatleri üzerine çekmektedir. Bu farklılıklar bazen yapısında bazen de fonksiyonlarında kendini göstermektedir. Bu farklılıkların altında yatan sebepler araştırıldığında en önemli sebebin kültürel özellikler olduğu görülmüştür. Toplumsal yapıda etkili ve baskın olan kuralların zaman içinde gelişen ya da yenilenen şartlardaki değişimiyle birlikte ekonomik, siyasi, dini ve ahlaki alanlarda da değişimler görülmekte hatta bu değişimler hem çocukların hem de anne babaların rol, görev, sorumluluk ve statülerinin

¹ Nurettin Güz, "Yazılı Basın ve Aile İlişkileri", **Türk Aile Ansiklopedisi**, C.1, Ankara, T.C.B.A.A.K, 1991, s. 629

² Hikmet Y. Celkan, "Türklerde Aile Telakkileri", **Türk Aile Ansiklopedisi**, C.1, Ankara, T.C.B.A.A.K 1991, s. 58

yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Tüm bunlardan etkilenen ve değişiklikler gösteren aile, temel özellikleri bakımından devamlılık göstererek değerini ve konumunu daima korumuştur.³ Bütün toplumlarda ailenin tüm yapısal ve işlevsel yönleriyle yeni nesle aktarılması veya geleneğe taşınması büyük ölçüde aile üyeleri arasındaki iletişimle gerçekleşmektedir.

İletişim, tüm canlılar için olduğu gibi insan yaşamı için vaz geçilemez bir eylemdir. İnsanlar toplumdan ayrı, asosyal bir şekilde yaşamlarını sürdürmeleri oldukça güçtür bireylerin varlıklarını anlamlandırmasında kuracağı ilişkiler etkilidir. İnsanlar, toplumsal sistemin onlardan istediği kurallara uyum sağlayabildikleri ölçüde toplumsallaşmış kabul edilirler. En küçük birim olan aileden ulusal ya da uluslararası tüm alanlardaki sosyalleşme iletişimi mümkündür. Aileler de işlevlerini iletişim kurarak yerine getirir ve kendilerini geleceğe taşırlar.

Bireyin varolma çabası ile toplum içindeki konumu arasında ailenin köprü görevi vardır. Toplumunu oluşturan kişilerin yaşadığı aile yapısı ile toplum düzeni arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Özellikle çocuklar dünyayı ailenin oluşturduğu sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel çerçeveden görür ve algılar. Aile bireyler için ilk eğitim yuvasıdır. Çocuk ilk önce içinde bulunduğu aile ortamında sosyalleşir ve burada başlayan sosyalleşme yaşam boyu toplumla olan ilişkisinde etkisini sürdürebilir. Biz de araştırmamızda ailenin yapısı ve fonksiyonları üzerinde iletişimin etkisini tespit etmeye ve aile bireylerinin aralarında sergilediği iletişim etkinlikleriyle çocukların varlığını kendine ve diğer aile bireyelerine kabul ettirmede iletişimin etkisini ortaya koymaya çalışacağız. Ayrıca aile içinde karşılaşılan iletişim problemleri ve bu problemlerin ortaokul öğrencileri üzerindeki etkilerini tespit etmeyi amaçlayan bir alan-saha incelemesi gerçekleştirilmiştir.

Bu durumda ‘çocuklar aile içi iletişim etkinliklerine aktif olarak katılım sağlayabiliyorlar mı?’ vb. soruların cevaplarını öğrenmeye çalışılmıştır. Ebeveyn ve 10-15 yaş aralığındaki çocuklar arasındaki iletişim ve iletişim problemleri konusunu çocuklar nasıl anlamlandırmaktadır? Ayrıca ebeveyn çocuk iletişiminde dinin etkisi değerlendirilmiştir. Konunun incelemesi ortaokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirilecektir. Ortaokul öğrencilerini seçmekteki amacımız ise 10-15 yaş aralığının ön ergenlik sürecini yaşamakta ve bu dönemde çocukta biyolojik, psikolojik ve fizyolojik değişiklikler başlamaktadır. Çocuklar bu yaşlarda

³ Kadir Canatan ve diğerleri **Aile Sosyolojisi: Bilimsel ve Kuramsal Çerçeve**, 2. Baskı İstanbul: Açılım Kitap, 2011, s.84.

bireysel olarak toplumdaki yerini oluşturma çabası içindedir. Sağlıklı bir toplumun temeli ailede başlarken, sağlıklı aile oluşumu açısından da bireylerin aile içinde kendini doğru ve yeterli ifade ederek etkin iletişim gerçekleştirmesi ve sosyalleşmesi önemlidir. Etkin iletişim sağlıklı sosyalleşmenin en önemli unsurlarından biridir. Bu sebeple araştırmanın konusunu ortaokul öğrencilerinin ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim sorunlarının sosyolojik açıdan değerlendirmesi (Konya örneği) teşkil etmektedir.

II. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İslam dininin yüzyıllar öncesinde aile kurumunun oluşturulması, varlığının devam ettirilmesi konusunda insan fitratına uygun düzenlemeleri ve çözümleri açıklanmaya gayret edilmiştir. Toplum hayatının devamı konusunda aile kurumunun önemi çeşitli şekilde vurgulanmıştır. Zira sosyo-kültürel pek çok husus ailede iletişim yoluyla yeni nesle aktarılmaktadır. Bu nedenle toplumun sağlıklı bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi için mevcut aile içi iletişim sürecinin incelenerek ihtiyaç ve sorunlarının bilimsel yöntemlerle analiz edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Toplum hakkında bize bilgi veren kurum, ailedir. Toplumu oluşturan bütün yapılar aileyi, aile de toplumsal yapıları etkiler ve aralarında iki yönlü bir ilişki vardır. Ailenin bu özelliğinden dolayı pek çok sosyal bilimci aileyi topluma veya toplumu aileye indirgeyerek bu iki kavramın daha kolay anlaşılacağını düşünmüşlerdir.⁴

İletişim problemlerinden kaynaklı kendini ifade edemeyen gençler; bastırdıkları duygu, düşünce ve istekleri ilerleyen yıllarda tepkisel olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmamız ebeveynlerin temel fonksiyonlarını yerine getirme çabası sırasında, çocukların ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim sorunlarını tespit etmek ve bu sorunların gerek ailede gerekse toplumsal alandaki yansımalarını ortaya çıkararak sağlıklı bir toplum için ailedeki iletişimin etkisini ve önemini göstermeyi amaçlamaktadır. Yarının yetişkinleri olacak çocukların yaşadıkları sıkıntıları onların açısından görmek, onları anlamaya çalışmak, yapılan hataları ya da doğruları tespit etmek; geçmiş, şimdi ve gelecek toplumları inceleyen sosyoloji için araştırma konusu olmaya devam etmektedir. Araştırma çerçevesinde ele alınan temel problem çocukların ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim sorunlarının sosyal sistem kaynaklı bir sorun olarak ortaya konulup konulamayacağıdır. (Sosyolojik açıdan aile de toplumsal sistemi oluşturan alt bir sistem olarak kabul edilmektedir.) Ve bu sorunun toplumsal hayattaki

⁴ Mustafa Aydın, **Kurumlar Sosyolojisi Kurumlara Başlangıç Çerçevesinde Bir Çalışma**, İstanbul: Açılım Kitap, 2013, s. 79.

yansımaları nelerdir? Ya da problemi tersten ele alacak olursak günümüzde gençlerde gözlemlenen kimlik karmaşası, toplumdan soyutlanma isteği (toplumda sadece sanal olarak varolma çabası), problemlerle başa çıkamama, marjinal gruplarla özdeşleşme, madde bağımlılıkları, bilişsel katılık (düşünce ve yargılara saplanmak), dini inançsızlık... vb. sorunların temelinde ön ergenlik sürecinde aile içinde kendini yeterince ifade etmeyi öğrenememiş olmalarının etkisinin olup olamayacağı ve dinin bu sürece etkisi araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Eğitim öğretim sisteminin de süreç içerisinde sadece sınavda başarıyı hedef hale getirdiği şartlarda ailedeki iletişim sorunlarının tespiti daha önemli hale gelmektedir.

10-15 yaş grubu çocuklar bu yaşlarda hala aile etkisindedir. Bu süreç güzel ve doğru değerlendirildiği takdirde hem aile hem de çocuk ilerleyen sürede çok daha sağlıklı ve rahat bir dönem geçirmektedir. Bu sürecin doğru değerlendirilmemesi sonucunda, çocuğun söz hakkı olmadan, baskı altında ya da bireyselleşmesine izin verilmeden geçmesi 14-20 yaş arasında hem anne babaların hem de çocukların ciddi problemlerle karşı karşıya kalmasına sebebiyet vermektedir.

Hayatın her alanında olduğu gibi aile içi roller ve statülerde yaşanan değişimler, yenilikler nesilden nesle aktarılan geleneksel aile yaşantısının etkisini azaltarak aile kurumunda pek çok farklılıklar oluşmasını sağladı. Bunun sonucunda da birtakım sorunlar yaşanmaya başlandı. Aile içi huzursuzluklar ve boşanmalarda artışlarla beraber çocukların gerek ailede gerekse toplum içinde iletişim problemleri de artmıştır. Çocuk ve ebeveyn iletişimi üzerine yapılan araştırmaların sıklığı ve devamlılığı değişimlerin hızlı yaşandığı bu yüzyılda önemlidir. Yaşanan tüm değişimler neticesinde aileler ve ailelerde karşılaşılan sorunlar da farklılaşmaktadır. Yapılan araştırmalar bilgilerin yenilenmesi açısından önemlidir.

Ayrıca ailedeki değişimler ve sorunlar farklı alanlara da yansımakta ve zaman zaman önüne geçilemez sosyal problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Boşanma oranlarının yükselmesi ve boşanmaların artmasıyla tek ebeveynli ailelerin giderek çoğalması, kadına yönelik şiddetlerin/cinayetlerin artması, suç oranlarının artması, uyuşturucu kullanımı, bireysel ve toplumsal şiddetin yaygınlaşması, kimlik bunalımı, psikolojik sorunlar gibi insanları ve dolayısıyla toplumu tehdit eden sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal sorunların azalmasını sağlamak için değişimlerin farkında olunması ve hesaplanabilir analizlerin yapılabilmesi önemli görülmektedir.⁵ Bu nedenle, toplum hayatının en temel birimlerinden

⁵ Mustafa Turgut (Edt), **Aile Yapısı Araştırması**, İstanbul: Diner Ofset, 2010,s.5

birini oluşturan aile kurumu ve sorunlarıyla ilgili güncel bilimsel verilerin toplanması, toplumsal değişim süreci içinde ortaya çıkan ebeveyn ve çocuk iletişimi ve bu iletişimde yaşanan problemlerle ilgili önlemlerin alınması ve sağlıklı toplum politikalarının oluşturulabilmesi açısından önem taşımaktadır.

III. Araştırmanın Hipotezleri

“Hipotez, aralarında ilişkiler kurmak suretiyle olayları bir nedene bağlamak amacıyla tasarlanan önermeler, bir başka deyişle, gözlem, deney ve sezilerden çıkarılmış bilimsel temelli tahminlerdir. Deneysel çalışmalarda araştırmacılar, araştırmalarına başlamak için temel bir varsayımdan yola çıkmak zorundadırlar. Zira bilimsel araştırmaların başlangıç noktası olarak varsayımlar, çalışma boyunca araştırmacıya rehberlik edecektir. Çünkü herhangi bir varsayıma sahip olmaksızın, olayları gelişi güzel gözlemlemek ve yorumlayıp anlamlandırmak neredeyse imkansızdır.”⁶

Araştırmamızda ortaokul öğrencilerinin ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim süreci ve bu süreçte yaşadıkları problemlerin hangi konular üzerinde olduğu, bu problemlerin oluşumundaki ortak sebeplerini tespit ederek, bu iletişim problemlerinin çocukların sosyal yaşantılarındaki yansımalarını incelemeye çalışılacağız. Ortaokul ve İmam hatip ortaokullarında eğitim gören öğrencilerin aile içi iletişim süreçleri, dini inancın iletişim üzerindeki etkisi ve yaşanan iletişim problemleri incelenerek elde edilen veriler karşılaştırılacaktır.

Araştırmamızın temel varsayımı çocuklar ile ebeveyn arasındaki iletişim sağlıklı kişi veya nesillerin yetişmesinde önemlidir. Bu bakımdan çocuklar ile ebeveynleri arasındaki oluşan sorunlar ve onların sebeplerini tespit etmek açısından bunları açıklamak ve bu problemlerin çocukların sosyalleşmesi üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmak için aşağıda alt hipotezler belirlenmiştir.

1. Ebeveynlerin dindarlık düzeylerine göre çocuklarla iletişimleri farklılık göstermektedir.
2. Ebeveynlerin etkin iletişimi, çocukların hem aile içinde hem de toplumda varolma/değerli hissetme durumlarında farklılık oluşturmaktadır

⁶ Arif Korkmaz, **Göç ve Din**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2011, s.214.

3. Çocukların cinsiyetleri ebeveynle yaşanan iletişim problemlerini farklılaştırmaktadır.
4. Ebeveynlerin eğitim düzeyinin yükselmesi çocuklarıyla iletişimde yeniliklere daha açık olmalarını sağlar.
5. İlk sosyalleşme ortamı olan ailedeki iletişim problemleri çocuğun karakterinde olumsuz etkiler oluşturur.
6. Çocuklar anne babalarının kendileriyle kurdukları iletişimdeki amaçlarının sadece onları etkilemek ve yönlendirmek olduğunu düşünmektedir.
7. Ergenliğin ilk periyodu sayılan 10-15 yaş sürecinde çocukların var olmaya çalıştıkları en önemli alan ailedir.
8. Ebeveynleri ile etkin iletişim kuramayan, problem yaşayan çocukların problem yaşamayan çocuklara göre iç dünyalarında bastırdıkları iletişimle dışa yansıtamadıkları duygu ve düşünceleri vardır.
9. Ebeveynle kurulan iletişim niteliğinin bozulması çocuğun sosyalleşmesini etkilemektedir
10. Ebeveynlerin geleneklere bağlılığı çocukla iletişimini etkilemektedir.
11. Çevre etkisi aile ile çocuk iletişimini olumsuz etkilemektedir.
12. Ebeveynle kurulan etkin iletişim çocukların akademik başarılarında etkilidir
13. Ebeveynleri boşanmış çocuklar, ailesi ile birlikte olan çocuklara göre ebeveynleri ile daha fazla problem yaşamaktadır.
14. Ebeveynin iletişim kurmayı zorlaştıran işitme, konuşma gibi bedensel engelinin olması çocukla iletişiminde etkilidir.
15. Ebeveynlerin aylık gelir durumları çocuklarıyla iletişimlerinde farklılıklara neden olmaktadır.

IV. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Araştırma konumuz belirlendikten sonra, internet aracılığıyla Ulusal Tez Arama Sistemi kullanılmış, konuyla ilgili kaynak araştırılmış, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Kütüphanesi taranmış, konumuzla ilgili daha önce yapılmış benzer çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra anket soruları hazırlanmış, öğrencilerin ebeveynleri ile iletişimlerini en iyi şekilde ortaya çıkartabilecek sorular, basit, kapsamlı, anlaşılır ve objektif kriterlere uygun olarak hazırlanmıştır. Önce pilot uygulama yapılmış ve pilot uygulama sonucunda belirlenen düzeltmeler yapılmıştır. Anketin uygulanabilmesi için öncelikle Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden araştırma izni alınmıştır. Sonra İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve okul idareleri tarafından gerekli izinler alınmış ve

öğrencilere uygulanmıştır. Tez çalışmasında, anketlerin ortaokulda öğrenim gören öğrencilere uygulanacağı belirtilmiştir.

Öğrencilere ankete verecekleri cevaplarla, bilime yapacakları katkı hatırlatılmıştır. Ankete isim yazılmaması ve içeriklerin kimseyle paylaşılmayacağı konusunda gerekli hukuki bilgilendirmeler yapılmıştır. Ayrıca anket uygulamasının araştırmacı tarafından bizzat yapılması ve öğrencileri tanınmıyor olması; öğrencilerin sorulara doğru ve samimi cevaplar vermesi sağlanmaya çalışılmıştır. Örneklemdeki kişilerin kendilerini daha rahat ve kolay ifade edebilmeleri için araştırmanın konusunu kapsayacak özellikte ve alanda deneyimli akademisyenlerin de görüşlerinin alınması sonucu oluşturulan likert anket kullanılacaktır. Araştırmamızda kullanılan anket formunda demografik özelliklerin tespiti için soruların yanında çocukların ebeveynleriyle iletişimlerine dair psikolojik, sosyolojik sorulara ve önermelere yer verilmiştir. Bu bölümdeki sorularda çocukların yaşlarının küçük olması nedeniyle üçlü likert ölçekli sorular hazırlanmıştır. Ölçek bir orta noktası, bir pozitif bir de negatif kademesi olan 3'lü likert ölçeği şeklinde oluşturulmuştur.⁷ Kullanılacak olan nicel araştırma yöntemiyle amacımız; olgu ve olayları nesnelleştirerek ölçülebilir, sayısal olarak ifade edilebilir hale getirerek objektif bir yaklaşım sergileyebilmektir. Elde edilen veriler istatistik tekniği kullanılmak amacıyla SPSS programına aktarılmıştır. Tespit edilen frekans dağılımları, betimlemeler, karşılaştırmalarla verilerin birbiriyle ilişkilerinin analizini ve değerlendirmesini yapmaya çalışılacaktır. Değişkenler arası farklılıklarla alakalı ilişkiler Chi-Square(ki-Kare/ χ^2) testi kullanılarak analiz edilecektir. Nominal verilerin analizine en uygun istatistik testi Chi-Square testi görülmektedir.⁸

Kısaca, konuyla ilgili çeşitli kaynaklara ulaşılmış ve gerekli literatür taraması yapılmıştır. Araştırmada genel tarama modeli uygulanmış olup, bir saha çalışması niteliğindedir ve bu yüzden nicel bir araştırma modelinde hazırlanmıştır. Nicel araştırmalarda incelenen olgu, olay ve duruma dışarıdan herhangi bir müdahale edilmemiştir ve gözlem yapılmıştır.

Araştırma, anket çalışmalarından elde edilen veriler ışığında tamamlanmıştır.

⁷İrfan Erdoğan, **Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı, İstatistiksel Yöntemler, Analiz ve Yorum**, Erk Yayınları, Ankara, 2003, s. 233

⁸ Remzi Altunışık ve diğerleri, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, Sakarya Kitapevi, Adapazarı, 2001, s.143

V. Araştırma Evreni, Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma evrenimiz Konya ilinin merkez ilçeleri olarak belirlenmiş. Araştırma evreninin seçilme amacı; araştırmacının bu bölgede yaşaması ve bu bölgedeki ortaokullar sayesinde çocuklara kolaylıkla ulaşabilmesi açısından tercih edilmiştir. Evren olarak belirlediğimiz Konya il merkezinde ortaokul sayısı yaklaşık 120 olarak tespit edilmiştir ve araştırma evreninin çok geniş olması ve evrendeki tüm kişilerin araştırmaya katılma şanslarının eşit olması nedeniyle basit tesadüfi örneklem seçme modeli kullanılarak örneklem oluşturulmuştur.

Araştırma yapılan bütün bilim dallarında olduğu gibi, Din Sosyolojisi çalışmalarında da araştırma konusu belirlenirken belli sınırların çizilmesi gerekmektedir. Konu sınırlaması yapılmadan araştırmanın bütün yönleriyle ele alınması mümkün olmayacaktır. Ayrıca saha çalışmaları, belirlenen bir evren ve evrenden seçilen örneklemde, belirlenen bir süre kapsamında yapıldığı için araştırmalardan elde edilen sonuçlar, kendi örneklemelerindeki kendi süreleriyle sınırlıdır. Çalışmamız için toplanacak veriler ve araştırma sahası; Konya ili merkez ilçeleri olan Meram, Selçuklu ve Karatay ilçelerinin merkezinde bulunan ortaokul ve imam hatip ortaokullarından ‘basit tesadüfi örneklem seçme’ modeli kullanılarak; her ilçedeki (3 ilçe) ortaokul ve imam hatip ortaokullarının isimleri ayrı torbalara atılarak birer çekiliş ile tespit edilmiştir. Her ilçede belirlenen bir ortaokul ve bir imam hatip ortaokulu olmak üzere toplam 6 okulda yapılmıştır. Bu okulların isimleri öğrencilerin ifşa olmamasını sağlamak amacıyla burada belirtilmemiştir. Araştırma evreninin geniş olması ve tüm kişilerin araştırmaya katılma şansının eşit olması nedeniyle şubeler arasında da basit tesadüfi örneklem seçme yöntemiyle konuya ışık tutacak kadar öğrenciye ulaşılması bir sınırlılıktır. Araştırmamızın konusu çocukların perspektifinden ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim problemleri olduğu için, çocukların düşüncelerini özgürce paylaşabilmesi amacıyla hazırlanan anketin okul ortamında yapılmasını sağlamıştır. Ayrıca araştırmamız araştırma konumuzla ilgili hazırlanan bilgi toplama aracındaki sorularla sınırlandırılmıştır.

Sosyal bilimler alanındaki araştırmaların merkezinde ‘insan’ olmasından kaynaklanan sınırlılıklar araştırmamızın merkezinde insan hatta çocuk ögesinin bulunmasından dolayı bizim için de söz konusudur. Bu araştırmanın planlanması ve elde edilen bulguların yorumlanmasında, çocukların ankete doğru olarak cevap verdikleri ve örneklemin evreni temsil edeceği düşüncesiyle hareket edilerek; bulgular, gruplandırılarak analiz edilmiş ve karşılaştırmalar yapılarak yorumlanmıştır.

I. BÖLÜM: AİLE İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. AİLENİN TANIMI

Tüm toplumlarda insanların toplum içerisinde yaşamalarını mümkün kılan bazı kurumlar vardır. “Sosyologlar kurumlara sosyal normların sistemleri olarak bakarlar. Sosyal kurum, örgütlenmiş bir bütünü oluşturan düşünceler, inançlar, gelenekler, görenekler ve maddi öğelerden kurulu, sürekliliği olan bir bütünlüktür”.⁹

Bu kurumlar içerisinde aile diğer kurumların temelini oluşturan önemli bir sosyal kurumdur. Çünkü toplumların oluşum aşamalarında, din, yönetim, eğitim, ekonomi, gibi diğer sosyal kurumlar öncelikle aile içerisinde şekillenip gelişirler, daha sonra bu kurumlar kültürel etkiyle bağımsız hale gelirler.¹⁰

Aile, tüm toplumlarda her zaman ilk oluşan gruptur. İnsanın en derin ve köklü, kısmen de biyolojik özelliklerine dayanan aile, evrensel ve sosyal bir kurumdur. Aile, çocukların dünyaya getirilmesi ve yetiştirilmesini sağlamak için üreme işlevine dayalı olarak kurulan ve yeni neslin devamını sağlayan bir yapıdır. Evlenme yoluyla iki kişi arasında kalıcı bir bağ kurar ve bu kişilerin toplum tarafından kabul gören bir şekilde çocuk sahibi olmalarına olanak tanır. Aile kavramı, en ilkel toplumlardan en gelişmiş topluluklara kadar görülmektedir. En geleneksel ve katı toplumlarda olduğu gibi, en özgür ve serbest toplumlarda da aile kavramı varlığını sürdürmektedir.¹¹

Bilindiği üzere, dünyaya gelen en savunmasız ve bakıma muhtaç canlı, insan yavrusudur. Bebekler son derece güçsüzdür ve başka birinin bakımına ihtiyaç duyarlar. İnsan yavrusunun hayatta kalabilmesi için gerekli olan bakımı öncelikle aileler üstlenir. Her toplum, varlığını sürdürebilmek için kaybettiği üyelerin yerine yeni üyeler eklemek zorundadır. Ailenin bir diğer önemli görevi ise, yeni bireyleri topluma kazandırmak ve onları toplumun aktif birer üyesi haline getirmektir.¹²

Dilimize Arapçadan geçen aile sözcüğüne Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü şu anlamları vermektedir: 1.Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; ev, familya 2.

⁹ Özer Ozankaya, **Toplumbilim**, 6.bs. Ankara, Tekin Yayınevi, 1986, s.139-140

¹⁰ Feridun Merter, **1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)**, Ankara, 1990, s.1

¹¹ Sulhi Dönmezer, **Sosyoloji**, 9. bs .Ankara, Savaş Yay.,1984,s.195

¹² Enver Özkalp, **Sosyolojiye Giriş**, 13.bs. Bursa, Ekin Kitabevi Yay., 2005, s.131

Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü, 3. Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü; ev. 4. Eşlerden kadın için kullanılan bir söz, 5. Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü. 6. Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya.¹³

Ailenin tam, doğru ve evrensel bir tanımını yapmak kolay değildir. Aile, çoğunlukla “anne, baba ve çocuktan oluşan bir birim” olarak ifade edilse de, aslında bu tanım ailenin bir türü olan “çekirdek aile” yi ifade etmektedir. Yapılan her farklı tanımda aile, belirli özelliklerle sınırlanmış olarak karşımıza çıkmakta ve yapılan bu tanımlar aileyi başka bir kategori içine yerleştirmektedir. Genel bir tanımla ”Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan neslinin devamını sağlayan; toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı; karşılıklı ilişkilerin bir sonuca bağlandığı; o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran; biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir.”¹⁴

Her ne kadar aile ilk etapta aile bireylerinin temel ihtiyaçlarına cevap vermek için oluşmuş gözükse de işlevleri aile üyeleri ile sınırlı değildir.¹⁵ Aile, her toplumda varlık gösterirken, bazen yapısında bazen de işlevlerinde toplumdan topluma farklılıklar gösterse de, temelinde aile kavramını oluşturan genel özellikler bulunmaktadır. “Her aile tipinde görülen yaygın özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- Aile evrenseldir
- Aile duygusal bir temele dayanır.
- Aile şekillendirme özelliğine sahiptir.
- Aile sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır.
- Aile üyelerinin sorumlulukları vardır.
- Aile sosyal kurullarla çevrilidir.”¹⁶

Günümüz aile kurumunun belirli bir evrim sürecinden geçerek bugünkü halini aldığı söylenemez. Artık, tüm sosyologlar ve antropologlar, insanlığın başlangıcından itibaren

¹³ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5adef0010f58b3.04564350

¹⁴ Önal Sayın, **Aile Sosyolojisi**, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.,1990, s.2

¹⁵ Önal Sayın, **a.g.e.**, s.16

¹⁶ Birsen Gökçe ve diğerleri, **Türk Toplumunda Aile Yapısı**, Aile Sosyolojisi, TC. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2011, s.52

toplumların ve kabilelerin kendilerine özgü bir aile sistemine sahip olduğunu belirtmektedirler. Kısacası, aileler toplumu oluşturan özgün ama anlamlı parçalardır.¹⁷

2. AİLENİN TEMEL FONKSİYONLARI

Aile kavramı, geçmişten günümüze farklı bilim dalları tarafından defalarca tanımlanmıştır. Sosyoloji bilimi, ailenin işlevleri ve etkileri ile ilgilenmiş ve bu bağlamda aileyi çeşitli şekillerde tanımlamıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

“Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir. Aile birincil ilişkilerin en yoğunlaştığı yerdir ve toplumun en önemli hücresidir.”¹⁸ “Başka bir ifadeyle aile, çok faktörlü tamlanmış biyo-psiko-sosyal bir bütündür. Çünkü aile hem ‘açık’ hem de ‘kapalı’ sosyal ilişkilerin örüntüsüdür. İnsanın kendi neslini devam ettirebilmesi için ‘kapalı’, aile fertlerinin hayatlarını sürdürebilmeleri, yani yaşayabilmeleri için de ‘açık’ sosyal ilişkiler gereklidir.”¹⁹

Aile tanımlarından da anlaşıldığı üzere aile, çok yönlü bir kavram olup toplumda pek çok işleve sahiptir. Ancak tarih boyunca ailenin işlevlerinde de birçok değişim yaşanmıştır. Zayıflayan hatta zamanla ortadan kalkan bazı aile işlevleri zamanla başka kurumlar tarafından üstlenilmiştir.²⁰

Aile işlevlerinin çok farklı sınıflandırmasının bulunması ve tüm bu sınıflandırmalardan bahsetmenin mümkün olmadığı gibi fazla detay olacağı göz önüne alınarak daha genel yapılan sınıflandırmalarla ailenin geçmişten günümüze yüklediği işlevleri aşağıdaki başlıklar altında sınıflandırmak ve özetlemek daha uygun görülmektedir.

2.1. Ailenin Biyolojik (Üreme) İşlevi

Ailenin en temel rolü, insan neslinin devamını sağlamaktır. Evlilik, çiftlerin cinsel ilişkilerini yasal olarak düzenleyerek, ailede eşler arasındaki ve çocukların hak ve sorumluluklarını belirleyerek bu işlevi destekler. Çocuk yapma işlevi toplumsal bir kararlar

¹⁷ Zeki Arslantürk, Tayfun Amman, **Sosyoloji**, 4.bs., İstanbul, Çamlıca Yay.2001, s.290

¹⁸ Önal Sayın, **a.g.e.**, s.2

¹⁹ Nihat Nirun, **Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1994, s.66

²⁰ Kadir Canatan ve diğerleri, **a.g.e.**, s.85

aile kurumuna verilmiştir. Ailenin bu işlevi için şartlar ve kurallar farklılık gösterse de bu görev tüm aile türleri için geçerlidir. Ancak toplumsal değişimlerle birlikte alternatif yaşam biçimleri ve yeni aile yapıları ortaya çıkmıştır. Bu değişimler içinde, doğurganlığın olmadığı aile yapıları hariç tutulmuştur.²¹

2.2. Ailenin Psikolojik İşlevi

Aile, duygusal derinliklerin yoğun yaşandığı bir ortamdır. Çocuk, doğduğu andan itibaren bağımlı ve alıcı bir yapıya sahiptir; maddi ihtiyaçlarının yanı sıra manevi ihtiyaçları da bulunur. Bu ihtiyaçlar, ebeveynler tarafından karşılanmalıdır. Dolayısıyla, aile, üzerine düşen sorumluluk çerçevesinde tüm bireylerine yeterli psikolojik ve duygusal tatmini sağlamakla görevlidir. Aile üyelerinin psikolojik ve duygusal doyuma ulaşmaları, ebeveynler ile çocuklar arasındaki sağlıklı iletişim ve ilişkilere bağlıdır. Ayrıca, sağlıklı ilişki ve iletişim düzeyi, psikolojik doyum açısından da büyük öneme sahiptir. Ebeveynlerin çocuklara sunduğu psikolojik tatmin, çocukların özgüvenlerini artırır, kendilerini değerli hissetmelerini sağlar ve yalnızlık duygusundan kurtulmalarına yardımcı olur. Bu nedenle, ailenin psikolojik işlevi modern toplumlarda diğer tüm işlevlerden daha fazla önem kazanmış ve öne çıkmıştır.²²

Aile yaşamı ve beklentileri genellikle duygusal yönlerle yoğun bir şekilde ilişkilidir. Bu durum, çocuğun benlik kavramının oluşumunda ve toplumsal beklentilerin aktarılmasında belirleyici bir rol oynar. Aile, geçmişte sahip olduğu işlevlerin bir kısmını diğer kurumlara devretmiş olmasına rağmen, günümüzde hala en önemli toplumsallaştırma aracı olarak kabul edilir. Bu durum, ailenin duygusal niteliğinden kaynaklanmaktadır.²³

2.3. Ailenin Ekonomik İşlevi

Modern öncesi toplumlarda aile, önemli bir üretim ve tüketim birimi olarak kabul edilir ve çocuklar da ebeveynleriyle birlikte belirli işleri paylaşarak ailenin ekonomik faaliyetlerine katkıda bulunurlardı. Hane halkı genellikle bir arada bulunur ve kendi işlerine odaklanırdı. Ancak sanayi sonrası toplumlarda, ailenin maddi ihtiyaçlarına yönelik üretimle ilgili rollerinde bazı değişiklikler olmuş olsa da aile, özellikle tüketim alanında ekonomik işlevini sürdürmektedir. Aileler, doğrudan mal üretmeyebilirler ancak günümüzde ücretsiz

²¹ Özge Zeybekoğlu Dündar, **Değişen Toplumda Aile**, Siyasal Kitabevi Yay., Editör, Nurşen Adak, Ankara, 2012, s.58

²² İbrahim Dönmezer, **Ailede İletişim ve Etkileşim**, Hegem Yay., Ankara, 2009,s.34

²³Gönül İçli, **Sosyolojiye Giriş**, Anı Yay., 2009, s.122

hizmet sunan tek kurum olmaları, ailenin ekonomik işlevinin önemini ve değerini artırmaktadır.²⁴

Modern ailelerde yaşanan ekonomik değişimler ailenin düzenini ve diğer işlevlerini de etkilemiştir. Özellikle kadınların evden uzak çalışması aile içindeki rol, statü ve sorumlulukların değişmesine sebep olmuştur. Hatta modern toplumlarda çocukların aile ekonomisine destek olamayışı nüfus artış hızını bile etkilemiştir.²⁵

Günümüzün teknolojik gelişmeleri ve tüketim çılgınlığı, ailelerin ekonomik işlevlerinin öncelikli hale gelmesine yol açmıştır. Ebeveynler, manevi ihtiyaçların dahi ekonomik koşullarla karşılanacağını düşünerek, ekonomik işlevlerine büyük önem atfetmektedirler.

2.4. Ailenin Eğitim İşlevi

İnsan, hayatını sürdürebilmek için toplum içinde belirli bir eğitim sürecinden geçmek durumundadır. Bu süreç, toplumsal uyum için gerekli bilgi ve davranış kalıplarını kazanmasına olanak tanır. İlk bilgi, beceri, görgü ve değerler genellikle aile içinde edinilir. Aile adeta bir tiyatro sahnesi gibi, çocuğa sosyal rollerin, statülerin ve gereken yeteneklerin öğretildiği bir ortam sağlamaktadır. Çocuklar rolleri, statüleri ve bunlar için hangi yetenekleri kazanmaları gerektiğini aile sahnesinde öğrenir.²⁶ Ancak modern toplumlarda, eğitim artık sadece aile tarafından değil, aynı zamanda resmi eğitim kurumları aracılığıyla da sağlanmaktadır.²⁷ Çocukların erken yaşta okula başlaması ve eğitim sürecinin uzaması, ailenin eğitim fonksiyonundaki etkisini azaltmıştır.

2.5. Ailenin Dini İşlevi

Geleneksel toplumlarda aile çocuğa dini eğitimini verir ve ayrıca bunun yansıması olan dini pratikleri/uygulamaları da denetlerdi. Ancak ülkemizde sekülerleşmenin etkisiyle birlikte, ailelerin çocuklara verdiği dini eğitim miktarı azalmıştır. Bunun yerine, çocuklar genellikle küçük yaşlardan itibaren dini eğitim için özel kreşlere gönderilir ve dini eğitim büyük ölçüde eğitim kurumları tarafından sağlanır hale gelmiştir.

²⁴ Deniz Kandiyoti, "Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", **Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler**, Derleyen, Elif Türköz, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay., Ankara, 1984, s.28

²⁵ Kadir Canatan ve diğerleri, **a.g.e.**, s.87

²⁶ Nihat Nirun, **a.g.e.**, s.69

²⁷ Kadir Canatan ve diğerleri, **a.g.e.**, s.88

Ailelerin inandıkları dini değerleri ve davranışları çocuklarına aktarabilme konusunda ne kadar başarılı oldukları toplumdan topluma değişen bir durumdur. Bizim toplumumuzdaki anne ve babalar, çoğunlukla çocukların ilerleyen yaşlarda kendi istekleriyle ebeveyninin dini tercihlerini benimsemeleri gerektiğini düşünmektedirler. Bununla birlikte çocuklarının daha ilkokul ve okul öncesi çağlarında dini okullara ve yaz kurslarına gönderilmesi de sık sık rastlanan bir durumdur. Ülkemizde yaygınlaşan imam hatip ortaokullarına giden 10-15 yaş aralığındaki çocukların, fikirleri sorulmadan aile tercihiyle dini eğitim aldıkları gözlemlenmektedir. Muhafazakar/ dindar ebeveynler, okul seçimine bağlı olarak çocukların dini sosyalleşmesini de yönlendirmiş olmaktadır.²⁸

2.6. Ailenin Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi

“Sosyolojide “üçüncü zamanın değerlendirilmesi” olarak da bilinen aile üyelerinin birlikte eğlenme, dinlenme, güzel ve nitelikli zaman geçirmeleri aile ortamı içerisinde gerçekleşmektedir. Bu işlev, özellikle modern toplumlarda çocukların zarar görmemeleri, zararlı alışkanlıklar ve arkadaşlıklar edinmemeleri açısından oldukça önemli hale gelmektedir. Bununla birlikte tüm aile üyelerinin boş zamanlarını birlikte keyifli bir şekilde geçirmeleri modern toplumun bireyde yarattığı stres ve yorgunluğun atılmasında ayrı bir önem kazanmaktadır.”²⁹ Boş zamanları doğru ve kaliteli değerlendirmek, sorumluluklardan sıyrılıp birbirine zaman ayırmak, sağlıklı ilişki ve etkin iletişim kurabilmek eğlenceli zaman geçirmenin yanında hem aile bağlarını güçlendirirken hem de aile bireylerini olumsuzluklardan korur.

Ailenin sunduğu çeşitli işlevler göz önüne alındığında, ailenin toplumun kontrolü ve geleceği açısından ne kadar kritik bir konumda olduğu açıkça görülmektedir. Yeni üyelerin, yani ergenlik dönemindeki bireylerin toplumsal sorumlulukları üstlenmeye başladığı süreçte ailenin etkisi oldukça belirgindir.

3. ERGENLİK

Bu çalışma, ortaokul öğrencilerini hedef alarak, ergenlik sürecinin ilk aşamasını ele almaktadır. İnsan hayatı boyunca birçok değişim sürecinden geçer ve bu süreçler arasında, insanın tüm yaşamını etkileyen önemli süreçlerden biri de ergenliktir. ‘Ergen’ kelimesi latince

²⁸ Kadir Canatan ve diğerleri, **a.g.e.**, s.87

²⁹ Özge Zeybekoğlu Dündar, **a.g.e.**, ss.59-60

“adolescere” kelimesinden gelmektedir ve anlamı büyüme, olgunlaşmaktır. Bu kavram yapısı gereği bir süreci kapsamaktadır.³⁰

Ergenlik dönemi çocuk ile yetişkinlik arası döneme işaret eden çocukluğun son bularak bedensel, zihinsel, ahlaki, duygusal ve sosyal yönden olgunlaşarak yetişkinliğe yaklaşma sürecidir. Bireyin çocuksu özellikleri geride bırakıp cinsel ve fiziksel olgunlaşmayla birlikte sosyal olarak kendini ve çevresini tanımasıdır.³¹

Ergenlik dönemi boyunca yaşanan değişimler ve gelişimler konusunda kendi içinde bir sınıflandırma yapılmıştır. Ancak bu sınıflandırmadaki evreler herkes için aynı olmayabilir. Ergenlik bireysel farklılıklara göre değişiklik gösterdiği gibi cinsiyet farklılıkları da bu konuda etkilidir.

Ergende gözlemlenen özel ve önemli değişimlere göre yapılan bir sınıflandırma yaklaşımı şöyledir:

1. Vücuttaki biyolojik değişiklikler
2. Soyut düşüncenin belirginleşmesi (bilişsel ve duygusal gelişimi)
3. Toplumda statü elde etmesi (sosyal, karakter ve ahlaki gelişimi)³²

Bir başka ergenlik sınıflandırma yaklaşımına baktığımızda ise ergenlik yaşlara göre bölümlere ayrılmıştır.

1. İlk ergenlik, 10 ile 13 yaş aralığı
2. Orta ergenlik, 14 ile 17 yaş aralığı
3. Son ergenlik, 17 ile 22 yaş aralığıdır.³³

Bu yaklaşımda her dönem ergenin belli aşamaları tamamlaması beklenir. Ancak yaş durumu ergenin cinsiyetine göre belirgin farklılık gösterir. Ülkemizde kız çocuklar genel olarak ergenliğe 10-12 yaş aralığında girmeye başlasa bile, erkek çocuklarda bu durum 12-14

³⁰ Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 263

³¹ Adnan Kulaksızoğlu, **Ergenlik Psikolojisi**, 20. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2018, ss.32-33

³² Laurence Steinberg, **Ergenlik**, İmge Kitabevi, Ankara, 2007, s.23

³³ Elizabeth Hurlock, **Ergenlikte Beden Gelişimi**, Çeviren: Gülseren Günce, Egemenlik Psikolojisi, Taş Kitapçılık, Ankara, 1987, ss.128-129

yaş aralığında başlamaktadır.³⁴ Ülkemizdeki eğitim sistemi bölümlere ayrılırken bu sınıflandırma aşamalarından söz etmek mümkündür. Ortaokul, ilk ergenlik dönemini kapsarken, lise orta ergenlik dönemini ve üniversite ise son ergenlik dönemini içerir.

Ergenlik döneminde çocukların karşılaşacakları değişimleri ve bu değişim süreçlerinin özelliklerini kısaca inceleyelim.

3.1.Biyolojik Gelişim

Ergenlik döneminin başlangıcı sayılan biyolojik değişimler; ergenliğin en gözlemlenebilir özelliğidir. Bedensel sağlık problemi olmayan tüm bireyler bu değişimleri farklı ölçülerde yaşar. Bu süreçte cinsiyetin, beslenmenin, çevresel şartların, genetik yapının ve hatta geçirilen hastalıkların bile etkisi bulunmaktadır. Bedensel değişim: boy, kilo, iskelet ve kas sistemi, iç salgı bezleri ve çeşitli organlarda görülen gelişimleri kapsamaktadır.³⁵

Bedende yaşanan hızlı değişimlere uyum sağlama sürecinde; ergen kendini diğer bireylerle kıyaslama çabasına girer ve sosyal medya tarafından oluşturulan güzellik algısına uyum sağlarsa sosyalleşebileceği- toplum tarafından kabul göreceği yanılığine kapılır. Bu dönemde çocukların bedenleri ve dış görünüşleriyle barışık olmasını sağlamak, bireyi değerli kılan donanımların ve ahlaki güzelliklerin önemi konusunda bilinçlendirerek “özgüven”lerini oluşturmak daha sağlıklı bireyler olmalarını ve daha az iletişim problemleri yaşamalarını sağlayacaktır.

3. 2.Bilişsel ve Duygusal Gelişim

Bilişsel açıdan çocukluk döneminde sadece yaşadığı anı düşünebilen çocuklar, ergenlik dönemiyle birlikte geçmiş ve gelecek arasında bağlantılar kurabilme, sonuçlara ulaşabilme ve bu sonuçları analiz edip değerlendirebilme ve seçim yapabilme yetisine ulaşırlar.³⁶ Bu süreçte ergen çevresindekileri gözlemler, düşünceleri ve davranışları zihninde ölçüp biçer ve kendi benliğini oluşturacak, hayatına yön verecek seçimler yapmaya başlar. Bu yaşlarda ödül, ceza, sorumluluk gibi kavramların sonuçlarıyla daha ciddi olarak karşılaşır.

Duygusal açıdan değişimler yaşayan ergenler tam olarak neyi istediklerini ya da neyin kendilerini gerçekten mutlu edeceğini bilemedikleri için duygu dünyasında dengesizlikler

³⁴ Haluk Yavuzer, **Anne-Baba ve Çocuk**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007, s.245

³⁵ Sefa Saygılı, **Ergenlik Sorunları**, Yeni Dünya Yayınları, İstanbul, 2004, s.56

³⁶ Adnan Kulaksızoğlu, **a.g.e.**, s.138

yaşamaktadır. Duygusal dengesizliklerin sebeplerine baktığımızda başlıca faktörlerin sağlık durumu, zeka düzeyi, cinsiyet, okul başarısı ve sosyal kabul düzeyi olduğu görülmektedir.

İletişim sürecini incelerken ergenlerin bilişsel ve duygusal değişimleri hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir. Zira iletişimin; yaşanan duygu durumlarının dile getirildiği sözcükler ve bu sözcükler ile ilgili geliştirilen düşünce, yorum ve anlamlarla bağlantılı olduğu akılda tutulmalıdır.³⁷

3.3. Toplumda Statü Elde Etmesi (Sosyal, Karakter ve Ahlaki Gelişimi)

İnsanlar, doğaları gereği sosyal varlıklardır ve ergenlik dönemiyle birlikte daha geniş bir sosyal çevreye adım atarlar. Bu çevreler, aile bağlarından farklı olarak genellikle duygusal bir yakınlık içermezler. Ergenlik döneminde bireyler, aileden bağımsızlaşma sürecinde toplum içinde kendilerini kanıtlama ihtiyacı hissederler. Bu, arkadaş çevresi, okul, aile, sosyal medya, eğlence etkinlikleri ve kültürel ortamlar gibi çeşitli sosyal çevrelerde gerçekleşebilir. Popülerlik ve kabul görmek, birçok ergenin arzusu olmasına rağmen, beklentilerini karşılayamayan gençlerde içe kapanma ve asosyallik gibi tepkiler görülmektedir.³⁸

Ergenlik dönemi, bireyin kendini tanıma ve kişisel hedeflerini belirleme gibi sorulara cevap arama sürecini içeren karakter gelişiminin yoğun olduğu bir evredir. Bu dönemdeki kimlik gelişimi, bireyin özgün bir değerler sistemi oluşturmasını içerir. Bu oluşum, gençlerin kişisel ve mesleki alanlarda gelecek planları oluşturma yeteneklerini etkileyebilir. Bu sebeple, bu oluşumu başarıyla tamamlayabilen gençler, genellikle kişisel ve mesleki hedeflerine odaklanma ve başarı konusunda daha yetkin olabilirler.³⁹

Yetişkinliğe atılan ilk adım olarak da değerlendirilen ergenlik dönemi, yetişkince tutum ve davranışların kazanıldığı, görev ve sorumlulukların arttığı, varlığını anlamlandırarak toplum içinde yer edinme gayretinde bulunan, psikolojik ve bedensel olarak yetişkinliğe hazırlık sürecidir. Toplumda yer bulma ve toplum tarafından beğenilip takdir edilme arzusunun arttığı bu dönemde ergenler çok yönlü değişimlerle karşılaşmaktadır ve bu süreçte ciddi karmaşalar yaşamaları onları dengesizleştirmektedir. Ergenler, fizyolojik ve psikolojik

³⁷ Kadir Özer, **İletişimsizlik Becerisi**, Sistem Yayınları, İstanbul, 2000, s.15

³⁸ Metin İnceoğlu, **Tutum Algı İletişim**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s.147

³⁹ Gürhan Can ve diğerleri, **Eğitim Psikolojisi: Gelişim- Öğrenme- Eğitim**, Pegem Yayınları, Ankara, 2017, s.125

değişimlerine adapte olmaya çalışırken; gelecekleri ile ilgili sorumluluklar almaya başlarlar.⁴⁰ Ortaokulda görev yapan bir öğretmen olarak; ilkokuldan ortaokula geçiş, yeni arkadaşlara/ yeni düzene uyum sağlayabilmek, bireyselliğin artması, derslere çalışmak, artan ebeveyn beklentisi, karnede takdir almak, sınav maratonuna hazırlanmak, iyi bir lise kazanmak gibi durumlar 10-15 yaşa arası çocuklarda stres ve kaygı oluşturmaktadır. Bu süreç ergen kadar ebeveynler içinde stresli ve karmaşıktır. Ergenlik, ebeveyn ve çocuk arasında iletişim problemlerinin arttığı, hem ebeveynin hem de çocuğun duygu ve düşüncelerini doğru ifade edemediği/ kaynağın yanlış anlaşıldığı ya da alıcının mesajı yanlış anladığı süreçtir.

Ebeveyn kendi kabullerine göre çocuğunu destekleyerek kendince sağlıklı bir kişiliğe dönüştürme ve topluma kazandırma çabasıdayken; ergenlik dönemindeki çocuklar kendi doğrularının peşinde, özgürlük mücadelesi vermektedir. Ebeveyn de bu süreçten sosyal ve duygusal olarak etkilenmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı, çocuğun ergenlik dönemine geçişinde ebeveynlerin ergen çocuklarıyla iletişimlerini, bu dönemin ebeveynlerle ortaya çıkardığı iletişim sorunlarını, yaşanan bu iletişim zorluklarının çocuklar üzerindeki etkilerini ve tüm bunların çocuklar tarafından nasıl algılandığını ve sosyal etkileşim sürecinde nasıl yorumlandığını belirlemektir. Çalışmanın bir diğer amacı ise ergen bireyi çevreleyen diğer dış sistemler olarak akraba ve sosyal çevrelerdeki kişilerle iletişim süreçleri üzerine durum tespiti ve değerlendirmeler yapmaktır.

⁴⁰Zeynep Çankaya ve Betül Meydan, “Ergenlik Döneminde Mutluluk ve Umut”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 17, 65, 2018, ss. 207-222

II. BÖLÜM: İLETİŞİMLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. İLETİŞİMİN TANIMI

İnsan, sosyal bir varlık olarak iletişime bağımlıdır ve iletişim sürekli gelişen ve değişen bir olgu olarak varlığını sürdürmektedir. Geçmişten günümüze, insanlar hem yakın çevreleriyle hem de uzak konumdaki kişilerle çeşitli iletişim biçimlerini denemişlerdir. İletişim, bilimden sanata, teknolojiden psikolojiye, bireysel ilişkilerden kitle iletişimlerine kadar geniş bir yelpazede özellikler gösteren karmaşık bir yapıya sahiptir. İletişime verilen değer sürekli gelişmesi, bu olgunun önemini ve etkisini vurgulamaktadır. Hatta insanlar iletişimin zaman doğrultusunu değiştirerek gelecek nesillerle iletişim kurabilmektedir.⁴¹

İletişim kavramı, psikoloji, sosyoloji, tıp ve diğer birçok bilim dalının incelleme konusu olmuştur. Dolayısıyla, iletişim kavramına yönelik birçok farklı tanım ortaya konmuştur, bu da farklı bilim dallarına özgü bakış açılarından kaynaklanmaktadır.⁴² Bu tanımlar, yapıldıkları döneme veya incelenen alana özgü nitelikler taşımaktadır.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise iletişim “duygu, düşünce ya da bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme” ve “ telefon, telgraf, radyo gibi aygıtlardan yararlanarak yürütülen bilgi alış verişi, bildirişim, haberleşme” olarak tanımlanmaktadır.⁴³ En basit ve mekanik tanım olarak iletişim, kaynaktan alıcıya iletinin aktarılma sürecidir.

Ünsal Oskay ise iletişimi daha geniş bir çerçevede tanımlar: “İletişim, birbirlerine ortamlarındaki nesnelere, olaylar, olgular ile ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirlerine aktaran, aynı olgular, nesnelere, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirişimleridir.”⁴⁴ Kısaca ifade etmek gerekirse, iletişim temelde bilgi, duygu ve düşüncelerin paylaşılması anlamına gelmektedir ve aynı zamanda davranışları etkileyerek ilişkileri düzenleyen bir sistemdir.

⁴¹ İlker Bıçakçı, **İletişim ve Halkla İlişkiler**, Mediacat Yay., İstanbul, 2016, s.1

⁴² Demet Gürüz, **Kişilerarası İletişim**, Nobel Dağıtım Yay., Ankara, 2008, s.5

⁴³ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5adef00f3576e7.7582854

⁴⁴ Ünsal Oskay, **İletişimin ABC'si**, Simav Yay. İstanbul, 1992, S.15

Tanımların hepsinde iletişim karşılıklı bir etkileşim içinde gerçekleşen ve iki yönlü bir süreç olduğudur. Demet Gürüz ise iletişim sürecini “Genel olarak diğer kişilerle paylaşacak bilgi, duygu ve düşüncesi olan kaynağın, simgeler bütünü olarak ifade edilebilen iletiyi düzenleyerek, iletilmek istenenlerin hedefi olan alıcıya, iletinin gönderilmesini sağlayan bir kanal aracılığıyla ulaştırılması.”⁴⁵ olarak ifade etmektedir.

2. İLETİŞİMİN AMACI VE ÖNEMİ

İletişim insan yaşamı için vazgeçilmez bir unsurdur. İnsanlar dünyaya geldikleri andan itibaren bilinçli ya da bilinçsiz iletişim kurarak hayatta kalırlar. Konuşarak, ağlayarak, davranışlarıyla, jest ve mimikleriyle hatta susarak bile kişilerle iletişim kurulmaktadır. İletişimin günlük yaşamın tamamında yer alması ve bireyin daima bir etkileşime katılması insanın biyolojik varlıktan çok toplumsal bir varlık olma çabasını göstermektedir. İnsanlar, birlikte olmayı, birbirlerini anlamayı, kendilerini ifade etmeyi, etkileşime girmeyi ve toplumsal ilişkilere katılmayı amaçlayarak iletişim kurarlar.⁴⁶

İletişim toplumun temel kaynağıdır. Birlikteliği oluşturan ve devam ettiren en önemli unsur olan iletişim günümüz dünyasında gelişmişlik düzeyinin ölçütü olarak kabul edilmektedir. İnsanlar, iletişim becerileri ve iletişimin sunduğu fırsatlar olmadan, sosyal varlıklar olarak varlıklarını sürdüremezler.⁴⁷

İletişim, çeşitlilik gösterse de genellikle belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleşir. Bireyler ve toplumlar, iletişim aracılığıyla kişisel veya toplu, özel veya genel, bilgilendirme veya etkileme gibi çeşitli hedeflere ulaşmayı amaçlarlar. Bu amaçlar genellikle planlı ve bilinçli olmasa da, çoğu zaman farkında olmadan belirlenir. Ne nedenle olursa olsun, iletişimin belirli bir amacı bulunmaktadır ve amaçsız iletişim genellikle mevcut değildir. İletişim, doğrudan veya dolaylı olarak her zaman belirli hedeflere yöneliktir.⁴⁸ “Ne kadar bilirsen bil, söylediklerin karşındakinin anlayabildiği kadardır.” demişti Mevlana. Mevlana'nın yüzyıllar önce ifade ettiği gibi, iletişimde önemli olan unsurlar; kaynaktaki iletişim niyeti ve alıcıda oluşturduğu anlamdır.⁴⁹ İletişimde, olay sadece sözcüklerin

⁴⁵ Demet Gürüz, **a.g.e.**, s.8

⁴⁶ Ahmet Yatkın, **Halkla İlişkiler ve İletişim**, Nobel Yay., Ankara, 2003, s.42

⁴⁷ Hasan Tutar ve Kemal Yılmaz, **Genel İletişim Kavramlar Ve Modeller**, Seçkin Yay. 2002 s.17

⁴⁸ Edibe Sözen, **Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/ Güç Ve Refleksivite**, Paradigma Yay., İstanbul, 1999, s.32

⁴⁹ Mustafa Ergün, **“İnsan ve Eğitimi-Mevlana Üzerine Bir Deneme (Mevlana'nın Eğitim Görüşleri)”**, Ocak Yay., Ankara, 1993, ss.22-25

sıralanması ve ifade edilmesiyle sınırlı değildir. Sözcük anlamlarının belirlenmesi, amacın bilinmesine bağlıdır. Genel olarak, toplumsal ve bireysel açıdan iletişimin amaçlarını; varolmak, haberleşmek, paylaşmak, etkilemek ve yönlendirmek, eğlenmek ve mutlu olmak olarak sıralayabiliriz.⁵⁰

2.1. Varolmak

İletişim sürecinin temel özelliklerinden biri, bireyin kendi hakkında daha fazla bilgi edinmesine olanak sağlamasıdır. İletişim, kişinin duyguları, düşünceleri ve davranışları hakkında konuşma fırsatı sunar. Aynı zamanda, diğer kişilerle iletişim kurarken birey, kendisini değerlendirme ve kendi düşüncelerini diğerlerinden farklılaştırma veya benzerliklerini ortaya koyma fırsatı bulur. Bu süreçte, kişi kendi korkularını, isteklerini tanıırken, güçlü ve zayıf yönlerini de keşfeder ve böylelikle kendisi hakkında bir imaj oluşturur.⁵¹

Toplumsal bir varlık olan insan, diğer insanlardan yalıtılmış biçimde uzun süre yaşayamaz. Toplumsal yaşamın şartları, iletişimi zorunlu kılar. Bireyler oluşturdukları ilişkiler sayesinde varlığını anlamlandırır. En küçük toplumsal birim olan aileden en büyük uluslararası gruplar bile kendi sistemleri ile varlıklarını devam ettirirler. İnsanlar da içinde yaşadıkları toplumsal sistemin kurallarına uyum sağlayarak sosyalleşir ve varlıklarını anlamlandırır. İletişim sürecinin toplumsal açıdan işlevleri:

- Toplumun değerlerini denetlemek
- Toplum içi etkileşimi sağlamak
- Geleneklerin devamını sağlamak⁵²

Ait olma duygusu insanlar için önemlidir. Ve bu duyguyu hisseden birey içinde olmaktan hoşlandığı (dinsel, etnik, siyasi, mesleki...) gruplardan dışlanmamak için grubun kurallarına uyum sağlar. Bu tarz gruplarla birlikte kişiler kendine bir kimlik, bir etiket oluştururlar.

Toplumsal bir etikete sahip olan birey, varlığını bu gruplarla özdeşleştirerek anlamlandırır; toplumsal ortamlarda sürdürdüğü iletişim etkinlikleriyle varlığını kendine ve diğer insanlara kabul ettirir.⁵³

⁵⁰ İlker Bıçakçı, **a.g.e.** s.13

⁵¹ Demet Gürüz, **a.g.e.** s.2

⁵² İlker Bıçakçı, **a.g.e.** s.13

İletişim sürecinde varolma durumu, bireylerin diğer kişilerle anlamlı iletişim ve ilişkiler kurması anlamına gelir. Aşık olmak, sevmek, arkadaşlık kurmak ve ebeveyn-çocuk ilişkileri gibi anlamlı ilişkiler, iletişimi daha derin ve keyifli hale getirir.⁵⁴ İnsanlar, toplumsal yaşamda bu tür ilişkileri deneyimlerken ve iletişim yoluyla bu deneyimlerden faydalanırken, aynı zamanda diğer insanların neler yaptıklarıyla ilgilenmek ve bu konulardan haberdar olmak isterler.

2.2. Haberleşmek

Geçmişten bu güne insanoğlu merak duygusu sebebiyle, kendini öğrenmek istediği kadar kendi dışında gerçekleşen olayları ve durumları da öğrenmek istemiştir. Bedenen bulunduğu yerle yetinmeyen insan zihninin her yerde olan süreci takip etme hissini çok eski zamanlardan beri biliyoruz. İletişim sürecinin posta güvercini gibi ilkel bir metottan günümüzdeki iletişim teknolojisine kadar ulaşması insanın merak ve öğrenme isteğinin gücünü sergilemektedir. İletişim teknolojisi gün be gün ilerlemeye devam etmektedir.⁵⁵ Haberleşme ve bilgi edinme sürecinde insan kendini ve kendiyle ortak paydaları olan kişilerle birbirlerini keşfetmek ve ortak bir anlayış geliştirerek sosyalleşmek isterler.

Gelişen iletişim teknolojisiyle haberleşme ihtiyacında değişimler yaşanmıştır. Bunların başında artan iletişim teknolojisine rağmen azalan iletişim süreçleri olmuştur. İletişim teknolojileri uzakları yakınlaştırırken yakınları da uzaklaştırmıştır. Azalan akrabalık ve komşu iletişimlerinin yanında aynı evde birbiriyle konuşmayan, birbirini tanımayan ailelerle karşılaşmaktayız. Gelişen teknolojiyle iletişim araçlarının sahip olduğu özellikler sayesinde insanların bir uzvu haline gelen bu araçlar; bireylerin karşılıklı iletişimini azaltsa da haberleşme olgusunu afaki boyutlara taşımıştır. İçeriği değişse de iletişimin amacı olan haberleşme özelliğini devam ettirmektedir.⁵⁶ İnsanlar, sadece haberleşerek hayatlarının anlamını tam olarak kavrayamazlar ve bu nedenle sahip oldukları bilgi, tecrübe ve duyguları başkalarıyla paylaşma isteği duyarlar.

2.3. Paylaşmak

İnsan, paylaştıkça zenginleşen bir varlıktır. Ülkemizde iletişim amacıyla paylaşma ihtiyacı, ilkokul döneminde "sevinçler paylaşıldıkça çoğalır, acılar paylaşıldıkça azalır"

⁵³ İlker Bıçakçı, a.g.e., s. 14

⁵⁴ Demet Gürüz, a.g.e., s.3

⁵⁵ İlker Bıçakçı, a.g.e. s.14

⁵⁶ İlker Bıçakçı, a.g.e. s.15

şeklindeki kalıplaşmış ifadelerle öğretilmektedir. Paylaşmak; katılmak, ortak olmak amaçlı iki ya da daha fazla kişi ile birlikte yapılan bir kavramdır. İki veya daha çok kimse bir şeyi kendi aralarında belirli oranda dağıtmak; bölüşmek, üleşmek; bilgiyi, yazıyı veya görsel malzemeyi iletişim araçlarının herhangi biriyle dağıtmak.⁵⁷ İletişimdeki paylaşımları bilgi ve duygu olarak iki bölümde ele alınmaktadır. İnsanlar düşüncelerini ve bilgilerini diğer insanlara aktararak kendi varlığını hissetmekle beraber aktardığı bilgilerin benzerlikleri ya da farklılıklarıyla insanlığın gelişimine katkılar sağlamaktadır. İnsanlar yaptıkları paylaşımlar sayesinde dil kullanımı, anlamlandırma, öğrenme, sorun çözebilme, değerlendirme ve karar verme gibi zihinsel yetilerinin artmasına katkı sağlamaktadır. Bireysel, toplumsal ve kültürel bilgi ve tecrübelerin nesilden nesle aktarılması da bağlamda değerlendirilebilir.⁵⁸

Duygu paylaşımı ise insanın fitratında oluşan sevgi, şefkat, kıskançlık, nefret gibi olumlu ya da olumsuz hislerin aktarımıdır. İletişimin etkinliğini belirleyen temel unsurlardan biri de kişiler arasındaki duygusal paylaşımlardır. Yüz yüze iletişimde daha etkin olan duygu paylaşımı, duygusal bağlarla kurulmuş olan ebeveyn çocuk iletişiminde de önemli bir yere sahiptir.⁵⁹ Duygusal yanı eksik olan bireylerin sosyalleşme sürecinde sağlıklı iletişim kurabilmesi zordur. Sosyal bir varlık olan insan bahse konu olan bütün hususları paylaşmakla yetinmeyerek; onay ve destek beklemekte; tüm bunların yanında kendince anlamlı bulunduğu şekilde başkalarını da etkilemek ve yönlendirmek istemektedir.

2.4. Etkilemek ve Yönlendirmek

“Dünyaya gelişinden itibaren çevresiyle iletişim ve etkileşim hâlinde olmak insanoğlu için vazgeçilmez bir olgudur. Bu olguyu şekillendiren duygu, düşünce ve hayaller iken, yönlendiren ve etkileşimi sağlayan unsur ise iletişimdir.”⁶⁰

İletişimde kaynak, kendi istekleri doğrultusunda hedef kitleyi etkileyip yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Kaynak konumundaki bireyin etkileme ve yönlendirme gücünü sosyoekonomik ve kültürel konumlarla birlikte diğer kişisel donanımlar (bilgi, güzellik, kibarlık, güzel konuşma vb.) oluşturur.⁶¹ Toplum genelinde geçerli olan bu durum, aile içinde de benzer şekilde kendini göstermektedir. Aile içi iletişimde, bilgi ve deneyim açısından üstün

⁵⁷ Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, erişim tarihi Mayıs 29, 2024, <https://www.tdk.gov.tr>

⁵⁸ Sultan Şahin ve Neriman Aral, “Aile içi iletişim”, **Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi**, 1(3), (2012), ss.55-66.

⁵⁹ İlker Bıçakçı, **a.g.e.** s.15

⁶⁰ Sedat Maden, “Niçin dinlemiyoruz? Dinleyememe probleminin sosyokültürel analizi”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi**, 2(1), 2013,ss.49-50

⁶¹ Sedat Maden, **a.g.e.**, ss. 51-52

olan ebeveynlerin baskın rol oynaması, çocukları pasif bir konuma düşürmektedir. Dışarıdan bakıldığında demokratik görünen ailelerde bile iletişim genellikle etkileme ve yönlendirme amaçlı kullanılmaktadır. Toplumsal bir varlık olan insan, başkalarıyla iletişim kurarken eğlenmeyi ve bu yolla mutluluğu arzulamaktadır.

2.5. Eğlenmek ve Mutlu Olmak

İnsan bedeninin doğası gereği dinlenmeye ve eğlenmeye ihtiyacı vardır. Geçmişten günümüze insanlar imkanları dahilinde dans, ritim, müzik, tören, gösteri, kutlamalar vb. şekillerde eğlence anlayışlarını yansıtmışlardır. Kimi zaman oyuncu kimi zaman seyirci olarak eğlenceye dahil olan bireyler iletişim teknolojisinin gelişmesiyle birlikte günümüzde sanal iletişimler kurarak sanal eğlencelere dahil olup sanal bir mutluluk kültürüne bağımlı kılınmıştır.⁶² İletişimin bahsedilen amaçlara ulaşabilmesi için iletişim sürecini oluşturan unsurları ve bu unsurların sahip olduğu özelliklerin incelenmesi gerekmektedir.

3. İLETİŞİM SÜRECİ VE İLETİŞİMİN TEMEL ÖGELERİ

İletişim tanımlarının tamamında iletişim karşılıklı etkileşim oluşturan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. İletişimin gerçekleşebilmesi için bir şey aktarmak, göndermek isteyen ve bunu herkesçe bilinen işaretlere dönüştüren bir kaynak; bu kaynak tarafından anlamlandırılan mesaj ve karşı tarafta da gönderileni almaya hazır bir hedefin bulunması gerekmektedir. Bu iki kişi hem gönderilen mesaj hem de bu mesajı taşıyan bir kanal aracılığıyla birbirlerine bağlanmaktadır. Bir iletişimin gerçekleşebilmesi için bu dört ögeyi taşıması gerekmektedir, bunlardan birinin eksik olması halinde iletişimin gerçekleşmesi mümkün olmamaktadır.⁶³ İletişim sürecini başlatan kaynağın sahip olduğu özellikler, iletişimin etkinliği hususunda önem kazanmaktadır.

3.1. Kaynak ve Özellikleri

İletişim sürecinin oluşumunu sağlayan kaynaktır. Kaynak, sahip olduğu ve paylaşmak istediği; düşüncesi, duygusu, fikirleri vb. mesajı olan kişi ya da kişilerden oluşur. Kaynak anlamlı simgelerle kodlayarak mesajını gönderir. Kaynak, temelde birey ya da gruplar olabileceği gibi, çeşitli araçlar da kaynak olarak işlev görebilir. Örneğin, kitabın yazarı, kitle iletişim araçları, işaretler, tabelalar ve emojiler bu araçlara örnek teşkil eder.⁶⁴

⁶² İlker Bıçakçı, **a.g.e.** s.17

⁶³ Orhan Gökçe, **İletişim Bilimi İnsan İlişkilerinin Anatomisi**, Siyasal Kitapevi, 2006, s.27

⁶⁴ İlhan Erdoğan, **İşletmelerde Davranış**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yay., İstanbul,1991, s.282

Etkili bir iletişimin gerçekleşebilmesi için, iletişimin başlangıç noktası olan kaynağın sahip olduğu özellikler büyük önem taşır. Kaynağın mesaj hakkındaki bilgi donanımı, iletişimin başlangıcını, sürekliliğini ve hatta alıcının geri bildirimini de doğrudan etkileyecektir. Bu özelliğin yanında sağlıklı iletişim için kaynakta bulunması gereken özellikleri şu şekilde açıklayabiliriz;⁶⁵

a) **Güvenilirlik:** Mesajın dikkate alınabilmesi için kaynağın bilgi donanımının yanı sıra güvenilirlik düzeyi de büyük önem taşır. Hedef kitleden istenilen geri bildirim alabilmek, kaynağın güvenilirliğine bağlıdır. Güvenilirlik, dürüstlük ve uzmanlık gerektirir. Bu iki şartın yerine getirilmesi, mesajın kabul edilme oranını artırdığı gibi, kaynağa toplum içinde saygınlık da kazandırır.⁶⁶

b) **Sosyo demografik özellikler:** yaş, cinsiyet, din, ekonomik düzey, eğitim seviyesi ve sosyal statü gibi özellikler kaynağın etkinliğini arttırmaktadır.

- Yaş: Mesajın içeriği, alıcının yaşıyla uyumlu olmalıdır. Geleneklere uygunluk, deneyim gibi unsurlar gerektiren konuların orta ve üst yaş gruplarından gelmesi daha etkili olurken; hızlı kavrama yeteneği, moda ve teknoloji gibi konularda gençler daha etkili iletişim sağlayabilmektedir.⁶⁷
- Saygınlık-statü: Kaynağın konusunda uzmanlığı ve hem alıcının hem de toplumun kaynağa olan saygısı arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Günümüzde, statü kavramıyla neredeyse eşdeğer kabul edilen bir diğer kavram da popülerliktir. Sosyal medya platformlarında, statü genellikle takipçi sayısı ile ölçülür ve bu durum, hedef kitle üzerinde etkileme gücüne sahiptir.
- Cinsiyet: Mesajın içeriğine uygun olarak cinsiyet, uzmanlığı da destekleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Temizlik, güzellik gibi konularda kadınlar etkiliyken, siyaset ve spor gibi konularda erkeklerin etkili olduğu gözlemlenmiştir.
- Din: İnsanın günlük yaşamını kuşatmakta ve mensuplarını destekleyici bir kuvvet konumundadır. Ayrıca din kişilerin düşünce sisteminde belli ön yargılar oluşturmaktadır. Kaynak ve hedefin bu konudaki uyumu mesaj

⁶⁵ Çiğdem Kağıtçıbaşı, **İnsanlar ve İnsanlar**, Evrim Yay., İstanbul, 1996, s.168-172

⁶⁶ Metin Işık, "Kişilerarası İletişimde Kaynak Olgusu ve Kaynağın Özellikleri", **Selçuk İletişim Dergisi**, 1(1), 2014, ss. 70-77.

⁶⁷ Metin Işık, **a.g.e.** ss. 70-77.

konusunda kaynağın etkinliği üzerinde etkilidir.⁶⁸ “Müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz” atasözü kaynak ve alıcı arasındaki dini uyumu açıklamaktadır.

- Eğitim düzeyi: Bireyin artan eğitim düzeyi ile bilgi kapasitesi ve çok yönlü düşünme yetisini de artacaktır. Eğitim düzeyi mesajın oluşumu, sunumu ve geribildirim değerlendirilmesi olmak üzere tüm iletişim sürecini etkilemektedir.⁶⁹

c) **Fiziki görüntü:** iletişimde kaynağın iyi görünmesi alıcı üzerinde olumlu etki oluşturmaktadır. Günümüzdeki birçok iş ilanında karşımıza çıkan “prezantabl” kelimesi TDK ‘da 1. sunulabilir durumda olan, 2. Eli, yüzü düzgün anlamına gelmektedir. Kişinin fiziki yapısının yanında giyim tarzı da hedefi etkileyen unsurlardandır. Giyiminin uygun, temiz ve düzenli olması mesaja olan dikkati arttırmakla beraber alıcıya verilen değer göstergesidir.⁷⁰

d) **Empati yeteneği:** Mesajın etkinliği üzerinde rol oynayan diğer bir unsur da empatidir. Günümüzde sıkça kullanılan ‘empati’ kelimesi kısaca kendimizi başkalarının yerine koyarak aynı duyguları hissedebilmeyi anlatır⁷¹. Türkçe olarak ifade etmek gerekirse TDK’ da bu kavramın karşılığı ‘duygudaşlık’ olarak tanımlanır.⁷²

3.2. Mesaj ve Özellikleri

“Mesaj, kaynak ile alıcı arasında iletişimin kurulmasını sağlayan sembollerle oluşturulmuş ve belirli bir biçimi, anlamlı bir bütünlüğü olan iletişim sürecinde aktarılacak istenenleri taşıyan bir ögedir. Alıcı açısından değerlendirildiğinde mesaj bir sinyal ya da sinyallerinden oluşan bir uyarı niteliğinde taşır. İngilizcede ‘message’ olarak ifade edilen kavram Türkçe’ de mesaj ya da ileti biçiminde kullanılmaktadır. Mesaj, kaynağın alıcıya iletmek istediklerini kodlara ya da simgelere, diğer bir ifade ile sözlü ya da sözsüz işaretlere dönüştürülmesi ile oluşmaktadır. Bu noktada mesaj alıcının ne kadar çok duygu kanalına ulaşırsa o denli etkili olabileceği söylenebilir. Ancak kaynağın iletmek istediği ile alıcının anlamlandırdığı mesaj arasındaki farkın artması iletişimin başarısız olarak sonuçlanmasına

⁶⁸ Doğan Cüceloğlu, , **İnsan İnsana**, Kronik Yay., İstanbul, 2021, ss. 118-130.

⁶⁹ Metin Işık, **a.g.e.**, ss. 70-77.

⁷⁰ Nihat Aytürk, **Yönetim Sanatı**, Nobel Akademik Yay., 1990, ss. 124-125

⁷¹ Üstün Dökmen, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sisyetm Yay., İstanbul, 1994, s.45

⁷² Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, erişim tarihi Mayıs 1, 2024, <https://www.tdk.gov.tr>

neden olur. Bu nedenle kaynak ve alıcının ortak algılama, anlama ve anlamlandırma süreçlerini kullanmaları gereklidir.”⁷³

“Kaynağın alıcıya mesajı iletmek üzere belirli simgelere, sembollere, işaretlere dönüştürülmesi ve alıcının kaynaktan gelen simgeleri, sembolleri, işaretleri aldığı anda sağlayan aynı anlamların oluşmasına ya da yorumlayabilmesine olanak sağlayan sisteme kodlama denir. Alıcı ve kaynak arasındaki mesajda kullanılan kodlamanın aynı olması mesajın etkileşimi için önemlidir.”⁷⁴

Mesajın oluşumu, içeriği ve ilişki özelliği iletişimin sonucunda alıcıyı istenilen davranışa yönlendirebilme, bir konuda etkileyerek düşündürebilme vb. etkilerin yaratılmasını sağlamaktadır. Mesaj planlanarak oluşturulabileceği gibi düşünmeden plansız da oluşturulabilir. Planlı mesaj, kişilerin niyetleri doğrultusunda kontrollü oluşturulurken; plansız mesajlar, kontrol dışı olan göz seğirmesi, dil sürçmesi, ses titremesi vb. istemsiz ortaya çıkmaktadır. Mesajın içeriği ise iletişim sürecinde kullanılan bilgi düzeyini ortaya koymaktadır. Mesajın net ve anlaşılır olması, kaynak ve alıcının algı düzeyine, bilgisine ve tecrübelerine bağlıdır. Mesajın ilişki özelliği kaynak ve alıcı arasındaki ilişkinin mesaja yansımalarıdır. Alıcının kaynaktan gelen mesajı nasıl algılaması gerektiğini bu ilişki belirlemektedir. Farklı kaynaklardan gelen aynı mesajlar, ilişki durumlarına göre alıcıda tezat anlamlar oluşmasına sebep olur. Mesajın geçerli olduğu süre zarfında iletilmesini sağlamak ve iletişim ortamına ve mesaja uygun bir kanal tercih etmek, mesajın istenilen etkiyi yaratabilmesi için temel olarak bu özellikleri taşıması beklenmektedir.⁷⁵

3.3. Kanal ve Özellikleri

“İletişim süresince kaynak ve alıcı arasındaki mesajı iletilmesini sağlayan yola kanal adı verilmektedir. Kanal; ses, ışık ve radyo dalgaları olabildiği gibi çoğunlukla iletişim araçları da kanal olarak kullanılmaktadır. Araç, mesajı kanal aracılığı ile aktarabilecek bir sinyale dönüşürken teknik ya da fiziksel bir nesnedir ve aracın özellikleri aracın aktarabildiği kodları belirlemektedir.”⁷⁶

Kaynakta oluşan mesajın alıcıya ulaşmasını sağlayan yol olarak tanımlanan kanal, mesajın özelliklerine bağlı olarak seçilmelidir. Kaynağın göndermek isteği mesajın alıcı

⁷³ Demet Gürüz, **a.g.e.**, s.12

⁷⁴ John Fiske, **İletişim Çatışmalarına Giriş**, Çev: Süleyman İrvan, Arka Yay., Ankara,1996, s.37

⁷⁵ İlhan Erdoğan, **a.g.e.**, ss. 286-288

⁷⁶ John Fiske, **a.g.e.**, s.36

tarafından doğru olarak algılanması kanalın kapasitesine ve özelliklerine bağlıdır. İletişim sürecinde kullanılan kanalların özellikleri temel olarak aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

- **Sunumsal Araçlar:** İletişim sürecinde iletişim kuran kişinin varlığını gerektirerek; bu kişilerin ses, yüz, bedenini kapsamaktadır. Bunlarla birlikte konuşma esnasında kullanılan sözcükler, ifade biçimleri, ses tonu, yüz ifadeleri, jest ve mimikler olarak açıklanabilir.

- **Temsili araçlar:** Kişiden, yerden ve zamandan bağımsız bir iletim özelliğine sahiptir. Bu araçlar kitap, fotoğraf, resim, heykel gibi kültürel değerlerin iletilmesinde kullanılır. Kaydedilmesi ve saklanması mümkündür.

- **Mekanik ve teknolojik araçlar:** Telefon, radyo, internet, televizyon gibi araçlar iletişim kanalı olarak kaynak ve alıcı arasında aktarımı sağlarlar.⁷⁷

4.4. Alıcı ve Özellikleri

“Kaynak tarafından gönderilen mesajların hedefinde olan ve kodlanmış olarak gelen mesajların kodlarını kendi duygu, düşünce, anlayış, algılama, deneyim vb. özelliklerine bağlı olarak anlamlandıran kişi ya da kişilere alıcı denir. Bu kişilerden kendilerine ulaşan mesaja olumlu ya da olumsuz bir tepki beklenmektedir. Bu anlamda alıcı aynı zamanda mesajın alındığını ya da alınmadığını, anlaşıldığını ya da anlaşılmadığını açıklığa kavuşturur. Alıcının kavramsal filtresi (mesajın anlaşılmasını sağlayan tutumlar ve değerler, dil, deneyimler) ve bilişsel stili (öğrenme biçimi, bilgi düzeyi, organize etme becerisi, anlayış düzeyi) mesajların yorumlanmasını etkilemektedir. Bununla birlikte alıcının eşik değerinin (alıcının duyu organlarının organik olarak hassasiyeti) de, mesajın algılanmasında önemli bir rolü vardır. Mesaj alıcının duyu organlarına ulaştığı zaman, sesli iletişimlerde sesin frekansını duyma eşiğine uygun, görsel ve yazılı mesajlarda ise açık görülecek kadar net olmalıdır”⁷⁸.

Alıcının anlama kapasitesini aşan mesaj gönderilmesi durumunda iletişimin istenen amaca ulaşmaması söz konusu olabilir. Etkili iletişim için alıcı ve kaynağın seviyelerine uygun mesaj gönderimi önemli bir rol oynamaktadır.⁷⁹ Bu şekilde alıcı mesajı anlamına uygun değerlendirebilir. Alıcının mesajı alma isteği ve mesajı algılayabilecek bilgi düzeyinin olması mesajın anlamlandırılmasında önemlidir. İlgi ve bilgi eksikliği mesajın ve dolayısıyla iletişimin etkinliğini azaltabilir⁸⁰.

⁷⁷John Fiske, **a.g.e.**, s.36

⁷⁸Nursel Telman ve Pınar Ünsal, **İnsan İlişkilerinde İletişim**, Epsilon Yay. İstanbul, 2005, s. 33

⁷⁹İrfan Mısırlı, **Genel ve Teknik İletişim**, Detay Yay., Ankara, 2004, s.5

⁸⁰İlhan Erdoğan, **a.g.e.**, ss. 284-285

3.5. Geribildirim

İletişim süreci içerisinde kaynaktan alıcıya ulaşan mesaja karşılık olarak alıcının da kaynağa tepkisini ya da yorumunu belirtmek üzere gönderdiği mesaja geribildirim adı verilmektedir. İletişim sözcüğü kendisi bir tepkiyi, karşılığı, geri dönüşümü, alış verişi, değiş tokuşu anlatmaktadır. İletişim sürecinde geribildirim; denetleme ve gözetleme görevi görür. Geribildirim, hem kaynağın kendine ilişkin öğrenmesine hem de diğer kişilere göre kaynağın kendini ayarlamasına yardımcı olmaktadır.⁸¹ Geribildirim ile iletişim sürecinde alıcı kaynak, kaynak da alıcı durumuna geçerek iletişim tekrar ama ters yönde başlar işte bu döngü iletişimin bir süreç olduğunun ve karşılıklı olduğunun göstergesidir.

“Geribildirim mesajları; pozitif ya da negatif, kişi ya da mesaj odaklı, gecikmiş ya da hemen, destekleyici ya da eleştirel, düşük ya da yüksek kontrol özelliğine sahip olabilmektedir.”⁸²

➤ **Pozitif ve negatif geribildirim:** Pozitif geribildirim, iletişim sürecinin olumlu bir şekilde ilerlediğini gösteren övgü, takdir ve onaylama gibi durumları ifade eder. Bu tür geribildirim, iletişimin etkili bir şekilde gerçekleştiğini ve mesajın alıcı tarafından olumlu bir şekilde algılandığını belirtir. Negatif geribildirim ise, iletişimde eleştiri, yükselen ses tonu, çatılan kaşlar gibi olumsuz durumları içerir. Bu durumlar, iletişimde bir aksaklık olduğunu ve iletişim sürecinin revize edilmesi gerektiğini gösterir. Bu tür geribildirimler, iletişimdeki problemleri belirleyerek iyileştirme ve düzeltme sürecine olanak tanır.

➤ **Hedef ve mesaj odaklı geribildirim:** Geribildirim odak noktasına göre yapılan bir sınıflandırma mevcuttur. Geribildirim verilirken, alıcı mesajı inceleyerek, geribildirimi iletişim merkezine odaklayabilir. Bu durumda, geribildirim mesajdan bağımsız olabilir ve kaynağa destekleyici ya da iltifat içerikli olabilir. Öte yandan, alıcı mesajın doğruluğu üzerinde yoğunlaşabilir ve geribildirimde bu doğruluğu vurgulayabilir veya eleştirel bir yaklaşımla mesajı tekrar edebilir. Bu sınıflandırma, geribildirim sürecinin çeşitliliğini ve iletişimdeki farklı odak noktalarını açıklamaya yardımcı olmaktadır.

➤ **Hemen ve gecikmiş geribildirim:** İletişim sürecinde geribildirim, genellikle mesajın hemen ardından verilebilir. Ancak, bazı kişiler arası iletişim durumlarında geribildirim hemen sağlanmayabilir; bunun yerine, belirli bir süre sonra gecikmeli olarak iletilir. Bu gecikmeli geribildirim, iletişim sürecindeki tarafların düşüncelerini ve duygularını işlemelerine, değerlendirmelerine ve uygun bir şekilde ifade etmelerine fırsat tanır. Bu şekilde, iletişimdeki

⁸¹ İrfan Erdoğan, **İletişimi Anlamak**, Erk Yay., Ankara, 2002, s. 45

⁸² Demet Gürüz, **a.g.e.**, s.17

geribildirimler daha derinlemesine ve etkili bir şekilde sağlanabilir, iletişimde yer alan taraflar arasındaki ilişkilerin kalitesi artırılmaktadır

➤ **Destekleyici ve eleştirel geribildirim:** Destekleyici geribildirim, iletişim sürecinde kaynağın aktardığı mesajı olumlu bir şekilde karşılayarak istenilenin daha iyi olması için motive edici yaklaşımlar sergiler. Bu tür geribildirimler, iletişimde pozitif bir atmosfer oluşturur ve iletişimde yer alan taraflar arasındaki ilişkiyi güçlendirir. Öte yandan, eleştirel geribildirimler ise olumsuzlukları göstererek yanlışlıkları vurgular ve mesajın daha etkili hale gelmesi için düzeltme veya geliştirme önerileri sunar. Bu tür geribildirimler, iletişimde iyileştirme fırsatlarına odaklanmayı sağlar ve iletişimde yer alan tarafların gelişimine katkıda bulunur.⁸³

Geri bildirim, iletişim sürecinin sonucunu gösterirken; geribildirimi doğru değerlendirmek önemlidir. Geribildirim doğru analiz edilmesi eksik, yanlış, anlaşılmayan kısımların tespit edilerek mesajda gerekli düzeltmelerin yapılmasına ve iletişimde yaşanan olumsuzlukların en aza indirilmesine katkı sağlamaktadır. Ebeveyn ve çocuk iletişiminde ebeveynin geribildirimlerinin çocukların sosyalleşme süreçlerini önemli ölçüde etkilediği söylenebilir. Tüm bu süreçler incelenirken iletişimin etkinliğine engel olan durumları da incelemek gerekmektedir.

3.6. İletişim Engelleri /Gürültü

Gürültü, iletişim sürecinin etkinliğini azaltan ya da yok eden tüm durumlara denir. İletişim sistemlerinin hepsinde iletişimi olumsuz etkileyecek gürültü unsurunun varlığından söz edilebilir. İletişimi etkileyen faktörlerin şekli farklılık oluştursa da iletişim sürecinin başlangıcı olan kaynaktan, geribildirim aşamasına kadar mesajın anlaşılmasını engelleyen tüm durumlar genel olarak gürültü kavramıyla açıklanmaktadır. Gürültü olarak adlandırılan bu faktörler içsel ya da dışsal olabilir. Ses tonu, hastalık durumu, heyecan, güneş ışığının göze gelmesi, iletişim kanalı olan araçların şarjının bitmesi, yazı stiline okunamaması gibi durumlar iletişim sürecindeki gürültüye örnek gösterilebilir. Tüm bu durumlar kaynağın mesaja yüklediği amacın alıcıya ulaşmasına ve alıcının kaynağın isteğini doğru anlamasına engel olmaktadır. Gürültünün birçok sebebi olabilir. Bir iletişim süreci içinde gürültünün çevreyle, kaynakla, mesaj ve kodlama ile ilgili, hedefle ve fizyolojiyle ilgili faktörlerin etkisi

⁸³ Demet Gürüz, a.g.e., s.17

ile meydana geldiği belirtilebilir. Bu faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan gürültü şekillerini şu şekilde açıklamak mümkündür.⁸⁴

- “Çevresel faktörler: İletişim süreci içinde kaynağın mesajı iletmesi ve alıcının mesajı alması sırasında çevresel faktörlerle ortaya çıkan engellerdir. Örneğin öğretmenin ders anlatması esnasında öğrencilerin kendileri arasında yüksek sesle konuşması nedeniyle, öğretmenin mesajını net olarak iletmesini ve mesajın net olarak algılanması engellenmiş olacaktır.

- İleti ve kodlama faktörleri: Belirli bir bölge, ülke, grup veya organizasyon içinde kullanılan dilde yaşanan anlam belirsizliği ve kelime anlamlarının özgünlüğü nedeniyle, iletişimde sorunlar yaşanabilir. Bu duruma "semantik gürültü" denir. Ayrıca, her dilin kendine özgü bir yapısal düzeni vardır. Bu yapı, cümlelerin kurulma biçimini ve kelime dizilimini belirler. Örneğin, Türkçe'de cümleler genellikle özne, yüklem, nesne sırasına göre kurulur. Bu nedenle, kişiler ana dil dışında iletişim kurarken, dilin yapısal farklılıkları nedeniyle semantik gürültüyle karşılaşabilirler.

- Kaynak ve hedefle ilgili faktörler: İletişim sürecinde bulunan katılımcıların toplumun beklentileri ve istekleri nedeniyle mesajların engellenmesidir. Genellikle ön yargılar, yaş (kuşak) farkı, eğitim farkı, kişilerin belli kurallara uymak istememesi vb. nedenlerle mesajlar engellenmektedir. Ayrıca iletişim sürecindeki katılımcıların stres, düşünceli olma ya da sıkıntılı olma gibi psikolojik nedenlerle mesajları etkili bir şekilde iletmesinin ve alınmasını engellenmesi durumunda psikolojik gürültü ortaya çıkmaktadır. Örneğin kişi çok sinirli olduğu durumda doğru düşünmemektedir, böyle bir koşulda iletişim kurduğu takdirde mesajı tam olarak iletemeyecek ve alamayacaktır.

- Fizyolojik faktörler: iletişim sürecinde bulunan kaynak ya da alıcının fizyolojik olarak bir rahatsızlık durumu söz konusu olduğunda fizyolojik gürültü ortaya çıkmaktadır. Örneğin iletişim sırasında kaynağın midesinin ağrması, açlık hissetmesi, tansiyonunun düşmesi etkili bir şekilde iletişim kurulmasına engel olan fizyolojik faktörlerdir.”⁸⁵ Bu tür durumlar, iletişim sürecindeki etkileşimi olumsuz yönde etkileyebilir ve mesajların doğru şekilde iletilmesini veya alınmasını zorlaştırabilir. Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim problemleri yaşamalarında gürültü unsurlarının etkisi önemlidir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki saygı sınırının oluşturulamaması, kişilerin emredici (tek taraflı) iletişimi, empati kurulamaması, sosyal medya etkisi, yersiz özgür ya da yersiz baskıcı tutumlar, yaş, tecrübe ve bilgi düzeyindeki

⁸⁴Uğur Demiray ve Diğerleri, **Etkili İletişim**, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2019, ss.108-122

⁸⁵ Uğur Demiray ve Diğerleri, **a.g.e.**, ss.108-122

farklılıklar gibi durumlar ebeveyn ve çocuk arasındaki etkin iletişimi engelleyen gürültü unsurlarına örnek gösterilebilir.

3.7. Ortak Deneyim /Yaşam Alanı

“İletişim süreci içinde mesaj çeşitli işaretler/ simgelerden oluşmaktadır. Bu işaretler kişinin kazanılmış bilgilerinden ve tecrübelerinden oluşmaktadır.”⁸⁶ Kişilerin çocukluktan itibaren edindikleri tecrübelerden ve öğrendikleri bilgilerden toplumsal yaşama uyum sağlama sürecinde faydalanılmaktadır. Kişilerin mesajları anlaması ve yorumlaması bu bilgilerine göre gerçekleşir. Edinilen bilgiler olayları yorumlamada çerçeve olarak kullanılır. Aynı mesajlar içinde bulunan yaşam alanlarına göre farklı anlamlar içerebilmektedir. “Anlam, genel olarak kişilerin toplumsal etkileşimi sürecinde oluşan, karşılıklı anlaşmayı sağlayan düşünsel çağrışımlardır.”⁸⁷ Ortak tecrübeler, mesajların anlamlandırılabilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Kişinin bilgisi olmayan alanda gönderilen iletinin anlamlandırılması tam olarak gerçekleşmeyecektir. “Bu noktada kaynak ve alıcının bağlantı çevreleri ne kadar birbiri ile örtüşüyorsa ya da kesişiyorsa iletişimde algılamının boyutu o denli büyük olacaktır.”⁸⁸

“Kaynak ve alıcının ortak özelliklerine sahip olmasına, bir kişinin iletişim sürecinde iletişim yeteneğini etkileyen deneyimlerin toplamına ortak deneyim alanı adı verilmektedir. Ortak deneyim alanı, ortak denem alanı, ortak tecrübe alanı, ortak yaşam alanı, ortak referans çerçevesi kavramları ile de ifade edilmektedir.”⁸⁹

İletişimin gerçekleşmesi için alıcı ve kaynağın ortak deneyim alanına ihtiyacı vardır. Aynı ya da benzer sosyal ve kültürel alanlara sahip kişilerde mesajın anlamlandırılması sürecinde olumlu sonuçlara ulaşılmaktadır. Ortak deneyim alanı eğitim, meslek, tecrübe, şehir, ülke vb. durumlardan oluşabilir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimde, çocuklar ebeveynlerin deneyimlerine sahip olmadıkları için iletişim çatışmaları ortaya çıkmaktadır.

Bütün insanların aynı deneyimleri yaşaması mümkün değildir. Deneyimler ve anlamlandırmalardan oluşan farklılıklardan kaynaklı yanlış anlaşılmalarda sık sık yaşanmaktadır. “Deneyim bir kere öğrenildikten sonra tıpkı nesnenin kendisi gibi anlam bulmakta ve çağrışım yaratmaktadır.”⁹⁰ Tüm bunlar iletişimi kolaylaştıran unsurlardır.

⁸⁶ Ünsal Oskay, **a.g.e.**, s. 104

⁸⁷ Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2024, s.9

⁸⁸ İrfan Mısırlı, **a.g.e.**, s. 16

⁸⁹ Erol Mutlu, **a.g.e.**, s. 69

⁹⁰ Ünsal Oskay, **a.g.e.**, s. 104

Ebeveyn ve çocuk iletişimde; ebeveyn ve çocuğun birlikte verimli zaman geçirmesi, etkinlikler yapması ve oyunlar oynaması iletişim sürecinde oluşabilecek problemlerde negatif çağrışımların önüne geçerek, çözüm odaklı yaklaşımları ortaya çıkarabilmektedir. Kişilerin ortak deneyim alanları olmadan etkin iletişim kurmalarından söz etmek mümkün değildir. Ayrıca iletişimin etkinliğini arttıran etkenlerden biri de iletişimin gerçekleştiği ortamdır.

3.8. Ortam/Bağlam

“İletişim daima bir ortam içinde gerçekleşmektedir. Bağlam/ortam kavramı, en geniş anlamıyla içinde dilsel birimlerin kullanıldığı toplumsal durum olarak ifade edilebilir. Fiziksel bileşenlerin yanında gönderici ile alıcının kimlikleri, kişilerin beyninde yer etmiş olan çok geniş bir ruhsal, kültürel ve sosyal oluşumlar olarak açıklanmaktadır.”⁹¹ “Bağlam iletişim tarzını belirleyici bir rol oynamaktadır. İletişimde birden fazla bağlam (duygular, statü, mekan vb.) bulunmakta ve bu çoklu bağlamlar iletişimin çerçevesini oluşturmaktadır. Örneğin, arkadaşlık ortamındaki bir konuşma ile iş yerinde iş toplantısındaki konuşma biçimi bağlam nedeniyle farklılık göstermektedir. Bağlam(ortam), fiziksel, kültürel, psikolojik, tarihsel ve zaman olmak üzere çok boyutludur. İletişim için seçilen yer, zaman, kişiler arasındaki duygusal durum, geçmişe dair bilgiler vb. durumlar ve bu durumların özellikleri mesajın anlamlandırılması konusunda belirleyici rol oynamaktadır.”⁹²

“Her ortam/bağlam farklı çağrışımlara sahip olduğu için, iletişim sürecinde mesajın anlamlandırılmasında belirleyici bir faktör olmaktadır. Bağlam, neyin ne ile ilişkili olduğu ya da neyin ne ile düşünülmesi gerektiğinin çerçevesini çizmektedir.”⁹³ Ebeveyn çocuk iletişimde problem oluşturan durumlardan biri de ebeveyn ve çocuk arasında kurulan bağlamın düzensiz olmasından kaynaklanmaktadır. Ebeveyn ve çocuk arasındaki prens/prenses ve hizmetkar bağlamı, arkadaş bağlamı ve otoriter ebeveyn bağlamı iletişim sürecinde problemlere neden olmaktadır. İletişim sürecinde mesajın kaynağın isteği doğrultusunda anlaşılmasını sağlayabilmek için iletişim unsurlarının yanında mesaja uygun iletişim türünü belirlemek de etkilidir.

4. İLETİŞİM TÜRLERİ

“Konuşurken, dinlerken, düşünürken, yazarken, kısaca mesajı anlamlandırırken sürekli dili kullanırız. Konuşma bireysel, dil ise toplumsal ve kültürel. Toplumsal uzlaş

⁹¹Veysel Kılıç, **Dilin İşlevleri ve İletişim**, Papatya Yay., İstanbul, 2002, ss. 13-14

⁹² İrfan Erdoğan, **a.g.e.**, ss. 68-69

⁹³ Orhan Gökçe, **a.g.e.**, s. 30

sonucu oluşan simgeler ve anlamlar, dil aracılığıyla yaygınlaşırlar ve kuşaktan kuşağa aktarılırlar. Toplumsallaşan yani toplumun ortak malı haline gelen simgeler ve anlamlar bütünü, bireyler tarafından hazır bulunup öğrenilir, taşınır ve yeni deneyimlerle etkilenip değiştirilir.”⁹⁴

Kişiler arasındaki iletişimin, yalnızca sözcüklerin oluşturduğu dil aracılığıyla gerçekleştiğini düşünmek doğru değildir. Çoğunlukla kişiler arası iletişimde, hem sözlü hem de sözsüz imge ve işaretler birlikte kullanılır. Hatta yüz ifadeleri, el kol hareketleri, bedenin duruş tarzı ve sesin tonu gibi sözsüz iletiler, iletişimde kullanılan iletilerin daha büyük bir kısmını kapsadığı belirtilir. Bu bağlamda, hiçbir iletişim etkinliğinin sözsüz simgeler olmadan düşünülmesi mümkün değildir.⁹⁵ Goffman’ın şu tespiti de bunun açık bir ifadesidir: “Bir insan konuşmayı bırakabilir, ancak o vücudu ile iletişimde bulunmayı hiçbir zaman bırakamaz; o, ya yanlış ya da doğru bir şey söyleyebilir ama hiçbir şey söylememelik asla yapamaz.”⁹⁶ Goffman’ın bu sözleri, iletişimin sadece sözlü olarak gerçekleşmediği, sözsüz olan jest, mimik gibi unsurlarında etkili olduğunu hatta sözlü iletişimler anlamlandırılırken sözsüz iletişim öğeleriyle birlikte değerlendirilmesi mesajın doğru anlamlandırılmasına etki etmektedir.

İletişimin gerçekleşme biçimine yönelik olarak şu üç ayrım yapılabilir. Bunlar; sözlü iletişim, yazılı iletişim ve sözsüz iletişimdir.

4.1. Sözlü İletişim

“Sözlü iletişim, yazılmamış ya da yazılmış sözcüklerin söylenmesi ile gerçekleştiği için ses ve işitmeye dayalı bir iletişimdir. Kaynak ve alıcı arasındaki konuşmanın her türü sözlü iletişim olarak tanımlanabilir.”⁹⁷ İnsanlar arasındaki karşılıklı konuşmanın her türüne örneğin, yüz yüze görüşmeler, resmi ve gayri resmi toplantılar, konferanslar vb. iletişim biçimleri sözlü iletişim olarak adlandırılır. Sözlü iletişim tümüyle sözcükler yoluyla oluşan bir anlaşma sistemidir. Bu bağlamda uyku gibi bilincin aktif olmadığı zamanlar dışında insanların yaşamlarının tamamını sözlü iletişimle geçirdikleri söylenebilir. İnsanın doğası gereği sosyal bir varlık olması sebebiyle kişiler iletişim süreci içinde bazen kaynak bazen alıcı konumunda

⁹⁴ Merih Zılhoğlu, **İletişim Nedir?**, Cem Yay., İstanbul, 1993, s. 122

⁹⁵ Orhan Gökçe, **a.g.e.**, s. 45

⁹⁶ Erving Goffman, **Etkileşim Ritüelleri**, çev. Adem Bölükbaşı, Heretik Yay., 2017, s. 22

⁹⁷ Ferruh Uztuğ, **İletişim Engel ve Etmeleri, Meslek Yüksek Okulları İçin Genel İletişim**, Pegem Yay., Ankara, 2003, s. 87

bulunurlar. Tüm bu sebeplerden dolayı sözlü iletişim en temel iletişim biçimi olarak kabul edilir.⁹⁸

Kişilerarası iletişimde kullanılan dil, doğru ve etkili bir şekilde kullanıldığında duygu ve düşünceyi aktarmanın yanında yönlendirme amacını da gerçekleştirir.⁹⁹ “Söz, iletişimin kendisi değildir, söz iletişim de değildir. Söz ilişkinin kurulması ve yürütülmesi için bir araçtır. Dil ile gerçekleştirilen konuşma bir yeti olarak biyolojik ve fizyolojik içeriği açısından toplumsal ve kültürel bir olgudur. Belli bir dönem ve toplumdaki bireysel ve toplumsal değerler, yaşantılar dil aracılığıyla toplumsallaşır ve yeni kuşaklara aktarılır. Konuşma bireysel bir özellik olsa da, dilin kullanımı ile konuşma da toplumsal ve kültürel nitelik kazanmaktadır.”¹⁰⁰

Sözcükler söyleyenle dinleyen arasındaki ilişkiye, iletişim ortamına, ses tonuna ve vurgusuna, sözcüklerin cümle içindeki yerine, öncesinde geçen ya da sonrasında gelen cümlelerle bağlantısına, içinde bulunulan psikolojik duruma göre anlam kazanır. Sözlü iletişimde sözcüklerin seçimi ve anlamı kadar sesin kullanımı; ritmi, vurgusu, tonu, coşkusu ve duygusu da iletişimin etkinliğini arttırmaktadır. Tüm bu etkenler sözcüklerin anlamını değiştirme gücüne sahiptir. Diksiyon ve hitabet gibi konuşma teknikleri kullanılarak gerçekleştirilen iletişim süreci mesajın doğruluğunun ve anlamının da önüne geçerek kaynağın kabul görmesini sağlamaktadır. Sözlü iletişim yüz yüze yapıldığında beden diliyle bütünleştiğinde kaynaklar için zengin anlatım imkanları oluşturmaktadır. Sözlü iletişim sürecinde sözcükler arasındaki boşlukları oluşturan yerinde susuşlar bile kaynak ve alıcı arasındaki iletişim sürecini etkilediğinden söz etmek mümkündür.¹⁰¹

“Sonuç olarak dil kullanıcısı ile ilişkili olarak görülüp değerlendirilmelidir. Bu nokta özellikle iletişim süresi açısından da çok önemlidir. Çünkü dil, görüldüğü gibi basit bir adlandırma aracı olmadığı gibi, nesnelere ve eylemleri temsil eden işaretleri ve eylemleri yan

⁹⁸Merih Zıllıoğlu ve Ahmet Haluk Yüksel, **İletişim Bilgisi**, Anadolu Üniv. Açık Öğretim Yay., Eskişehir, 1994, s. 3

⁹⁹ Ahmet Bülent ve Yurdakul Göksel ve Nilay Başok, **Temel Halkla İlişkiler Bilgileri**, Ege Üniv. İletişim Fakültesi Yay. İzmir, 2002, s. 70

¹⁰⁰ Merih Zıllıoğlu, , **a.g.e.**, ss.122-134

¹⁰¹ Özcan Köknel, **İnsanı Anlamak**, Altın Kitaplar Yay. İstanbul, 1997, ss. 97-98

yana dizmeden oluşan bir işlem de sayılmaz. Dil toplumsal ve kültürel yani simgesel bir etkinliktir.”¹⁰²

Özetle sözel iletişim insanlar için geçmişten günümüze varlığını ve değerini koruyan en eski iletişim biçimidir ve dil aracılığıyla gerçekleşir. Günümüzde teknolojinin etkisiyle şekil değişirse de hala en yaygın iletişim biçimidir sözlü iletişimdir. Özellikle ailelerde ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimin çoğunluğu sözel olarak gerçekleşmektedir. Araştırmamız içinde ebeveyn ve çocuk iletişimindeki sözlü iletişim süreci ve sözsüz iletişim süreci etkinliği incelenecektir. Konuşma ve dinlemeye dayalı olan sözlü iletişimde alıcı ve kaynak bir şekilde karşı karşıya gelir. Bu karşılıklı durumu şu şekilde sınıflandırabiliriz:

4.1.1. Yüz Yüze İletişim

“Aynı mekanı paylaşan kaynak ve hedef birimlere özgü sözel iletişim biçimidir. Yüz yüze iletişimi niteliksel açıdan üç farklı sınıfa ayırmak mümkündür.

- Planlı iletişim: Sistemli bir ön hazırlık organizasyon gerektiren panel, konferans, forum, ders, seminer vb. toplantılar.
- Rutin iletişim: Belirli kişilerin, belirli ortamlarda sürdürdüğü döngüsel ilişkilerin iletişimsel olarak yeniden üretimidir. Aile, okul, iş vb. çevreler.
- Rastlantısal iletişim: Belirli bir plan ya da rutin içermeyen gündelik yaşamdaki rastlantılara bağlı olarak gerçekleşen iletişim edinimleridir. Bu tür edinimler, bazı durumlarda rutin iletişime yönelik sonuçlar doğursa da genelde bir defalık, anlık ve süresiz nitelikli ilişkilerle tanımlanırlar. Örneğin bir pazarlama elemanı ya da anketör için hedef kişiler; süper market kasiyeri için alışveriş yapan müşteriler bu niteliktedir.”¹⁰³

Ebeveyn ve çocuk arasında gerçekleşen sözlü iletişim biçimi rutin olarak gerçekleşen bir iletişim türüdür. Ebeveyn ve çocuk arasında sağlıklı olsun ya da olmasın belli bir rutinde gerçekleşen iletişim bulunmaktadır.

4.1.2. Teknolojik Araçlarla İletişim

“Farklı ortam ve uzaklıkta olan bireylerin teknolojik araçlarla dolaylı olarak sözlü iletişim kurmaları da olanaklıdır. Bu tür araçların en çok bilineni telefondur. Telekomünikasyon alanındaki gelişmeler görüntülü telefon, telekonferans, sosyal medya uygulamaları ve canlı yayın toplantıları gibi etkileşimli yeni iletişim olanakları da

¹⁰² Merih Zillioğlu, **a.g.e.**, s.133

¹⁰³ İlker Bıçakçı, **a.g.e.**, s. 28

sunmaktadır. Yüz yüze iletişimi sanal boyuta taşıyan bu tür aygıtlarla iletişim giderek yaygınlaşmaktadır. Ne ki aynı ortamda bulunmamak ve araç yoluyla bağlantı kurmak, iletişimin doğallığını olumsuz etkilemektedir.”¹⁰⁴

4.2. Yazılı İletişim

“Yazının bulunmasıyla başlayan yazılı iletişim, kağıdın ve matbaanın tarih sahnesine çıkmasıyla gerek kişilerarası, gerekse kitlesel ölçekte iletişim olanaklarını yaygınlaştırmıştır. Uzak mesafelerle haberleşme gereksinimi, yazılı iletişimi ön plana çıkarmıştır. Gazete, dergi gibi iletişim ürünleri, geniş kitlelere ulaşarak kitlesel bir görünüm kazanmıştır. Bu güne geldiğimizde, mesajı saklayan ve ileten kağıdın yanı sıra bunları belleğinde saklayarak gerektiğinde ekrana getiren ya da faks modem kanalıyla etkileşimli olarak gönderen ve alan bilgisayar aygıtları da yazılı iletişimde kullanılmaya başlamıştır.”¹⁰⁵

“Yazı, insanın ve toplumların geçirdiği toplumsal ve kültürel gelişim sürecinin bir ürünüdür. Ancak, yazıyı kullanan her toplum belli aşamalardan geçerek kendi yazı dillerine ulaşmamıştır. Bazı toplumlar kendi gelişmeleri içinde ortaya çıkan bilgiyi/sözü saklama ve yayma gereklerini karşılamak için, kendi yazılarını icat ederken, bazı toplumlarda başka toplumlardan birinin yazı sistemini alarak kendi dillerine uyarlamışlardır. Yazının toplumların din ekonomi, siyaset ve hukuk gibi temel kurumların işleyişinde ve böylece toplumsal yapı üzerinde önemli etkileri olduğu yadsınamaz bir gerçektir.”¹⁰⁶

“Yazı, insanoğlunun belleğinin yükünü hafifletme işlevi görür ve düşünsel enerjisini başka işlere yöneltmesini sağlar. Bunun ötesinde yazı, bilginin yalnızca niceliksel birikimine değil, niteliksel gelişimine de katkı sağlar. Ancak yazı sayesinde bilgileri hem uzun süre koruma hem de farklı insanlara ve toplumlara ulaştırmak mümkün olur. Bu bağlamda yazılı iletişim, bir toplumun sosyolojik olarak kültürel açıdan sözel toplumdan, yazılı topluma geçişin ifadesidir. Bu açıdan yazılı iletişim, toplumun gözü, kulağı ve hafızasıdır. Yazılı iletişim, geçmişe erişimi sağlar ve bununla birlikte geçmişin analizini ve buradan hareketle geleceğe yönelik mantıklı ve tutarlı projeksiyonlar yapma imkanı sunar. Yazılı iletişim, sözlü iletişime göre zahmetli ve zaman alıcı bir işlem olsa da birey ve toplum açısından çok önemli işlevler yerine getirmektedir.”¹⁰⁷ Kişiler arası iletişimde yazılı iletişim sözcüklerin dizilimi ve

¹⁰⁴ İlker Bıçakçı, **a.g.e.**, s. 28

¹⁰⁵ İlker Bıçakçı, **a.g.e.**, s. 28

¹⁰⁶ Merih Zillioğlu, **a.g.e.**, s.170

¹⁰⁷ Orhan Gökçe, **a.g.e.**, s. 51

anlamından oluşan bir iletişim biçimidir. Sözlü iletişimde bulunan ses, mimik, beden dili gibi zenginlikler ya da gürültüler yazılı iletişim için söz konusu değildir. Günümüzde yazılı iletişim, ebeveyn ve çocuk iletişimine teknolojinin etkisiyle mesajlaşma olarak yer almaktadır. Zamandan tasarruf sağlamak amacıyla tercih edilen mesajlarda sorunun ve cevabın net, kısa ve duygusuz olması ebeveyn ve çocuk iletişimini olumsuz etkilemekte ve paylaşımları azaltmaktadır. Günümüzde iletişim araçlarının iletişimi değil iletişimsizliği arttırdığı görülmektedir.

4.3. Sözsüz İletişim

“İnsanlar günlük konuşmalarında ifade edilen sözcükleri anlamak için belirli bir çaba sarf ederler. Başka bir deyişle insanlar, aralarında geçen konuşmalardaki sözcüklerin anlamlarını bulmaya çalışırlar. Halbuki birbirleri ile iletişim kuran bireylerin, iletişimsel kodlar içerisinde yer alan görsel kodlara daha çok dikkat etmeleri gerekir. Zira sözlü iletişimin gerçek anlamını ortaya koyan ve pekiştiren ses tonlaması, jestler, mimikler, beden hareketleri vb. görsel göstergeler, sözcüklerin anlamlarını daha çabuk ortaya koyarlar. İletişimde ve genel olarak insanların davranışlarında duyguları okuyabilmek güçtür. İnsanlar, özellikle bizim kültürümüzde, duygularını ve hislerini imaj zedelenmesi korkusuyla ve diğer nedenlerle pek açığa vurmak istemezler. İnsanların kafalarına girip ne hissettikleri öğrenilemeyeceğine göre, insanların o anlarda nasıl bir duygu içinde oldukları, kendilerini nasıl hissettikleri ancak ve ancak sözsüz iletişimin gözlenmesi ile mümkün olur. Bu nedenle toplumsal yaşamda insanları daha iyi anlayabilmek için, sözsüz iletişime duyarlılık kazanmak gerekir. Unutulmamalıdır ki sözsüz iletişim, bize insanları söylemedikleriyle anlamayı öğretir.”¹⁰⁸ Ebeveyn çocuk iletişimde de sözcüklerden ziyade hal, tavır, bakış ve mimikler mesajın doğru anlaşılmasını ya da gerçek mesajın anlaşılmasını sağlar. Kişilerarası iletişimde, söylenmesi gerekenler, söylenemeyenler ve söylenmek istenenler paradoksal bir durum oluşturmaktadır. Kaynaktan giden sözsüz mesaj ya da alıcıdan giden sözsüz geribildirim çoğu zaman sözcüklerden daha etkilidir.

¹⁰⁸ Doğan Cüceloğlu, **a.g.e.**, s. 33

III. BÖLÜM: ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EBEVEYNLERİ İLE YAŞADIKLARI İLETİŞİM SORUNLARININ SOSYOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRMESİ: KONYA MERKEZ ÖRNEĞİ

Bu bölümde ortaokul öğrencilerinin ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim sorunlarını tespit etmek için oluşturduğumuz anket soruları detaylı olarak incelenecektir. Anket iki kısımdan oluşmaktadır: birinci kısım demografik özellikleri ele alan sorulardan oluşmaktadır. İkinci kısımda ise çocukların ebeveynleriyle yaşadıkları iletişim sorunlarını anlamaya yönelik sorulardan oluşmaktadır. Ortaokul öğrencilerinin ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim problemlerini ortaya koymak amaçlı Konya merkez ilçelerinden seçilen ortaokul ve imam hatip ortaokul türünde toplam 6 okulda öğrenim gören 6,7 ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanan anketimizin sonuçları yer almaktadır. Katılımcıların demografik ve sosyokültürel özellikleri sunulduktan sonra, anket sonuçlarından elde edilen iletişim problemlerine yönelik bulguların sosyolojik değerlendirmesi yer alacaktır.

1. DEMOGRAFİK VE SOSYO-KÜLTÜREL PROFİL

Uygulamalı araştırmalarda, seçilen örneklemin demografik özelliklerinin belirlenmesi, araştırma alanının derinlemesine anlaşılmasına ve doğru bir analiz yapılmasına katkı sağlar. Ayrıca, bireylerin özellikleri ve yaşadıkları çevreler, karşılaştıkları durumlar ve olaylarla ilişkili tutum ve davranışlarını etkileyebilir. Birçok araştırmada, demografik özellikler bağımsız değişken olarak kullanılmaktadır.¹⁰⁹ Araştırmadaki değişkenlerin önemli bir kısmını demografik özelliklerin oluşturması sebebiyle örneklem grubunun demografik özellikleri tespit edilmiştir. İlk olarak katılımcıların cinsiyet dağılımı değerlendirilecektir.

1.1. Cinsiyet

Sosyologlar ve din sosyologları, araştırmalarında hayattaki farklı evreler ve cinsiyet arasındaki ilişkiye odaklanmışlardır. Bu ilişki, birçok sosyal olgu ve davranışın anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle, cinsiyetin bağımsız değişken olarak kullanılması, bireylerin yaşadıkları deneyimler, tutumlar ve davranışlar üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, cinsiyetin hayatın farklı aşamalarında ve sosyal etkileşimlerde nasıl bir rol oynadığına dair yapılan araştırmalar, toplumsal dinamikleri ve ilişkileri daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olmaktadır.¹¹⁰

¹⁰⁹ Hayri Erten, **Diasporada Dini Yaşamak**, Palet Yay., Konya , 2014, s.59

¹¹⁰ Ünver Günay, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, Dergah yay., 1999, s.61

Tablo 1: Katılımcıların cinsiyetlerinin yüzde ve frekans dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kız	328	54,7
Erkek	272	45,3
Toplam	600	100,0

Anket uygulamamıza katılan katılımcıların %54,7'si kız öğrencilerden %45,3'ü erkek öğrencilerden oluşmuştur. Anket, kağıt üzerinde ve okul dersleri esnasında uygulanmış olmasına rağmen, elde edilen bulgular cinsiyet açısından dengeli bir katılım sağlanamadığını göstermektedir. Erkek katılımcıların sayısının azlığı, erkek öğrencilerin anket doldurma konusunda kız öğrencilere göre daha isteksiz olmaları ve anketi ciddiye almamalarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Cinsiyet, bireylerin hayata bakış açısını, olayları yorumlama biçimini ve olaylar karşısında sergiledikleri tepkileri belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Aynı olaylar karşısında bile, cinsiyete göre farklılık gösteren tepkiler gözlemlenmektedir. Bu nedenle, araştırmada cinsiyetin önemi üzerinde durularak, analizlerin çoğunda cinsiyetin verdiği bilgilerden faydalanılacaktır. Örnekleme yer alan çocuklar ve ebeveynlerin perspektiflerini daha derinlemesine kavrayabilmemize olanak tanıyan bir diğer önemli husus, tercih edilen eğitim ortamıdır.

1.2. Okul Türü

Bireylerin dünya görüşleri ve sosyal becerileri, hayata dair bakış açılarının temelini oluşturan ilk sosyal çevreleri genellikle aileleriyle başlar. Ailenin ardından ise çocuğun düşünce dünyasını şekillendiren ikinci önemli etken, okul ve arkadaş çevresidir.¹¹¹ Türkiye'de, ortaokul düzeyinde eğitim sunan okullar genellikle dini eğitim odaklı imam hatip ortaokulları ve diğer ortaokullar olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Eğitim ortamı tercihlerinin belirlenmesi, ebeveynlerin ve çocukların dini inançları ve değerleri hakkındaki bakış açılarını anlamak için demografik analizler kullanılarak incelenmiştir.

¹¹¹ Haluk Yavuzer ve diğerleri, **Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları**, Timaş yay., İstanbul, 2011, ss.13-14

Tablo 2: Katılımcıların tercih ettikleri okul türünün yüzde ve frekans dağılımı

Okul Türü	Sayı	Yüzde
İHO	338	56,3
Ortaokul	262	43,7
Toplam	600	100,0

Örnekleme grubu Konya ili merkez ilçeleri olan Meram, Selçuklu ve Karatay ilçelerinde yer alan ortaokul ve imam hatip ortaokullarından "basit tesadüfi örneklem seçme" yöntemi kullanılarak oluşturuldu. Her ilçedeki ortaokul ve imam hatip ortaokullarının isimleri ayrı torbalara konularak birer çekiliş ile belirlendi. Bu yöntemle toplamda 6 okul seçildi. İmam hatip ortaokulları ile ortaokulların eşit sayıda seçilmesine rağmen, katılımcıların %56,3'ü imam hatip ortaokulu öğrencisi iken %43,7'si ortaokul öğrencisinin olduğu görülmüştür. Bu farklılık, imam hatip ortaokullarındaki sınıfların daha fazla öğrenciye sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Konya'daki okul türlerinin dağılımı ve halkın tercihlerine uygun olarak öğrencilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Alınan eğitimin hayata etkisi ve ailelerin tercih ettiği eğitim ortamının sağlayacağı veriler, araştırmamız için önem arz etmektedir. Alınacak eğitimin ve eğitim ortamının tercihinde çocukların cinsiyetinin etki durumu tablo 3'te incelenecektir.

1.2.1. Katılımcıların Cinsiyetleri ve Okul Türleri Arasındaki İlişki Durumu

Ortaokula başlama yaşı olan 10 yaşındaki çocuklar genellikle eğitimleri konusunda ailelerinin yönlendirmesiyle hareket ederler. Bu dönemde çocukların çoğu, okul tercihleri üzerinde doğrudan söz sahibi olmazlar ve ailelerinin yönlendirmesiyle belirlenen okullara gitmeyi kabul ederler. Aileler, çocuklarının eğitimine dair önemli kararları alırken çeşitli faktörleri göz önünde bulundururlar ve bu faktörler arasında okulun konumu, eğitim ortamı, eğitim kalitesi, dini inançlar gibi etmenlerin yanında çocuklarının cinsiyeti etki etmektedir. Dolayısıyla, çocuklar genellikle ailelerinin tercihlerine uyum sağlamak durumunda kalırlar ve bu süreçte ailelerin rehberliği önemli bir rol oynamaktadır.

Tablo 3: Katılımcıların cinsiyetlerine göre tercih ettikleri okul türlerinin durumu

		Okul türleri			Toplam
		İHO	Ortaokul		
Cinsiyet	Kız	Sayı	231	97	328
		%	70,4%	29,6%	100,0%
	Erkek	Sayı	107	165	272
		%	39,3%	60,7%	100,0%
	Toplam	Sayı	338	262	600
		%	56,3%	43,7%	100,0%

$\chi^2 : 58,422^a$ $df : 1$ $p : 0,000$

Bu tablodan, Konyalı ailelerin çocukları için tercih ettikleri okulların ve bu tercihlerin çocukların cinsiyetlerine göre dağılımı gözlemlenmektedir. Kız öğrencilerin %70,4'ü imam hatip ortaokulunu tercih ederken, %29,6'sı ortaokulu tercih etmiştir. Erkek öğrencilerde ise, imam hatip ortaokulunu tercih edenlerin oranı %39,3 iken, ortaokulu tercih edenlerin oranı %60,7 olarak belirlenmiştir. Bu veriler, Konyalı ailelerin çocuklarının eğitim tercihlerinde cinsiyet faktörünün etkili olduğunu göstermektedir.

Chi-Square analizi sonuçları, öğrencilerin okulları ve cinsiyet dağılımı arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($p0,000 < 0,05$). Bu bulgular ve sahadaki gözlemlere dayanarak, ebeveynlerin kız çocuklarının ahlaki ve dini eğitimine daha fazla hassasiyet gösterdiğini ve bu nedenle imam hatip ortaokullarının kız çocukları için daha güvenli bir ortam sunduğunu düşündüklerini göstermektedir. Ebeveynlerin kız çocukları için imam hatip okullarını tercih etme sebepleri arasında, bu okullardaki ahlaki ve dini eğitim yoğunluğu, kız çocuklarının belirli bir eğitim ortamında bulunmasını teşvik eden toplumsal ve kültürel normlar ile cinsiyete göre ayrılmış sınıfların etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, aynı yaş grubunda erkek çocukları olan ebeveynlerin çoğunlukla ortaokulları tercih etmelerinin, kız çocukları için hissettikleri kaygıları erkek çocukları için hissetmedikleri gözlemlenmiştir. Ebeveynler, din eğitimi, namus ve dindarlık gibi konularda kız çocuklarına daha fazla hassasiyet göstererek, bu konularda kız çocuklarına yükledikleri görev ve sorumlulukları erkek çocuklar için geçerli görmemektedir. Bu durum, Konya halkının kültürel ve dini anlayışlarının çocukların/toplumun şekillenmesindeki etkisini ortaya koymaktadır. Toplumsal hayati şekillendiren bir diğer unsur da ekonomik durumdur.

1.3. Katılımcıların Ailelerinin Gelir Durumu

Ailelerin gelir durumlarının araştırılması, araştırmanın kapsamı açısından önemlidir çünkü maddi durumun, bireyin çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki kararlarını etkileyebileceği ve hayatlarını çok yönlü şekillendirdiği düşünülmektedir. Aile gelirinin belirlenmesi, çocukların eğitim olanaklarına, sağlık hizmetlerine, sosyal çevrelerine ve diğer temel ihtiyaçlarına erişimlerini etkilemektedir. Bu nedenle, araştırmalarda ailelerin gelir durumlarının incelenmesi, toplumsal eşitsizliklerin ve fırsat eşitsizliklerinin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Tablo 4'te katılımcıların gelir durumları hakkındaki veriler yer almaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların ebeveynlerinin gelir durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Ebeveynlerinizin gelir durumu	Çok İyi	66	11,0
	İyi	235	39,2
	Normal	251	41,8
	Kötü	37	6,2
	Çok Kötü	11	1,8
	Toplam	600	100,0

Toplumsal hayatı şekillendiren ekonomik durum incelemesinin sonuçlarına göre, katılımcıların %41,8'inin aylık gelir düzeyi "normal" seviyede iken, %39,2'sinin ise "iyi" gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, katılımcıların %81'inin gelir durumunu "iyi" veya "normal" olarak tanımladığını göstermektedir. Gelir durumu, bir ailenin sosyo-ekonomik durumunu belirleyen önemli bir göstergesidir. Aynı zamanda ailenin yaşam koşulları, eğitim olanakları ve sosyal çevresi hakkında bilgi sağlar. Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim sürecini etkileyen ve ailenin sosyo-kültürel durumu hakkında önemli ipuçları veren bir diğer faktördür de eğitim düzeyidir. Eğitim seviyesi, ebeveynlerin çocuklarıyla olan etkileşim tarzını, onlara sundukları öğrenme fırsatlarını ve aile içi iletişim kalitesini etkilemektedir.

1.4. Katılımcıların Ebeveynlerinin Eğitim Durumu

Araştırmamızda, katılımcıların ebeveynlerinin eğitim durumunu belirlemek için ilkökul, ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans ve doktora olmak üzere detaylı seçenekler sunulmuştur. Ancak bu kadar detaylı seçeneklerin analizleri karmaşıklaştıracağı için, ilkökul ve ortaokul cevapları birleştirilerek "ilkokul" olarak, üniversite, yüksek lisans ve doktora cevapları ise "üniversite" olarak gruplandırılmıştır. Lise kategorisi ise ortaöğretim olduğu için

değişiklik yapılmamıştır. Bu değişikliklerin amacı, katılımcıların ebeveynlerinin eğitim düzeylerini daha genel bir şekilde analiz etmeyi sağlamaktır. Eğitim düzeyi, ebeveynlerin tutum ve davranışlarının şekillenmesinde etkili olduğu düşünüldüğü için araştırmamız için önemli bir parametre olarak belirlenmiştir. Eğitim, bireyin kişilik yapısını oluşturan ve toplumda sosyalleşmeyi sağlayan önemli bir sistemdir. Buradaki hedef, ebeveynlerin aldığı eğitimin basamaklarına göre çocuklarıyla iletişimlerinde farklılaşmanın olup olmadığını incelemektir. Katılımcıların babalarının eğitim durumu Tablo 5'te, annelerinin eğitim durumu ise Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 5: Katılımcıların babalarının eğitim durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Babanızın eğitim durumu nedir?	İlkokul	368	61,3
	Lise	157	26,2
	Üniversite	75	12,5
	Toplam	600	100,0

Örnekleme yer alan öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi incelendiğinde, %61,3'ünün ilkokul veya ortaokul mezunu olduğu, %26,2'sinin lise mezunu olduğu ve %12,5'inin üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6: Katılımcıların annelerinin eğitim durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Annenizin eğitim durumu nedir?	İlkokul	463	77,2
	Lise	110	18,3
	Üniversite	27	4,5
	Toplam	600	100,0

Örnekleme annelerin eğitim düzeyi incelendiğinde %77,2 ile çoğunluğunun ilkokul veya ortaokul mezunlarından oluştuğu belirlenmiştir. Genel olarak, örnekleme katılan ebeveynlerin büyük çoğunluğunun ilkokul veya ortaokul mezunu olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca, Konya halkının ortaokul öğrencilerinin veli profiline bakıldığında, babaların annelerden daha fazla eğitim aldığı görülmektedir. Katılımcıların babalarının ve annelerinin eğitim düzeyinin karşılaştırılmasında, aynı dönemlerde erkeklerin eğitim almalarına daha

fazla önem verilirken kadınların eğitim seviyelerinin genellikle ilkokul düzeyinde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu durum, Konya halkının kadınların eğitimine karşı olumsuz tepkilerin bir yansıması olarak yorumlanabilir. Örnekleme yer alan çocuklar ve ebeveynler arasındaki iletişimi etkileyen önemli faktörlerden biri, ebeveynlerin birlikte yaşaması ya da boşanmış olma durumudur.

1.5. Katılımcıların Ebeveynlerinin Medeni Durumu

Bireylerin medeni durumları, toplumsal rollerini belirlemede önemli bir faktördür. Evlilik, boşanma veya ayrılık gibi geçiş süreçleri, bireylerin toplumsal rollerini ve ilişkilerini değiştirebilir. Bu süreçler, bireylerin yaşamında yeni durumlarla karşılaşmalarına ve bu yeni durumların toplumsallaşma deneyimlerini etkilemesine neden olur.¹¹² Dolayısıyla örneklemedeki çocukların içinde yaşadığı aile ortamında ebeveynlerin ayrılmış olması veya birlikteliği araştırma konumuz olan ebeveyn- çocuk iletişimi sürecinde önem teşkil etmektedir. Tablo 7 katılımcıların birlikte mi yoksa ayrı mı yaşadıklarıyla ilgili durumun dağılımını göstermektedir.

Tablo 7: Katılımcıların ebeveynlerinin medeni durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Ebeveynlerinizin medeni durumu	Birlikte	549	91,5
	Ayrı	51	8,5
	Toplam	600	100,0

Son yıllarda boşanma oranlarının artmasına rağmen, örneklemede yer alan 10-15 yaş aralığında çocuğu bulunan ebeveynlerin boşanma oranı %8,5 olarak belirlenmiştir. Bu durumun, çocukların ebeveynleri ile iletişimine olan etkisine ilerleyen aşamalarda daha detaylı bir şekilde değinilecektir.

2. EBEVEYN ÇOCUK İLETİŞİMİ

Ailenin işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için aile içinde sağlıklı ve etkili iletişimin sağlanması önemlidir. İletişim, sadece bir dizi sözden ibaret değildir; aynı zamanda birey ve toplum üzerinde önemli etkilere sahiptir. İletişim tarzı, iletişimi gerçekleştiren kişilerin düşünce yapısını ve toplumsal sistemdeki yansımalarını yani toplumun bakış açısını da ortaya koyar. Bu bölümde, ebeveynlerin çocuklarla olan iletişimlerinin

¹¹² Yakup Coştu, **Toplumsallaşma ve Dindarlık (Samsun Örneği)**, Türkiye Diyanet Vakfı yay., Ankara, 2011, s. 150

biçimi, içeriği ve bu iletişimin çocuklar üzerinde oluşturduğu anlamların analizi için çocuklara yöneltilen soruların ve verilen cevapların detaylı bir şekilde incelenmesi planlanmaktadır. Bu analiz, ebeveynlerin çocuklarla iletişimindeki güçlü yönlerin ve geliştirilmesi gereken alanların belirlenmesine yardımcı olacaktır. Bu bağlamda katılımcılara sorulan soruların ilki ebeveynleri ile karşılıklı olarak yeterince iletişim kurup kuramadıklarıyla ilgilidir.

2.1. Aile ile Konuşabilme Durumu

Sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkilerinin kurulabilmesi, taraflar arasında etkili iletişim kurma becerisine dayanır. Bu konuda, tarafların birbirini duyması, dinlemesi ve anlamaya çalışması önemlidir. Katılımcılara Tablo 8’de yöneltilen soru, aile üyelerinin birbirleriyle iletişim kurma yeteneklerini ve bu iletişimin niteliğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır

Tablo 8: Katılımcıların ebeveynleri ile yeterince karşılıklı konuşabilme durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Ailemle yeterince karşılıklı konuşuruz.	Evet	70	11,7
	Bazen	195	32,5
	Hayır	335	55,8
	Toplam	600	100,0

Öğrencilerin %55,8'i, aileleriyle yeterince iletişimde bulunamadıklarını belirtmiştir. Bu verilere dayanarak, aileleriyle uygun iletişim kurabildiklerini ifade eden öğrencilerin oranının yalnızca %11,7 olduğu görülmüştür. Bu istatistiksel fark, ebeveynlerle çocuklar arasındaki iletişimsizliğin derinliğini gözler önüne sermektedir.

Bireyin hayat düzeni genellikle toplum normları tarafından belirlenir. İnsanlar, toplumun kurallarına uyarak kendi yerlerini belirler, mesleklerini icra eder ve yaşamlarını devam ettirirler. Kararlarını ve seçimlerini genellikle toplum normlarına uygun olarak yaparlar.¹¹³ Toplumun normlarına uyum sağlama süreci genellikle çocukluk dönemlerinde, aile içinde ve iletişim yoluyla gerçekleşmektedir. Çocukların aile içinde kendilerini ifade edebilmeleri ve yeterince iletişim kurabilmeleri, toplum içinde daha sağlam bir varoluş sergilemelerini sağlamaktadır.

¹¹³ Henry Bergson, **Dinin ve Ahlakın Kaynakları**, Çev. Mukadder Yakupoğlu, Sayfa Yayınları, İstanbul, 2013, s. 17.

Ortaokul çağındaki çocuklar için sorgulama yetisi yeni yeni gelişmektedir. Gençlerin ergenlik döneminde sosyalleşmeyle ilgili en önemli konular arasında aileyi, kendini ve toplumu anlama, uyum sağlama, kendi varlığını kabul ettirme ve mümkünse aile veya toplumdan onay ve takdir alma gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu hususla ilgili olan bir başka husus da aile içinde alınan kararlarda aile üyelerinin ve özellikle çocukların karar alma sürecine dahil edilmesi konusudur.

2.2. Aile İçinde Karar Alma Biçimi

Çocukların gelişimine yönelik pek çok alışkanlıkta iletişim ve iletişim sürecindeki tutum ve davranışlar oldukça etkilidir. Evde alınan kararlarda çocukların görüşlerinin dikkate alınması, onlara saygı gösterilmesi ve değer verilmesi; çocukların sorumluluk duygusunun oluşumunda ve özdenetim becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Aile içi karar alma süreçlerinde tüm aile üyelerinin katılımı önemlidir, zira her bireyin farklı ihtiyaçları, tercihleri ve görüşleri bulunmaktadır. Çocukların da aile içi kararların bir parçası olması gerekmektedir. Çünkü kendilerini etkileyen ya da etkileyebilecek kararlar hakkında fikirlerini ifade etme ve duygularını paylaşma hakkına sahiptirler. Bu, onların duygusal gelişimini desteklemenin yanı sıra, sorumluluk alma ve kendi kararlarını yönetme becerilerini geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu konuyla ilgili olarak ailede alınacak kararlarda aile üyelerinin ve özellikle de çocukların karar alma sürecine katılımı Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9: Katılımcıların evde karar alma durumlarına katılımlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Evde kararları birlikte alırız.	Evet	75	12,5
	Bazen	264	44,0
	Hayır	261	43,5
	Toplam	600	100,0

Ortaokul yaş grubundan oluşan katılımcıların %12,5'i, aileleriyle birlikte alınan kararlar hakkında iletişim kurduklarını belirtirken, %44'ü bunun bazen gerçekleştiğini ifade etmiş ve %43,5'i ise kararların aile içinde birlikte alınmadığını belirtmiştir. Özellikle ergenlik döneminde, gençlerin düşünceleri ve istekleri göz ardı edildiğinde ortaya çıkan çatışmalarda, geleneksel Konya toplumunda ebeveyn otoritesinin daha belirgin olduğu gözlemlenmektedir. Günümüzde, bu geleneksel yapıda bazı değişiklikler olmasına rağmen, ebeveynler hala

çocukların gözünde otorite konumunu korumak için çaba göstermektedir. Bu tutum ve davranış biçimi, ergenlik döneminde kazanılması gereken yeteneklerden olan isteklerini ifade etme, doğru ile yanlış değerlendirme, sorumluluk alma ve sonuçları öngörme gibi özelliklerin gelişimini engellemektedir. Bu durum çocukların, ailelerinin kendilerine ve fikirlerine değer vermediğini hissetmesine sebep olmaktadır.

2.3. Katılımcıların Ailesiyle Konuşabilme Durumu ile Bu Konuşmalarda Hissettikleri Değer Duygusu

Aile, psikolojik doyumun sağlanması gibi temel işlevlerden birini üstlenir ve ebeveynlerin iletişim tarzları, çocuklar tarafından değerlendirilerek aile içi ve toplumsal deneyimlerin temelini oluşturur. Bu nedenle, Tablo 10'da katılımcıların ebeveynleri ile konuşurken kendilerini rahat hissedip hissetmedikleri ile değerli hissedip hissetmedikleri konusundaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla Chi-Square analizi gerçekleştirilmiştir

Tablo 10: Katılımcıların ailesiyle konuşabilme durumu ile bu konuşmalarda hissettikleri değer duygusu arasındaki ilişki

			Ailemle konuşurken kendimi değersiz hissediyorum.			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Ailemle her konuda rahat ve açık konuşabilirim.	Evet	Sayı	26	12	42	80
		%	32,5%	15,0%	52,5%	100,0%
	Bazen	Sayı	107	53	46	206
		%	51,9%	25,7%	22,3%	100,0%
	Hayır	Sayı	176	70	68	314
		%	56,1%	22,3%	21,7%	100,0%
Toplam		Sayı	309	135	156	600
		%	51,5%	22,5%	26,0%	100,0%

$$\chi^2: 34,792^a \quad \text{df: } 4 \quad \text{p: } 0,000$$

Ailesiyle rahat bir iletişim kurabilen çocukların %52,5'i kendilerini değersiz hissetmediklerini ifade ederken, ailesiyle her konuda rahat ve açık konuşamayacağını belirten çocukların %56,1'i iletişim sırasında kendilerini değersiz hissettiklerini ifade etmektedir. Bu bulgular, iletişimin taraflar arasındaki niteliğin ve konumlandırmanın önemli bir göstergesi olarak dikkat çekmektedir.

Örnekleme grubundaki öğrencilerin ebeveynleriyle iletişim ve değer algısı arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için yapılan Chi-Square testi sonucunda, $p0.000 < 0.05$ olduğu için anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Ailesiyle konuşurken kendisini değersiz hissetmeyen öğrenciler arasında, ebeveynleriyle her zaman rahat konuşabildiğini ifade edenlerin oranının, bu konuda "bazen" ve "hayır" diyen öğrencilerin oranına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimindeki tutumlarının, çocuklar üzerindeki etkisini göstermektedir. Çocuklar, ev içinde birey olarak kabul edilme ve fikirlerinin önemsenmesi konusunda beklentilerini ebeveynlerinden karşılayamadıklarında, aile içinde kendilerini değersiz hissetmektedir. Çocuklar ebeveynlerin tuttuğu aynadan kendilerini tanırlar bu yüzden ebeveynlerin çocuklarla iletişimde sergiledikleri yaklaşım, çocukların kendilerini nasıl algıladıklarını ve hayatlarına nasıl yön verdiklerini etkilemektedir.¹¹⁴

Ayrıca, çocukların deneyimlerini şekillendirmede çevresel faktörlerin de önemi büyüktür. Komşular, akrabalar gibi çevresel etmenler, ebeveyn-çocuk iletişimini etkilemekte ve çocukların deneyimlerini belirleyen faktörler arasında yer alabilir Tablo 11’de bu durum değerlendirilecektir.

Tablo 11: Çevresel faktörlerin ebeveyn- çocuk iletişimine etki durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Ebeveynlerim için komşularımızın/akrabalarımızın söyleyecekleri benim düşüncelerimden daha önemlidir.	Evet	347	57,8
	Bazen	123	20,5
	Hayır	130	21,7
	Toplam	600	100,0

Yeni sosyal etkileşimlerle tanışan gençler, kişisel değerlerini ve önemlerini sağlamlaştırma arayışındadır. Bu dönemde, toplumsal normlarla ilk temaslarıyla birlikte, çocuklar için dış çevreden gelen otoritelerin, özellikle aile dışındaki bireylerin, ebeveynleri nezdinde kendi düşüncelerinden daha fazla değere sahip olduğunu düşünme eğilimindedirler. Tablodaki veriler, bu düşüncenin gençler arasında %57,8 oranında yaygın olduğunu göstermektedir.

Gençlerin sosyalleşme sürecinde, toplumsal normlarla tanışırken kendilerini değerli ve önemli hissetme arzusuyla ebeveynlerinin görüşlerine daha fazla değer verdiği

¹¹⁴ Haluk Yavuzer ve diğerleri, **a.g.e.**, ss.17-18

gözlemlenmektedir. Geleneksel Anadolu kültüründe, toplumsal uyum ve başarı genellikle değerlerinin düşüncelerine saygı gösterme, toplum içinde öne çıkma ve toplumsal kabul görmeyi içermektedir. Ancak, bu yaklaşımın aşırıya kaçması ve bireylerin özgünlüğünü ve kişisel gelişimini kısıtlaması sorunlara neden olmaktadır. Ebeveynler genellikle toplumsal normlara uyum sağlamayı ve toplumun onayını kazanmayı teşvik ederken, gençler kendi kimliklerini bulmayı ve farklılaşmayı istemektedirler. Toplumu oluşturan bireyler ve aileler gibi küçük gruplar hızla modernleşirken, daha geniş toplumsal yapılar (komşular, akrabalar, mahalleler gibi) modernleşmeye daha dirençlidir. "Başkaları ne der?" endişesi, insanın sosyal bir varlık olduğunu ve genellikle toplumun onayını arzuladığını göstermektedir. Bu durumda, gençlerin başkalarının görüşlerini daha fazla değerli görmesi, ebeveynlerin genellikle "Ben seni biliyorum ama çevre ne der?" gibi ikna taktiklerini kullanmasıyla da ilişkilendirilebilir.¹¹⁵ Ebeveynlerin bu tür tutumlarını medeni durumları da etkilemektedir. Ebeveynlerin davranışlarının, medeni durumlarına bağlı olarak değişip değişmediğinin araştırılması, aile yapılarının çocuklarla iletişim dinamiklerini nasıl şekillendirdiğini anlamak için kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca, ebeveynlerin birlikteliği ya da boşanmasının, çocukların ebeveynlerine karşı sergilediği iletişim süreçlerini nasıl etkilediğini belirlemek de önemlidir. Zira aile yapısı, çocukların duygusal ve sosyal gelişimini büyük ölçüde etkileyen önemli faktörlerden biridir. Bu nedenle, ebeveynlerin medeni durumlarına ve ilişki dinamiklerine odaklı çalışmalar, çocukların sağlıklı gelişimini desteklemek ve aile içi iletişim sürecini iyileştirmek için kılavuzluk edici bir rol oynamaktadır. Tablo 12'de bu durum gösterilmektedir.

2.4. Katılımcıların Ebeveynlerin Medeni Durumu ve Ebeveynleriyle İletişimi

Çağdaş psikoloji araştırmaları, çocuğun doğumundan itibaren anne ve babasına olan bağımlılığını dikkatle ele almaktadır. Beslenme kadar önemli olan duygusal beslenmenin vurgulanmasıyla birlikte, ebeveynlerin sağladığı duygusal desteğin kritik bir öneme sahip olduğu genel kabul görmektedir. Bu süreç, çocuğun sağlıklı gelişimi ve duygusal zenginleşmesi için önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına karşı duyarlı ve destekleyici bir tutum sergilemeleri, çocukların güven duygusu geliştirmelerine ve sosyal ilişkilerde başarılı olmalarına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanması, sağlıklı bir yetişkinlik sürecine geçişleri için temel bir gereklilik olarak görülmektedir.¹¹⁶ Duygusal besinin karşılanması konusunda ebeveynlerin varlıkları

¹¹⁵ Yakup Coştu, **a.g.e.**, ss. 178-180.

¹¹⁶ Haluk Yavuzer, **a.g.e.**, s. 26

kadar eşlerin birbiriyle iletişim biçimleri de çocukların karakter gelişim sürecinde ve sosyalleşme sürecinde model oluşturmaktadır.

Tablo 12: Ebeveynlerin medeni durumu ile katılımcıların ebeveynleri ile konuşabilme durumu arasındaki ilişki

			Ailemle her konuda rahat ve açık konuşabilirim 32			
			Evet	Bazen	Hayır	Toplam
Ebeveynlerin durumu	Birlikte	Sayı	74	196	279	549
		%	13,5%	35,7%	50,8%	100,0%
	Ayrı	Sayı	6	10	35	51
		%	11,8%	19,6%	68,6%	100,0%
Toplam		Sayı	80	206	314	600
		%	13,3%	34,3%	52,3%	100,0%

$$x^2: 6,451^a \quad df:2 \quad p: 0,040$$

Veri analizi sonucunda, ebeveynleri birlikte olduğu çocukların, ebeveynleri ile rahatça iletişim kurma oranının %13,5 olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, ebeveynleri ayrı olan çocuklarda bu oranın %11,8 olduğu gözlemlenmiştir.

Aile bütünlüğü, önemli bir sosyal dinamiği temsil etmektedir. Ancak, karı-koca birlikteliğinin her zaman sağlıklı olduğu genellemesi yapılamaz. Sağlıklı aile özelliklerinde, aile üyeleri arasındaki iletişimde saygı, anlayış, destek, güven, denge ve paylaşım gibi faktörler önemlidir. Aile içinde açık ve sağlıklı iletişim, çatışmaların, kırgınlıkların düşmanlığa dönüşmemesi, olumlu etkileşimlerin varlığı ve çocukların kişiliklerine ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi sağlıklı aile ortamının göstergelerindedir. Ayrıca çocukların duygularını, düşüncelerini ve isteklerini ifade etmekte zorlandığı olumsuz aile ortamında, sevgiden mahrum bırakılan çocuklar, davranış problemleri ve sosyal iletişim eksiklikleri yaşamaktadır.¹¹⁷

Chi-Square testi analiz sonuçlarına bakıldığında p değeri $p0,040 < 0,05$ 'ten küçük olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonuç, anne-babasıyla rahat ve açık bir iletişim kuramadıklarını belirten öğrencilerin oranlarının, birlikte yaşayan ailelerde %50,8 iken, boşanmış ailelerde %68,6'ya yükseldiğini göstermektedir. Boşanmış ailelerdeki çocukların, aileleri bir arada olan çocuklara kıyasla ebeveynleriyle iletişimde daha fazla sorun yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu

¹¹⁷ Haluk Yavuzer ve Diğerleri, **a.g.e.**, ss. 28-30

sorunların kökeninde, ergenlik döneminde olan çocuklar için ailenin sağladığı destek ve güvenin eksikliği etkili olmaktadır. Erken yaşta çekişmeler, kavgalar ve ayrılıklarla karşılaşan çocuklar, duygusal açıdan eksiklikler yaşamalarının yanı sıra, ebeveynlerinden gözlemledikleri iletişim sorunlarıyla da mücadele etmektedirler. Boşanma süreci, ebeveynler ve çocuklar için yeni sorumlulukların yanı sıra, yeni toplumsal deneyimler de sunmaktadır. Bu yeni sosyo-psikolojik durumlar, çocukların ebeveynleriyle iletişimini ve toplumsallaşma süreçlerini etkilemektedir. Medeni durum çocuklarla olan iletişimin kalitesini ve çocukların genel gelişimini doğrudan etkileyen önemli bir faktördür ancak iletişim sürecinde ekonomik güvencenin etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır.

2.5.Katılımcıların Ebeveynlerinin Maddi Durumu ve Ebeveynleriyle İletişimi

Bireylerin toplumsallaşma süreci, genellikle formal eğitim ile başlayıp meslek hayatı ve yetişkin rolleriyle devam eder. Bu süreçte, gelir düzeyindeki çeşitlilik toplumsal farklılıklara yol açar ve insanların tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Bu yüzden, ekonomik gelir düzeyi sosyolojide önemli bir konudur.¹¹⁸ Kişilerin maddi durumları, aile ilişkileri ve dini yaşayışları üzerinde büyük etkiye sahiptir.

Ankete katılan öğrencilerin ebeveynlerinin gelir durumuna göre ebeveynleri ile iletişim süreçleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Chi-Square analizi aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

¹¹⁸Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, İnsan yay., İstanbul, 2021, s.266

Tablo 13: Ailenin ekonomik durumu ile ebeveynlerin çocukların fikirlerine saygı gösterme durumu arasındaki ilişki

			Benim fikirlerime saygı gösterirler			Toplam	
			Evet	Bazen	Hayır		
Aylık gelir durumunuz	Çok iyi	Sayı	5	14	47	66	
		%	7,6%	21,2%	71,2%	100,0%	
	İyi	Sayı	23	83	129	235	
		%	9,8%	35,3%	54,9%	100,0%	
	Kötü	Sayı	37	102	112	251	
		%	14,7%	40,6%	44,6%	100,0%	
	Çok Kötü	Sayı	8	19	21	48	
		%	16,7%	39,6%	43,8%	100,0%	
	Toplam		Sayı	73	218	309	600
			%	12,2%	36,3%	51,5%	100,0%

$$x^2: 18,413^a \quad df: 6 \quad p: 0,005$$

Araştırmada, ebeveyn-çocuk iletişimde maddi durumun etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, hipotezlerden biri, ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının çocuk-ebeveyn iletişim süreçlerinde farklılıklara yol açabileceği yönündedir. Sosyolojik araştırmalarda, ekonomik durumun incelenmesi önemlidir çünkü bu durum, bireylerin fikirlerine saygı gösterilmesi veya gösterilmemesi gibi belirli iletişim durumlarını etkileyebilir.

Ekonomik duruma göre yapılan analizde, fikirlerine saygı gösterildiğini belirten öğrenciler arasında en yüksek oranın "çok kötü" ekonomik kategorisinde olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, fikirlerine saygı gösterilmediğini ifade eden öğrenciler arasında en yüksek oranın ise "çok iyi" ekonomik düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Ailenin ekonomik durumu ile ebeveynlerin çocukların fikirlerine saygı gösterme durumuna ilişkin yapılan Chi-Square analizinde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Ekonomik durumunu çok iyi olarak ifade eden çocuklarda fikirlerinin saygı görmeme oranı diğer ekonomik durumların oranına göre yüksek olması anlamlı farklılığı oluşturan kategoridir. Ekonomik düzeyi daha yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarına sağladıkları maddi imkanlar sebebiyle kendilerini daha otoriter olarak gördükleri ve bu durumu baskı unsuru olarak kullandıkları gözlemlenmiştir. Ekonomik durumun

yükselmesiyle birlikte, ebeveyn-çocuk iletişiminin patron-çalışan ilişkisine benzediği düşünülmektedir. Buna karşılık, maddi durumu düşük olan ailelerde ebeveyn-çocuk iletişiminin maddi menfaat gözetilmeksizin, anlayış ve dayanışma temelli kurulması nedeniyle, ebeveynlerin çocuklarının fikirlerine daha fazla saygı duyduğu görülmüştür. Ekonomik durumdan başka ön ergenlik sürecindeki çocuklarla iletişim sürecini önemli ölçüde etkileyecek diğer bir husus olarak ebeveynlerin eğitim seviyesi ile yeniliklere açık olma durumları gösterilebilir.

2.6.Katılımcıların Ebeveynlerinin Eğitim Durumları ile Yeniliklere Açık Olma Durumları

Eğitim seviyesi, bireylerin hayata yönelik bakış açılarını önemli ölçüde şekillendiren bir faktördür. Bu bağlamda, ebeveynlerin eğitim düzeyinin, çocukları ile olan iletişim sürecindeki anlama, yorumlama ve karar verme aşamalarındaki etkilerini değerlendirmek amacıyla yeniliklere yönelik tutumları arasında yapılan karşılaştırmalar Tablo 14’te gösterilmektedir.

Tablo 14:Katılımcıların babalarının eğitim düzeylerine göre yeniliklere açık olma durumları

			Anne-babanız yeniliklere açık mı?			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Babanızın eğitim durumu	İlkokul	Sayı	88	144	136	368
		%	23,9%	39,1%	37,0%	100,0%
	Lise	Sayı	65	70	22	157
		%	41,4%	44,6%	14,0%	100,0%
	Üniversite	Sayı	40	28	7	75
		%	53,3%	37,3%	9,3%	100,0%
Toplam		Sayı	193	242	165	600
		%	32,2%	40,3%	27,5%	100,0%

χ^2 : 54,758^a **df**: 4 **p**: 0,000

Bu soru “Ebeveynlerin eğitim düzeyinin yükselmesi çocuklarıyla iletişimde yeniliklere daha açık olmasını sağlar” hipotezini ölçmek için sorulmuştur. İlkokul ve ortaokul mezunu babaların %23,9’unun yeniliklere açık olduğu belirtilirken, üniversite mezunu babalarda bu oran %53,3’e ulaşmıştır. Yeniliklere açık olma durumunda ebeveynleri birlikte alarak verilen cevaplarda anne babanın eğitim durumlarındaki farklılaşmayı görebilmek için Chi-Square

analizi yapılmış ve verilen cevaplar incelendiğinde ebeveynlerinin yeniliklere açık olma durumunun eğitim seviyesine göre farklılık oluşturduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 14'ün incelenmesi, ebeveynlerin yeniliklere açıklık durumları ile babaların eğitim seviyeleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için Chi-Square testinin $p0.000 < 0.05$ 'ten küçük olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, ebeveynlerin yeniliklere açık olma durumunun çocukların babalarının eğitim düzeyi ile anlamlı bir farklılık olduğunu işaret etmektedir. Özellikle, ebeveynlerinin yeniliklere açık olmadığını düşünen çocukların babalarının ilkökul mezunu olma oranının, lise ve üniversite mezunlarınkıyla karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, eğitim seviyesinin ebeveynlerin yeniliklere karşı tutumlarını etkilediğini göstermektedir. Tablo 15'de ise katılımcıların annelerinin yeniliklere açık olma durumuna eğitim durumlarının etki düzeyi gösterilmektedir.

Tablo 15: Katılımcıların annelerinin eğitim düzeylerine göre yeniliklere açık olma durumları

			Anne-babanız yeniliklere açık mı?			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Annenizin eğitim durumu	İlkokul	Sayı	129	192	142	463
		%	27,9%	41,5%	30,7%	100,0%
	Lise	Sayı	51	39	20	110
		%	46,4%	35,5%	18,2%	100,0%
	Üniversite	Sayı	13	11	3	27
		%	48,1%	40,7%	11,1%	100,0%
Toplam		Sayı	193	242	165	600
		%	32,2%	40,3%	27,5%	100,0%

χ^2 : 20,304^a **df**: 4 **p**: 0,000

İlkokul ve ortaokul mezunu annelerin yaklaşık %27,9'u yeniliklere karşı açık bir tutum sergilediği belirtilirken, üniversite mezunu anneler arasında bu oran %48,1'e yükselmektedir.

Yukarıdaki verilere göre, ebeveynlerin yeniliklere açık olma durumu ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık, özellikle ilkökul mezunu anneler arasında yeniliklere açık olma oranlarının düşük olmasıyla belirginleşmektedir.

Ebeveynlerin eğitim düzeyi ile çocuklara yansıyan yeniliklere açık olma durumları arasındaki benzerlik, eğitim düzeyi arttıkça yeniliklere açık olma durumunda da düzenli bir artış olduğunu göstermektedir. Ergenlikteki çocukların zihinlerinde ebeveynlerin konumu

çoğunlukla ebeveynlerinin eğitim durumlarıyla da ilişkilidir.¹¹⁹ Aile içindeki sosyal uyum sürecinde, ebeveynlerin eğitim düzeyinin etkisi önemlidir ve sosyo-kültürel farklılıklar da bu süreci etkilemektedir. Çocukluk döneminde ebeveynleri model alan ve onlarla özdeşleşen çocuklar, ergenlikte bu deneyimlerini sosyal uyum sürecinde kullanırlar.

Ebeveynlerin eğitim seviyeleri arttıkça, çocuklarıyla olan iletişimlerinde yeniliklere karşı daha olumlu bir tavır sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bu durum, ergenlik dönemindeki çocuklar açısından, ebeveynlerinin eğitim seviyelerine göre farklı tavır ve davranışlar sergiledikleri anlamına da gelmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan ailelerde ise çocuklar, ebeveynlerinin kendilerini anlamadıklarını veya anlayamayacaklarını düşündükleri için daha baskın davranma eğilimindedirler ve bu durum çatışmalara sebep olmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim süreçlerinde yeniliklere açık olma durumunu etkileyen unsurlardan biri de ebeveynlerin geleneklere bağlılık düzeyleridir. Geleneksel değerler ve normlar, ebeveynlerin tutum ve davranışlarını şekillendirmekte ve bu da çocuklarla olan iletişim süreçlerini doğrudan etkilemektedir.

2.7.Katılımcıların Ebeveynlerinin Geleneklere Bağlılıkları ve Aile Üyelerine Karşı Özgürlükçü Yaklaşımları

Toplumunu oluşturan ailelerin bir araya gelmesinde ortak paydalar genellikle gelenek, kültür ve din gibi unsurları içerir. “Sosyolojik anlamıyla gelenek, toplumun bir sosyal miras olarak önceki kuşaklardan devralıp yaşadığı, tüm dini, sosyal ve kültürel değer, norm, inanç, ilke ve kuralları ifade eder. Bu çerçevede aralarında kısmi farklar bulunsa da örf, adet, töre, anane ve görenek kavramlarını da içeren genel bir kavramdır.”¹²⁰ Gelenekler, toplumun tarihinden gelen tecrübelerin, yaşam tarzlarının ve kültürel mirasın bir yansıması olarak kabul edilir.

Ergenlik dönemi kalıplara sığmayan, farklılar arayan gençlerin öz benliklerini keşfettikleri, bağımsızlıklarını aradıkları ve yetişkin rollerine adım attıkları bir aşama olduğu için bu evrede, ergenlerle ebeveynler arasında sıkça fikir ayrılıkları yaşanır. Bu çatışmaların ortaya çıkmasının yaygın nedenlerinden biri de özgürlük ihtiyacıdır. Gençler, kendilerini ifade etme ve kendi kararlarını alma konusunda daha fazla özgürlük arzusu içindedirler. Bu durum ebeveynlerle çatışmalara yol açabilir. Tablo 16 ebeveynlerin gelenekle olan ilişkisini ve bu durumun aile üyelerine yansımalarını göstermektedir.

¹¹⁹ Doğan Cüceloğlu, **İletişim Donanımları**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002, s.15

¹²⁰ Niyazi Akyüz ve Diğerleri, **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Grafiker yay., Ankara, 2013, s.171

Tablo 16: Katılımcıların ebeveynlerinin geleneğe bağlılık durumu ve aile üyelerine karşı özgürlükçü yaklaşımları arasındaki ilişki

			Ebeveynlerinizin aile üyelerine karşı özgürlükçü olduğunu düşünüyor musunuz?			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Anne babanızın geleneklere bağlı olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	Sayı	57	139	168	364
		%	15,7%	38,2%	46,2%	100,0%
	Bazen	Sayı	20	94	51	165
		%	12,1%	57,0%	30,9%	100,0%
	Hayır	Sayı	25	20	23	68
		%	36,8%	29,4%	33,8%	100,0%
Toplam		Sayı	102	253	242	597
		%	17,1%	42,4%	40,5%	100,0%

χ^2 : 38,085^a **df**: 4 **p**: 0,000

Bu tablo ile ebeveynlerin geleneklere bağlılıklarının aile üyelerine karşı özgürlükçü olması arasındaki ilişki çapraz tablo ile ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylelikle aile üyelerine karşı özgürlükçü olan ebeveynlerde geleneklerin etkisini görmek mümkün olacaktır. Elde edilen bu verilerde, çocukların yarısından fazlası ebeveynlerinin geleneklere bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu oran, ebeveynlerin geleneksel değerlere bağlılıklarının, aile içi iletişimde ve çocukların sosyo-kültürel gelişiminde önemli bir rol oynamaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Ebeveynlerinin geleneklere bağlı olduklarını ifade eden çocuklarda ebeveynlerinin aile üyelerine karşı özgürlükçü olduğunu ifade edenlerin oranı %15,7'dir. Ebeveynlerinin geleneklere bağlı olmadığı halde özgürlükçü olduğunu ifade edenlerin oranı ise %36,8'dir.

Analiz sonuçları, aile üyelerinin geleneklere bağlılık ve özgürlükçü yaklaşım arasında farklılık olduğunu ortaya koymaktadır ($p < 0,05$). Bu farklılık, geleneklere bağlı olmayan ve aile içinde özgürlükçü bir tutum sergileyen ebeveynler arasında belirgindir. Geleneklere bağlı olmayan ebeveynlerin, özgürlükçü yaklaşımlara daha fazla eğilim gösterdikleri gözlemlenmiştir. Bu bulgular, geleneklere sıkı sıkıya bağlı olan ebeveynlerin, çocuklarıyla olan iletişimlerinin olumsuz yönde etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Ergenlik dönemi, gençlerin öz benliklerini keşfettikleri ve kendi değerlerini oluşturdukları bir süreçtir. Bu süreçte, gençler ebeveynlerinden farklı değerlere veya inançlara sahip olabilmektedirler. Bu nedenle, ebeveynlerin ve gençlerin farklı bakış açılarına

ve değerlere saygı göstermeleri, açık ve sağlıklı iletişim kurmaları son derece önemlidir. Farklılıkların kabul edilmesi ve her bireyin kendi kimliğini ifade etme zgrlğine sahip olması, aile içindeki ilişkilerin ve iletişimin güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişiminde, gelenekler ile özgürlükler arasında dengeyi sağlamaları önemlidir. Bu dengeyi kurmak, farklı düşünce ve değerlere sahip bireylerin bir arada yaşayabilmesini ve birbirlerini anlayarak destek olmalarını sağlamaktadır.

3. ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EBEVEYNLERİ İLE YAşADIKLARI İLETİşİM SRECI VE BU SÜREÇTE KARşILAşTIKLARI PROBLEMLER

Araştırma kapsamı ergen ve ebeveyn arasındaki iletişim süreci ve bu süreçte karşılaşılan problemleri ele alsada bu iletişimin niteliği uzun vadede ergenin sosyalleşme sürecindeki iletişimlerini etkilemektedir. Özellikle ergenlik döneminin başlangıcında, gençlerin hala ebeveyn etkisinde oldukları bir dönemde, ebeveynler ile gençler arasındaki iletişim oldukça önemlidir.

Araştırmanın bu bölümünde, ebeveynler ile çocuklar arasındaki sözlü iletişimde kullanılan mesajların içeriği, geri bildirimler ile kaynak ve alıcıların iletişimdeki tutumları incelenecektir. Bu bağlamda, katılımcılara öncelikle ebeveynlerinin çocuklarıyla doğru iletişim kurup kuramadıkları sorulmuştur.

3.1. Ebeveynlerin ocuklarıyla Olan İletişim Durumu

Çocukların ebeveynleriyle olan iletişim sürecinin incelenmesi, çocukların bakış açılarını anlamak ve iletişim sürecindeki olumlu veya olumsuz durumları belirlemek için önemlidir. Bu sürecin analizi, çocukların ebeveynleriyle iletişimde yaşadıkları benzerlikleri ve farklılıkları değerlendirerek yapılacaktır. Tablo 17, örneklemdaki çocukların ebeveynlerinin iletişim biçimleri hakkındaki değerlendirmelerini göstermektedir.

Tablo 17: Katılımcıların ebeveynlerinin çocuklarıyla doğru iletişim kurabilme durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Sizce ebeveynleriniz çocuklarıyla doğru iletişim kurabiliyor mu?	Evet	98	16,3
	Bazen	233	38,8
	Hayır	269	44,8
	Toplam	600	100,0

Ortaokul öğrencilerinden elde edilen verilere göre, örneklem grubunun %16,3'ü ebeveynlerinin doğru iletişim kurabildiğini, %38,8'i ise bazen doğru iletişim kurulduğunu belirtirken, %44,8'i ebeveynlerinin doğru iletişim kuramadığını düşündüklerini ifade etmiştir. Bu bulgular, öznenin ergenlik başlangıcındaki çocuklar olduğu ve bakış açısının bu çocukların perspektifine dayandığı göz önünde bulundurulduğunda, örneklem grubundaki çocukların ebeveynleriyle iletişimlerinde problemler olduğunu ortaya koymaktadır.

Ebeveynlerin iletişimlerinin doğruluğunun değerlendirilmesi ile çocukların yalan söyleme eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemek önemli bir araştırma konusu teşkil etmektedir. Ebeveynlerin doğru ve açık iletişim kurup kurmadığı, çocukların dürüstlük ve güven duygusu geliştirmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, ebeveynlerin iletişim kalitesinin, çocukların gerçeği yansıtmaya veya yalan söylemeyi tercih etme davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi, aile içi iletişim sürecinin anlaşılmasına ve çocukların sağlıklı psiko-sosyal gelişiminin desteklenmesine yönelik önemli bulgular sağlamaktadır.

3.2. Katılımcıların Ebeveynlerine Yalan Söyleme Durumu

Araştırmamızın bazı soruları, çocukların ailelerinden gizlemek istedikleri konuları içermekte ve daha doğru cevaplar alabilmek için anketler araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Ankete başlamadan önce katılımcılara güvenlik önlemleri hakkında bilgi verilmesine rağmen, özellikle aileleriyle ilgili gizli konulara geldiklerinde öğrencilerin gizlilik ve güvenlik konularını tekrar tekrar sormaları dikkat çekicidir. Anadolu'da yaygın olarak kullanılan bir deyiş olan "dört duvar sır örtüsüdür" ifadesi, aile içindeki mahremiyeti tanımlamaktadır. Ve çocuklar bu sır örtüsünün aralanacağı, aile içindeki gizliliklerin en kolay şekilde açığa çıkarılabileceği en masum noktadır. Sosyolojik araştırmalarda, bu tür soruları içeren anketlerde, isimsiz anketler ve gizli cevaplar yöntemi kullanılarak bireylerin daha özgür ve doğru bilgileri paylaşmaları teşvik edilir. Aile içinde yalan söylemek, güven eksikliği ve iletişim sorunlarına yol açabilen önemli bir konudur, özellikle ergenlik döneminde gençlerin ebeveynlerine veya diğer aile üyelerine yalan söyleme eğilimleri artmaktadır. Bu davranış, gençlerin bağımsızlık arayışı, kişisel özgürlüklerini koruma veya korkularını gizleme gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilir; ayrıca ebeveynlerin tutum ve davranışları da bu davranışı etkileyebilir.¹²¹ Ancak sebebi ne olursa olsun, aile üyelerine yalan söylemek, aile içinde güven eksikliği ve iletişim sorunlarının olduğunu gösterilmektedir.

¹²¹ Mustafa Şengün, "Anne-baba tutumuna göre lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri", **Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 12 (23), 2013, ss. 203-215

Tablo 18: Katılımcıların ailelerine yalan söyleme durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Aileme yalan söylerim	Evete	299	49,8
	Bazen	231	38,5
	Hayır	70	11,7
	Toplam	600	100,0

Tablo 18’de sunulan veriler "Aile içi iletişim problemlerinin, çocuğun karakter gelişimine olumsuz etkileri olabileceği hipotezi incelenmiştir. Verilerden elde edilen sonuçlara göre, katılımcıların neredeyse yarısı (%49,8) ailesine yalan söylediğini açıklamıştır. Bunun yanı sıra, %38,5’i bazen yalan söylediğini ifade etmiştir. Sonuç olarak katılımcıların büyük çoğunluğu (%88,3) aileleriyle iletişimlerinde yalana başvurduklarını belirtmiştir. Bu durum, çocukların aileleriyle iletişim kurarken yalan veya doğruyu seçme konusundaki tercihlerinde, ebeveynlerinin yaklaşımlarının önemli bir etken olabileceğini düşündürmektedir. Bu hususla ilgili olarak ebeveynlerin yaklaşımlarının etkisi kapsamlı bir şekilde değerlendirilecektir. Bu değerlendirme, çocukların iletişim tercihlerinin şekillenmesinde ebeveynlerin rolünü ve bu rolün çocuğun karakter gelişimine olan etkilerini detaylı bir biçimde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Tablo 19, 20 ve 21’de çocukları ebeveynlerine yalan söylemeye yönlendiren durumlarda ebeveynleriyle iletişim sürecinin etkisinin gösterilmesi amaçlanmaktadır.

3.2.1. Katılımcıların Yalan Söyleme Durumlarında Ebeveynleri ile İletişimlerinin Etkisi

Aile içinde etkin iletişim becerilerine sahip olan çocuklar ve gençler, yaşadıkları sorunları aile üyelerine rahatlıkla ifade edilmekte ve bu sayede bazı zorluklarla daha kolay başa çıkabilmektedirler. İfade ihtiyacı duyan çocuklar, ergenlik döneminde bilişsel olarak olgunlaştıkça, durumlarla başa çıkmak adına bazen yalan söyleme eğilimi göstermektedir. Aile içindeki iletişim eksikliği veya çocuğun düşüncelerinin dikkate alınmaması, çocuğun kendini anlaşılmamış veya değersiz hissetmesine neden olabilir. Bu duygularla başa çıkmak için, çocuk gerçeği saklamayı veya değiştirmeyi tercih edebilir, bu da iletişim sorunlarını daha da artırabilir. Problemlerin çözümünde etkin dinleme becerisinin önemi vurgulanmıştır; çünkü bir kişinin dinlenmesi, ona saygı duyulduğu mesajını verir ve güçlü bir iletişimin

oluşturulmasına yardımcı olabilir.¹²² Tablo 19 ebeveynlerin iletişim sürecinde çocuklarını etkin dinleme durumunu ve bu durumun çocuklardaki yansımalarını göstermektedir.

Tablo 19: Katılımcıların yalan söyleme durumlarıyla ebeveynlerinin iletişimdeki tutumlarının etkisi arasındaki ilişki

			Anne Ve Babam Beni Dinlemezler			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Aileme Yalan Söylerim	Evet	Sayı	233	60	6	299
		%	77,9%	20,1%	2,0%	100,0%
	Bazen	Sayı	129	87	15	231
		%	55,8%	37,7%	6,5%	100,0%
	Hayır	Sayı	12	18	40	70
		%	17,1%	25,7%	57,1%	100,0%
Toplam		Sayı	374	165	61	600
		%	62,3%	27,5%	10,2%	100,0%

$\chi^2: 225,510^a$ **df: 4** **p: 0,000**

Aile içi iletişimle ilgili verilen cevaplar arasındaki tutarlılığı görebilmek amacıyla, "Anne ve babam beni dinlemez ve anlamaz" şeklindeki olumsuz bir ifade kullanılarak sonuçlar incelenmiştir. Önceki bölümlerde tablo 8'de "Ailemle yeterince karşılıklı konuşabiliyoruz" şeklindeki olumlu bir ifade, bu olumsuz ifadeyle karşılaştırılmıştır. Bu yöntem, katılımcıların ankete verdikleri cevapların ne derece tutarlı olduğunu ve olumlu-olumsuz ifadeler karşısındaki tutumlarını değerlendirmek için uygulanmıştır. Verilere göre, ailesiyle yeterince konuşabildiğini belirten çocukların oranı %11,7 iken, anne ve babası tarafından dinlendiğini ifade edenlerin oranı %10,2 olarak gözlemlenmiştir. Elde edilen oranlar, çocukların aileleriyle yeterli iletişim kurma durumlarının ve ebeveynleri tarafından dinlenme algılarının birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Olumlu ifadelerle ve olumsuz ifadelerle yapılan değerlendirmelerde oranların birbirine yakın olması, katılımcıların ankete verdikleri cevapların içsel tutarlılığını ortaya koymaktadır. Bu durum, katılımcıların aile içi iletişim konusundaki algılarını güvenilir bir şekilde yansıttıklarını ve verdikleri cevapların genel olarak istikrarlı olduğunu göstermektedir. Böylelikle, anket sonuçlarının analizinde elde

¹²² Thomas Gordon, **Aile İletişim Dili**, Çev: Emel Aksay, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.102

edilen verilerin güvenilirliği ve geçerliliği artmakta, ebeveyn-çocuk iletişimi üzerine yapılan çıkarımların sağlam temellere dayandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Elde edilen verilere göre anne babalarının kendilerini dinlemediğini belirten öğrencilerinden %77,9'u, ailelerine yalan söylediklerini ifade etmiştir. Buna karşılık, anne babalarının kendilerini dinlediğini belirten çocukların %57,1'i ailelerine yalan söylemediklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını anlama ve kabul etmenin, iletişim becerilerini geliştirme ve sağlıklı aile içi iletişim ortamı oluşturma açısından önemini vurgulamaktadır.

Chi-Square analizinde $p_{0,000} < 0,05$ 'ten küçük olması ebeveynlerin iletişimdeki tutumları ile çocukların yalanı tercih etme durumları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Oluşan bu farklılık, ebeveynlerin dinlediği çocukların yalan söylememe eğilimini ifade etmektedir. Ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşimin etkinliği, ergenlik dönemindeki çocuğun kimlik ve karakter oluşturma sürecini önemli ölçüde etkilemektedir. Çocuklar, kendilerini anlatma fırsatı bulamadıklarını veya anlayamayacaklarını düşündüklerinde, yalana başvurma eğilimindedirler. Yaşları sebebiyle henüz masumane olan bu yalanlar, çocukların ahlaki yapılarına zarar vererek sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir.

Aile içi çatışmaların sürekli olarak yaşandığı veya iletişim kopukluğunun olduğu durumlarda, çocuklar bu durumu düzeltmek veya bu durumdan kaçınmak için yalan söylemektedir. Bir diğer etken de ebeveynlerin zaman zaman çocuklarıyla iletişimlerinde gerçekleri saklaması veya yalana başvurması olabilir. Bu durum çocuklar üzerinde model etkisi oluşturarak benzer davranışları sergilemelerine neden olmaktadır. Bu durumu belirlemek için, çocukların ebeveynlerinin dürüstlükleri hakkındaki düşünceleri ve ebeveynleriyle iletişimlerinde yalana başvurma durumları tablolştırılmıştır. (Tablo 20)

Tablo 20: Katılımcıların ebeveynlerine yalan söyleme durumu ile ebeveynlerinin dürüst olduğunu düşünme durumu arasındaki ilişki

		Anne babanızın dürüst olduğunu düşünüyor musunuz			Toplam	
		Evet	Bazen	Hayır		
Aileme yalan söylerim	Evet	Sayı	17	57	225	299
		%	5,7%	19,1%	75,3%	100,0%
	Bazen	Sayı	38	71	122	231
		%	16,5%	30,7%	52,8%	100,0%
	Hayır	Sayı	37	19	14	70
		%	52,9%	27,1%	20,0%	100,0%
Toplam		Sayı	92	147	361	600
		%	15,3%	24,5%	60,2%	100,0%

χ^2 : 122,244^a **df**: 4 **p**: 0,000

İletişim sürecinde, kaynak ve alıcı arasındaki güven düzeyi oldukça belirleyicidir. Bu güven, iletişimin etkinliğini ve niteliğini önemli ölçüde etkiler. Dürüstlük, iletişimde ahlaki, insani ve dini değerlerin temelini oluşturur.¹²³ Tablodaki veriler, çocukların %15,3'ünün ebeveynlerinin dürüst olduğunu düşündüğünü, ancak %60,2'sinin onların dürüst olmadığını düşündüğünü ortaya koymaktadır. Çocukların ebeveynlerine yalan söylediğini belirtenlerin %75,3'ü, ebeveynlerinin dürüst olmadığını ifade etmiştir. Bu veriler, iletişimde güvenin ve dürüstlüğün kritik önemini vurgulamaktadır.

Chi-Square testi sonuçlarına göre, elde edilen p değeri $p < 0,05$ olduğundan, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu farklılık, çocukların ebeveynlerinin dürüstlüğü hakkındaki algıları ile yalan söyleme eğilimleri arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Çocuklar arasında ebeveynlerinin dürüst olduğunu düşünenlerin yalan söyleme oranının, ebeveynlerinin dürüst olduğunu düşünmeyenlere göre daha düşük olması, çocukların büyük ölçüde ebeveynlerinin davranışlarına göre şekillendiklerini göstermektedir. Bu bulgu, ebeveynlerin dürüstlük ve güvenilirlik konusundaki tutum ve davranışlarının, çocukların etik değerlerini ve davranış kalıplarını doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin dürüstlüğü, çocukların kendi davranışlarında da dürüstlüğü benimsemeleri açısından önemli bir rol oynamakta, bu da aile içi iletişimde güvenin ve

¹²³ Doğan Cüceloğlu, **Başarıya Götüren Aile**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 78

karşılıklı anlayışın önemini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, ebeveynlerin dürüst ve açık bir iletişim tarzı sergilemeleri, çocukların da benzer şekilde dürüst olmalarını teşvik etmektedir.

Bu konuyla ilgili olduğu düşünülen bir başka durum, çocukların ebeveynleriyle iletişiminde duygusal desteğin de önemli bir faktör olmasıdır. Sevgisizlik hissi, bireylerin kendilerine olan güvenini azaltarak sosyal ilişkilerini etkileyebilir. Kendini sevilmeye değer görmeyen biri, gerçek duygularını ifade etmekten kaçınabilir ve başkalarının onu kabul etmesi için gerçeği değiştirmek veya saklamak düşüncesine kapılabilir, bu da yalan söyleme eğilimini artırabilir.¹²⁴ Bu nedenle, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi ve toplumsal ilişkilerde sağlıklı iletişim kurabilmesi için, ebeveynlerin çocuklarına duygusal destek sağlaması büyük önem taşımaktadır. Tablo 21’de ebeveynlerin duygusal destek durumu ile çocukların yalan söyleme durumları gösterilmektedir.

Tablo 21: Katılımcıların ebeveynlerine yalan söyleme durumu ile ebeveynlerinden sevgi, şefkat duyma durumu arasındaki ilişki

			Ailemden yeterince sevgi ve şefkat sözcüğü duyuyorum.			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Aileme yalan söylerim	Evet	Sayı	8	44	247	299
		%	2,7%	14,7%	82,6%	100,0%
	Bazen	Sayı	24	44	163	231
		%	10,4%	19,0%	70,6%	100,0%
	Hayır	Sayı	52	11	7	70
		%	74,3%	15,7%	10,0%	100,0%
Toplam		Sayı	84	99	417	600
		%	14,0%	16,5%	69,5%	100,0%

$$x^2: 255,857^a \quad df: 4 \quad p: 0,000$$

Doğruluk, dini, ahlaki ve insani bir erdem olarak kabul edilir. Ortaokul çağındaki birçok çocuğun yalan söylemesi, hem çocuklar hem de aile ve toplum için bir sorun oluşturmaktadır. Bu yaş grubunda yalan söyleme davranışının yaygınlığı, çocukların kişisel gelişimi ve toplumsal ilişkiler açısından olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu durumun sebebini anlamak için yapılan analizlerde, örneklemdaki öğrencilerin %14’ü ailelerinden yeterince sevgi ve şefkat gördüklerini, %69,5’i ise bu desteği almadıklarını belirtmiştir. Yalan

¹²⁴ Arzu Özyürek ve Gizem Basar, “Ergenlerde Ahlaki Olgunluk, Aile Aidiyeti ve Ergen-Ebeveyn İlişkilerinin İncelenmesi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 2021, ss. 260-261

söylemeyi tercih eden çocukların %82,6'sı, ebeveynlerinden yeterince sevgi göremediklerini ifade etmiştir. Dolayısıyla, sağlıklı bir ilişki ve iletişim ortamı oluşturarak sevgi ve kabul duygusunu güçlendirmek, bireylerin dürüst ve açık iletişim kurmasına yardımcı olmaktadır.

İletişimin çocuğun karakter gelişimine olan etkisini değerlendirmek üzere gerçekleştirilen Chi-Square testi sonuçlarına göre, ebeveynlerden duydukları sevgi ve şefkat ifadeleri ile çocukların yalan söyleme eğilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p < 0,000 < 0,05$). Yalan söylemeyen çocukların %74,3'ü, ebeveynlerinden yeterli sevgi ve şefkat ifadeleri duyduklarını belirtmiştir. Bu oran, ebeveynlerinden yeterli sevgi ve şefkat ifadeleri duyduklarını belirten ancak yalan söyleme konusunda 'evet' ya da 'bazen' seçeneğini işaretleyen çocuklara kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu fark, çocukların yalan söyleme eğilimleri ile ebeveynlerinden duydukları duygusal destek ifadeleri arasındaki anlamlı ilişkiyi göstermektedir. Bu bulgu, aile içi duygusal desteğin, çocukların dürüstlük eğilimleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Duygusal destek eksiliğinin dışında aile iletişimini etkileyen başka olumsuz yaklaşımlar da vardır. Bu yaklaşımlar arasında baskıcı olma, kıyas yapma, ısrarcı olma ve sık sık nasihat etme gibi davranışlar öne çıkmaktadır.

3.3. Katılımcıların Ebeveynlerinden Duydukları İletişimin Etkinliğini Azaltan İfadelerin Durumları

Çocukların ebeveynlerinden duydukları ifadeler, onların duygusal ve sosyal gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bu iletişimde kullanılan ifadelerin doğru seçilmesi, çocuğun özsaygısı, özgüveni ve iletişim becerileri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. İletişimin etkinliğini azaltan birçok ifade türü arasında, çocukların duygusal ve sosyal gelişimini olumsuz etkileyen önemli unsurlar yer almaktadır. Bu unsurlar arasında, eleştirel ve aşağılayıcı nitelikteki sözlerin yanı sıra, sürekli olarak emir veren ve otoriter bir üslup benimseyen yaklaşımlar önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte, daha az fark edilen ancak etkileri benzer derecede önemli olan bir diğer durum, uzun ve sıkıcı nasihatlerdir. Bu tür iletişim tarzları, ebeveynlerin iyi niyetli olmalarına rağmen çocuğun dikkatini kaybetmesine neden olduğu için iletişimin etkinliğini azaltan olumsuz ifadeler arasında yer almaktadır.

3.3.1. Baskıcı/ İsrarcı Olmak

Çocuklarla kurulan iletişim sürecinde, baskıcı ifadelerin kullanılması çocukların duygusal ve sosyal gelişimini olumsuz etkileyerek, ilişkilerinde sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Fiziksel veya duygusal tehditlerin yöneltilmesi, çocukların duygusal güvenliğini

zedeleyebilir ve travmatik sonuçlar doğurabilir. Özellikle çocuklar için güvenli ve destekleyici bir ortamın sağlanması, sağlıklı bir gelişim için hayati öneme sahiptir.¹²⁵ Bununla ilgili olarak Tablo 22’de ebeveynlerin kullandıkları baskıcı ifadelerin durumları gösterilmektedir.

Tablo 22: Katılımcıların ebeveynlerinden baskıcı ifadeler duyma durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Anne Babam Kendi Düşünceleri Konusunda Bana Baskıcı İfadeler Kullanırlar	Evett	371	61,8
	Bazen	146	24,3
	Hayır	83	13,8
	Toplam	600	100,0

Örnekleme grubumuzdaki katılımcıların %61,8'i, ebeveynlerinin düşünceleri konusunda baskıcı bir tutum sergilediğini ifade etmişlerdir. %21,3'ü ise bu tutumun bazen olduğunu belirtirken, yalnızca %13,8'i ebeveynlerinin kendi düşünceleri konusunda baskıcı olmadığını dile getirmiştir. Bu bulgular, ergenlik dönemindeki çocukları kontrol altında tutma amacıyla ebeveynlerin katı tutumlar ve iletişim tarzları benimsediklerini göstermektedir.

3.3.2. Aşırı Öğütlerde Bulunmak

"Öğüt verme", bireyin gelişimine katkı sağlamak amacıyla belirli bir konuda faydalı tavsiyeler sunma eylemini ifade eder. Bu tavsiyeler genellikle deneyimlerden veya mevcut bilgi birikiminden yola çıkarak sunulur. Öğütler, bireyin karar alma süreçlerine yardımcı olma amacını taşır. Ergenleri anlamak ve onlarla etkili iletişim kurmak için, sadece dinlemek değil, aynı zamanda nasıl konuşulduğu da önemlidir. Tam anlamıyla dinlemeden öğüt vermek, doğru bir yaklaşım değildir. Ayrıca, yetişkinlerin öğüt verme sürecine başlaması, ergenin kendini iletişime kapatmasına neden olabilir. Dolayısıyla, ergenlerle iletişim kurabilmek için sabır göstermek son derece önemlidir.¹²⁶ Örneklemeindeki öğrencilerin ebeveynlerinin öğüt verme durumları hakkındaki ifadeleri aşağıda tablolatırılmıştır. (Tablo 23)

¹²⁵ Ercan Kocayörük, "Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri ve Aile Katılımı", **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 4 (33), 2010, ss. 39-40.

¹²⁶ Rukiye Karaköse, **Ergenlerle Etkili İletişim**, Nobel Kitabevi, 2005, s.59

Tablo 23: Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinde öğüt verme durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Anne babam kendi yapamadıkları şeyleri benim yapmam konusunda çok fazla öğüt verir.	Evet	385	64,2
	Bazen	173	28,8
	Hayır	42	7,0
	Toplam	600	100,0

Ebeveynlerin kendi gerçekleştiremedikleri hedefleri veya yaşadıkları deneyimleri, çocuklarına yansıtmaları oldukça yaygın bir davranıştır. Özellikle, ebeveynlerin kendi hayallerini gerçekleştirememiş olmaları durumunda, bu beklenti ve öğütler daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının kendilerinden daha başarılı olmaları için gösterdikleri çaba, gençlerin gözünde sıklıkla ebeveynlerinin yapamadıkları işleri kendilerine yüklemek olarak algılanmaktadır. Anketimizde bu durum, ebeveynlerin kendilerinin yapamadıkları şeyleri çocuklarının yapması konusunda sıkça öğüt verdiğini ifade eden öğrencilerin oranının %64,2 olması örneklemimizde bu durumun ebeveyn çocuk iletişiminde çokça görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu durumlar, çocukların kendi başarılarına odaklanmasını engelleyerek aile içindeki iletişimi olumsuz etkilemektedir. Bu çerçevede, ebeveynlerin, çocuğun bireysel potansiyelini ve hedeflerini göz ardı ederek kendi ulaşamadıkları hedefleri çocuklarına dayatmaları, çocukların benlik algılarının gelişimini ve özgüvenlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ebeveynler, çocukluk döneminde kahraman konumunda olsalar da, ergenlik dönemiyle birlikte duygusal bağlar azalırken çatışmaların artmasıyla ilişki bazen düşmanlık boyutuna ulaşmaktadır. Ergenlikle birlikte ebeveynlerin çocuklarından beklentileri artar ve bu beklentileri karşılamakta zorlanan gençler zamanla ebeveynlerine karşı suçluluk duyguları geliştirmekte veya ebeveynlerin öğütlerine aşırı maruz kalarak iletişim sorunları yaşamaktadır. Bu dönemde gençler hatalar yapabilir veya eksiklikler yaşayabilirken, ebeveynler onları hayata tam donanımlı hazırlamak isterler. Ancak, sıkça tekrarlanan duygusal argümanlar ("Sen oku, sen daha çok oku, sen sigara içme, bizim zamanımızda işler, bizim zamanımızda ebeveynler, bizim imkanlarımız...") zamanla nasihatlerin etkisizleşmesine yol açmaktadır. Ayrıca nasihat etme durumunun çocukların yaş ve gelişim düzeyi göz önüne alındığında, iletişim sürecinde potansiyel bir hata kaynağı olabileceği vurgulanmalıdır. Özellikle ortaokul çağındaki çocuklar için, gelecek kaygısının henüz tam olarak oluşmamış

olması ve nasihatlerin değeri, nedeni ve amacı konusunda eksik bilgiye sahip olmaları dikkate alınmalıdır. Bu durumda, ebeveynlerin iyi niyetle yaptıkları nasihatlerin çocuklar tarafından baskı olarak algılanabileceği ve iletişimde olumsuz etkiler yaratabileceği belirtilmelidir. Bu bağlamda, iletişim sürecinde nasihat vermenin yanı sıra, çocukların duygularını anlamaya ve onlara destek olmaya odaklanan bir iletişim yaklaşımının daha etkili olabileceği vurgulanmaktadır.¹²⁷ Çocukların duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimine pozitif katkı sağlamak için ebeveynlerin iletişimsel rol ve yöntemlerini yeniden değerlendirmesi ve çocuklarla etkili bir iletişim sağlamaları büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu iletişimsel rol ve yöntemler düzenlenirken kullanılacak ifadeler ve anlamları da iletişim sürecine etki etmektedir.

3.3.3. İletişimi Yersiz ve Gereksiz İfadelerle Uzatmak

Aile içi iletişimde, emirler verme, yönlendirme, uyarılarda bulunma, gözdağı verme, ahlaki dersler verme, öğütler verme gibi davranışlar ile uzun konuşmalar yapma, yargılama, eleştirme, suçlama, aynı fikirde olunmasını beklemek, lakap takma, alay etme, tanımlama, sorgulama, sözünden dönme, oyalama veya konuyu saptırma gibi eylemler, iletişimi karmaşıklştırabilir veya zorlaştırabilir.¹²⁸ Bu bağlamda, katılımcıların ebeveynlerinin iletişim sürecini gereksiz ifadelerle uzatma durumlarına ilişkin veriler Tablo 24’te sunulmuştur.

Tablo 24: Katılımcıların ebeveynlerinin iletişim sürecini yersiz uzatma durumları

		Sayı	Yüzde
Konuyu çok fazla uzatıyorlar.	Evet	241	40,2
	Bazen	185	30,8
	Hayır	174	29,0
	Toplam	600	100,0

Bu veriler neticesinde Konya merkez ilçelerindeki ortaokullara devam eden öğrencilerin ebeveynleriyle iletişim süreçlerinde problemler yaşandığı gözlemlenmektedir. Öğrencilerin %40,2’si ebeveynlerinin konuları gereğinden fazla uzattığını düşünmektedir. %30,8’i ise bu durumu bazen yaşadığını ifade etmektedir. İletişimde uzun ve karmaşık mesajlar, iletişim sürecini sıkıcı hale getirerek mesajın etkisini azaltmaktadır. Anlaşılır, net ve

¹²⁷ Fatih Aydoğdu, ve Mücahit Dilekmen, “Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”, **Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi**, 11(2), 2016, ss. 569-571.

¹²⁸ Thomas Gordon, **a.g.e.**, s. 50

kısa mesajlar ise iletişimin etkinliğini artırmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarını dinlemek ve anlamak yerine onların hatalarını veya eksikliklerini uzun uzun değerlendirmesi, sağlıklı bir iletişim ortamı oluşturarak mesajın ulaşmasını engellemektedir. Gençler arasında bu durumla ilgili en çok rahatsızlık uyandıran hususlardan biri, ebeveynlerinin bir konudan başlayıp alakasız farklı konulara geçiş yapma durumudur. Yersiz konu geçişleri, iletişim sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. İletişimin etkinliğini azaltan bir başka durum ise, ebeveynlerin çocuklarını kardeşleri veya başkalarının çocuklarıyla kıyaslaması durumudur.

3.3.4. Kıyaslama

Kıyas kavramı, bir nesneyi veya olguyu başka bir benzer nesne veya olgu ile benzerliklerini veya farklılıklarını değerlendirerek anlamaya ve değerlendirmeye dayanan bir yöntemi ifade eder.¹²⁹ Çocukları kıyaslamak, her birinin bireysel yeteneklerine ve kişilik özelliklerine gereken saygıyı göstermeyi zorlaştırabilir ve aralarında rekabet ortamı oluşturmaktadır. Bu durum çocuğun aile içinde kardeşleriyle, sosyal çevrelerinde de arkadaşları ile çatışmalar yaşamasına sebep olmaktadır. Çocukların kendilerini yetersiz hissetmelerine sebep olan ebeveynlerin çocukları ile iletişim sürecinde kıyaslama yapıp yapmadıkları ile ilgili durum Tablo 25'te ifade edilmiştir.

Tablo 25: Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinde kıyaslama yapma durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Beni başka çocuklarla kıyaslarlar.	Evet	247	41,2
	Bazen	225	37,5
	Hayır	128	21,3
	Toplam	600	100,0

Ebeveynler sıklıkla dünyayı bir yarış sahası olarak gördükleri için çocuklarını karşılaştırma eğilimindedirler. Ancak, çocuklar henüz hayatın gerçekliklerini tam olarak anlamadıkları için kendilerini dünyanın merkezinde olduklarını düşünürler. Bu durumda, onların diğerleriyle kıyaslanmak ve eleştirilmek istememeleri normaldir. Tablodaki veriler, öğrencilerin %78,7'sinin diğer çocuklarla kıyaslandığını belirttiğini göstermektedir.

¹²⁹ Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, erişim tarihi Nisan 29, 2024, <https://www.tdk.gov.tr>

Ebeveynlerin, çocukların sözlerine veya eylemlerine destek vermek yerine eksik yönlerini vurgulayarak eleştirel geri bildirimde bulunmaları, iletişim üzerinde olumsuz bir etkiye neden olmaktadır. Kendini yetersiz hisseden çocuklar çeşitli tepkiler gösterebilir; bunlar arasında içine kapanma (asosyallik), aileden uzaklaşma, arkadaşlarıyla daha fazla sosyalleşme, yalan söyleme ve kendini kanıtlama gibi davranışlar bulunabilir.¹³⁰ Bu konuyla bağlantılı olarak ebeveyn- çocuk iletişimini etkileyen diğer bir durum da ebeveynlerin ifade ve eylemleri arasındaki tutarlılık ve tutarsızlık durumudur.

3.3.5. Eylem – Söylem Tutarsızlığı

İletişimin etkinliğini şekillendiren faktörleri incelendiğinde, sözler ile eylemler arasındaki uyumun önemli olduğu görülmektedir. Gözlemlenebilir iletişim süreçlerinde eylemlerin, sözlere kıyasla daha etkili olduğu uzmanlar tarafında bahsedilmektedir. Özellikle anne babanın çocuk için rol model olması, iletişimde istenilen hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.¹³¹ Ergenlik dönemindeki çocuklar, çevrelerini dikkatlice gözlemleyerek, olayları anlamlandırma ve sorgulama eğilimindedirler. Bu süreçte, ebeveynlerinin isteklerini de değerlendirir ve onların sözleri ile davranışlarını kıyaslarlar. Ebeveynlerin söyledikleri ile yaptıkları arasındaki uyumsuzluk, çocuklarda güven eksikliği ve kafa karışıklığına yol açmaktadır. Bu tutarsızlık, ebeveynlerin otoritesini zayıflatarak çocukların söylenenleri dikkate almasını zorlaştırır. Ayrıca, ebeveynlerin örnek teşkil etmesi gereken durumlarda sergiledikleri tutarsız davranışlar, çocukların kendi değer yargılarını ve davranışlarını şekillendirmede olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Dolayısıyla, ebeveynlerin tutarlı eylem ve söylemleri, sağlıklı ve güvene dayalı ebeveyn- çocuk iletişimi oluşturmak için büyük öneme sahiptir. Katılımcıların ebeveynlerinin söylem ve davranışları arasındaki durum Tablo 26'da gösterilmektedir.

¹³⁰ Aysel Çağdaş, **Anne-Baba Çocuk İletişimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002, ss.48- 49

¹³¹ Doğan Cüceloğlu, **a.g.e.**, s.118

Tablo 26: Çocuklara ebeveynler tarafından koyulan kurallara ebeveynlerin uyma durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Bana yasakladıkları şeyleri kendileri yapıyorlar	Evet	338	56,3
	Bazen	115	19,2
	Hayır	147	24,5
	Toplam	600	100,0

Elde edilen verilere göre, ebeveynlerini dinleyen ve gözlemleyen çocukların %56,3'ü, ebeveynlerinin sözleri ile davranışları arasında çelişki olduğunu belirtmiştir. Tutarlılık olduğunu ifade eden katılımcıların oranı ise %24,5 olarak belirlenmiştir. Katılımcıların ebeveynlerindeki tutarsızlık, çocuklarda güven duygusunun zedelenmesine ve ebeveyn otoritesine karşı bir direncin gelişmesine neden olmaktadır. Çocuklar, ebeveynlerinin söyledikleri ile yaptıkları arasındaki uyumsuzlukları fark ettiklerinde, ebeveynlerinin söylediklerine olan inançlarını kaybetmektedir. Ayrıca, ebeveynlerinin tutarsız davranışları nedeniyle çocuklar, ahlaki ve etik değerler konusunda da kararsız kaldıkları için sosyal ve duygusal gelişimlerinde olumsuz etkiler oluşmaktadır. Sonuç olarak, ebeveynlerin tutarlı bir eylem ve söylem sergilemesi, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişimi için büyük öneme sahiptir. Çocukların gelişimini ve sosyalleşmesini etkileyen durumlardan biri de çocukların içinde buldukları aile ortamında sahip oldukları haklar yani varolma durumlarıdır.

3.4. Katılımcıların Ebeveynleri ile İletişimlerinde Söz Hakkı/ Varolma Durumu

Çocukların karar alışı sürecine katılımı ve çocuklara tanınan söz hakları çocukların yaşlarına ve gelişim seviyelerine uygun şekilde olmalıdır. Küçük çocuklar için, basit kararlar alırken seçenek sunmak ve onların tercihlerini dikkate almak yeterliyken; ergenlik döneminde gençler, sınırları test etme ve kendi bağımsızlıklarını gösterme ihtiyacı duymaktadır. Bu, ebeveynlerle çatışmalara neden olabilir. Ergenlerin eğlence tercihlerine saygı duyulması, kendi seçimlerini yapma özgürlüğü vererek onların özsaygılarını artırır, bağımsızlık duygularını güçlendirerek yetişkinlik sürecine daha sağlıklı bir şekilde hazırlanmalarına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, ergenlerin tercihlerine değer verilmesi, aile içi iletişimi güçlendirir ve aile bağlarının derinleşmesine yardımcı olur.¹³² Çocuklara tercih hakkı tanınması, aile kurumunda bir aile üyesi olarak kabul edildiklerini ve ebeveynleri tarafından

¹³² Haluk Yavuzer ve Diğerleri, *a.g.e.*, ss. 66-75

değer verildiklerini anlamalarını sağlamaktadır. Bu durum, çocukların aile içindeki statüsünü pekiştirirken, aynı zamanda onların bireysel kimlik ve özerklik gelişimini de olumlu yönde etkilemektedir. Tercih hakkı verilmesi, çocukların karar süreçlerine aktif katılımını teşvik ederek, onlara duyulan güveni ve saygıyı somutlaştırarak çocukların özsaygı ve özdeğer duygularının güçlenmesine de önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, çocukların tercih hakkı verilmesi, onların aile içinde kendilerini değerli ve önemli hissetmelerini sağlamanın yanı sıra, demokratik ve katılımcı aile yapısının oluşturulmasına da zemin hazırlamaktadır. Bu konu ile ilgili katılımcıların boş vakitlerini değerlendirme istekleri ve örneklemimizde bu isteklerin durumu ile ilgili veriler aşağıda tablolaştırılmıştır. (Tablo 27)

Tablo 27: Katılımcıların boş zamanları ile ilgili söz haklarının durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Nasıl eğleneceğimi bile anne babam söyler.	Evet	425	70,8
	Bazen	75	12,5
	Hayır	100	16,7
	Toplam	600	100,0

Ergenlik döneminde, çocukların kendi kararlarını verebilecekleri alanlardan biri olan boş vakit değerlendirme ve eğlenme süreci, önemli bir özerklik ve kişisel gelişim fırsatı sunmaktadır. Ancak, tablodaki veriler incelediğinde, çocukların nasıl eğlenecekleri konusunda yeterli söz hakkına sahip olmadıkları görülmektedir. Örneklemdeki öğrencilerin sadece %16,7'si kendi eğlence tercihlerini belirleme imkanına sahip olduklarını ifade ederken, %70,8'i ebeveynlerinin bu konuda müdahale ettiğini belirtmiştir. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarının ders çalışmalarına yeterli zaman ayırmamaları ve onları potansiyel tehlikelerden koruma arzusuyla ilişkilendirilebilir. "Sana güveniyorum ama çevreye güvenmiyorum" türünden açıklamalar, çocuklar tarafından geçerli bir argüman olarak kabul edilmemektedir. Ancak, bu tür aşırı koruma isteği, çocukların ebeveynlerine karşı direnç geliştirmesine ve özerkliklerini sınırlı hissetmelerine neden olmaktadır.

Aile içindeki sınırların belirsiz veya katı olması, ebeveynlerin belirli kontrol eğilimlerini sürdürmesi ve çocuğun bağımsızlık arayışları arasındaki uyumsuzluklar çatışmalara neden olmaktadır. Ebeveynlerin, ergenlere belli kararlarda özerklik ve sorumluluk vermesi önemlidir. Bu özerkliklerde, gençlerin tercihleri, arkadaşlarıyla sosyal etkinliklerde bulunma istekleri ve yaşlarına uygun mahremiyet talepleri gibi faktörler dikkate alınmalıdır.

Bu hususla ilgili olarak aile içinde çocuklara söz hakkı verilip verilmemesi durumu Tablo 28’de gösterilmektedir.

Tablo 28:Katılımcıların aile ortamında düşüncelerini ifade edebilme durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Anne babam hep kendileri konuşur.	Evet	425	70,8
	Bazen	115	19,2
Evde çocukların söz hakkı yoktur	Hayır	60	10,0
	Toplam	600	100,0

Tablodaki verilere göre, çocukların evdeki söz hakkının sınırlı olduğu ve ebeveynlerin daha baskın olduğu bir ortamda büyüdüklarini düşünen öğrencilerin oranı oldukça yüksek (%70,8) çıkmıştır. Bu durum, ergenlik döneminde çocukların aile iletişimlerini değerlendirirken onların bakış açısını anlamının önemini vurgulamaktadır. Aile, çocukların ilk ve en etkili sosyal çevresidir ve bu ortamda temel değerler, davranış kalıpları ve toplumsal normlar öğrenilmektedir.

Tablo 27 ve tablo 28’deki veriler, ebeveynlerin genellikle çocukların davranışlarını sıkı bir şekilde kontrol ettiğini ve az miktarda özgürlük tanıdığını göstermektedir. Bu tarz ebeveynlik, çocukların itaatkar olmalarına sağlamakla birlikte içsel motivasyon ve özgüvenlerinin düşük olmasına sebep olmaktadır. Özellikle ortaokul çağında, çocuklar genellikle ailelerine karşı ciddi tepkiler göstermezler, ancak bu bastırılan duygular ve düşünceler ilerleyen dönemlerde çeşitli problemlere yol açmaktadır. Ebeveynlerin söz hakkını kısıtlayıcı ve değersizleştirici tutumları, çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasını engelleyerek çocukların çevreleriyle kuracakları ilişkilerde uyumsuzluk, mutsuzluk, pasiflik ve başkalarına aşırı bağımlılık gibi problemlere yol açabilir.¹³³

Sağlıklı bir sosyalizasyon atmosferi oluşturmak için, ebeveynlerin çocuklarının özgüvenini artırmaları, duygusal destek sağlamaları, açık iletişimi sürdürmeleri ve çocukların kendi kararlarını vermelerine izin vermeleri önemlidir. Bu yaklaşım, çocukların toplum içinde kendilerini güvende hissetmelerini ve kendilerini daha rahat ifade ederek sosyal anlamda başarılı olmalarını kolaylaştırmaktadır. Ortaokul öğrencileri ile ebeveynleri arasındaki iletişim problemi oluşturan konularından en önemlisi okul ve eğitim süreci olarak ifade edilebilir. Bu

¹³³ Haluk Yavuzer, **Gençleri Tanımak ve Anlamak**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2005, s. 75

durum 10-15 yaş aralığındaki şehir hayatı yaşayan çocukların ebeveynler açısından tek görev ve sorumlulukların ders çalışmak olduğu düşüncesiyle açıklamak mümkündür.

3.5. Katılımcıların Ebeveynleri ile İletişimleri ve Akademik Durumları.

Ebeveynler ve çocuklar arasındaki iletişimde, okul ve eğitim konusu önemli bir yer tutar. Eğitim, çocuğun gelişiminde ve gelecekteki başarısında temel bir rol oynar. İletişim süreci, ebeveynlerin çocuklarının eğitime aktif olarak katılmasını sağlar ve çocukların okulda daha başarılı olmalarını teşvik eder. Aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarının okulda karşılaştıkları zorluklarla ilgili bilgi sahibi olmaları ve uygun destekleri sağlamaları, çocukların özgüvenlerini artırır ve başarılarını destekler. Sonuç olarak, ebeveynlerin ve çocukların arasındaki etkili iletişim, çocukların eğitim hayatlarında önemli bir faktördür ve onların başarılı bir gelecek inşa etmelerine yardımcı olur.¹³⁴

Ders başarısı ve ebeveynleri ile iletişimleri arasındaki etkileşim durumunun çocuklar açısından değerlendirmesi Tablo 29’da gösterilmiştir.

Tablo 29: Katılımcıların ebeveynleri ile iletişimlerinin akademik durumlarına etkisinin yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Ailemle iletişimim daha iyi olsa ders başarımlarım daha yüksek olur	Evet	357	59,5
	Bazen	129	21,5
	Hayır	114	19,0
	Toplam	600	100,0

Örneklemeden elde edilen veriler, ailelerle iletişimin ders başarısını etkilediğini göstermektedir; bu bağlamda, öğrencilerin %59,5'i aileleriyle iletişiminin ders başarısını etkilediğini belirtmektedir. Bu durum için ‘bazen’ cevabını veren çocukların da ders çalışma motivasyonu konusundaki kısmi ihtiyaçları da göz önünde bulundurulduğunda toplamda öğrencilerin %81’i ders başarısını ebeveyniyle olan iletişimiyle ilişkilendirmiştir.

Ortaokul öğrencileri, henüz masumiyetlerini büyük ölçüde koruyan ve kendilerini ifade etme yeteneklerini geliştirmeye başlayan genç yetişkinlerdir. Günümüzde, otoriter ebeveynlik anlayışından daha bilinçli bir ebeveynlik tarzına doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Ancak, yapılan hatalardan biri de maddi ihtiyaçları bolca karşılanan çocukların, sadece ders

¹³⁴ Doğan Cüceloğlu, a.g.e., s.71

çalışma becerilerini değil, aynı zamanda sevgi, saygı ve ahlak gibi değerleri de önemsemeyen " ders çalışmaya ayarlanmış robotlar" gibi algılanmasıdır. Aile içi iletişimin kalitesi, çocukların duygusal ihtiyaçlarını karşılayarak çocukların streslerini azaltabilir. Ayrıca, ailelerin sağladığı destek, teşvik, birlikte belirlenen hedefler ve olumlu geribildirimler, öğrencilerin motivasyonunu artırarak ders çalışma süreçlerini daha etkili hale getirmekte dolayısıyla çocukların akademik başarılarını artırmaktadır. Sonuç olarak, henüz dünyayı tam anlamıyla tanımayan acemi yetişkin sayılan ortaokul çağındaki gençler, temel ihtiyaçlarının farkında olmalarına rağmen, aileleriyle iletişimlerinin iyileştirilmesinin, çocukların ihtiyaçlarının ve eksiklerinin daha iyi tespit edilmesine yardımcı olacağını ve bu da akademik başarıyı artıracığını göstermektedir. Gerek akademik gerekse sosyo-kültürel açıdan çocukların başarısını etkileyecek bir diğer husus da ebeveynleri ile iletişiminde geri bildirimde bulunup bulunamamalarıdır.

3.6. Çocukların Ebeveynleri ile İletişim Süreçlerinde Ebeveynlerin Tutumları ve Çocukların Geribildirimleri

Her çocuğun özgün ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçları karşılamak için bireysel ilgi ve zaman ayırmak büyük önem taşır. Özel ilgi göstermek, çocukların duygusal bağlarını güçlendirir ve kendi değerlerini hissetmelerini sağlar.¹³⁵ İletişim sürecinde, iletişimi engelleyen faktörlerden biri, kaynağın ihmal edilmesi veya mesajın önemsenmemesi nedeniyle yeterli zaman ayrılmamasıdır. Tablo 30'da yer alan veriler örnekleme ebeveynlerin, çocuklarının konuşma isteklerini dikkate almadıklarını göstermektedir.

Tablo 30: Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurmak için zaman ayırma durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Anne babamla konuşmak istediğimde bana zaman ayırmıyorlar	Evet	331	55,2
	Bazen	182	30,3
	Hayır	87	14,5
	Toplam	600	100,0

Örnekleme yer alan öğrencilerin %55,2'si, ebeveynleriyle iletişim kurmak istediklerinde zaman ayırmadıklarını ifade etmiştir. Bu eksiklik, ebeveynlerin yoğunluğundan kaynaklanabilmekte veya çocuklar için öncelikli olan konular ebeveyn için önemli

¹³⁵ Thomas Gordon, **a.g.e.**, s. 48

görülmemektedir. Bununla birlikte, ergenlikte çocukların farkındalık düzeyleri yüksektir ve iletişim kurmaya çalışan bireyler olarak, kendi varlıklarını anlamlandırmak ve kendilerini değerli hissetmek onlar için önemlidir. Bu yaşlarda çocuklar, özgüvenlerini oluşturmak için ebeveynlerinin davranışlarına ve onların gözündeki yerlerine dayalı olarak kendi değerlerini belirlemektedir. Veriler, ebeveynlerin iletişim sürecinde çocuklarına karşı tutumlarının genellikle olumsuz olduğunu göstermektedir. Ebeveyn çocuk iletişim sürecini etkileyen bir başka ebeveyn tutumu da çocuklara destek olup olmama durumudur. Bu konuyla ilgili veriler aşağıda tablolaştırılmıştır.

Tablo 31: Ebeveyn çocuk iletişimde ailenin destek olma durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Ailem yapmak istediklerim konusunda bana destek olur	Evet	61	10,2
	Bazen	179	29,8
	Hayır	360	60,0
	Toplam	600	100,0

Örnekleme grubu içindeki öğrencilerin ebeveynlerinden aldıkları geri bildirim destekleyici olduğunu düşünenlerin oranı %10,2 iken, %60'ı destekleyici geri bildirim alamadıklarını belirtmiştir. Ortaokul öğrencilerinin ergenlik dönemi, çocukluğun sonu, ilk ergenlik olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde gençlerdeki hormonal ve duygusal dalgalanmalar, ergenlik dönemindeki çocuklar ile ebeveynler arasında iletişimde gerilimlere neden olmaktadır. Cevapların oranları arasındaki belirgin farklar, ebeveynlerle bu dönemdeki çocuklar arasındaki iletişim problemlerinin boyutunu göstermektedir. Sosyal ilişkilerin ve yapıların anlaşılmasında önemli bir role sahip olan aile içi iletişimin sunduğu önemli ipuçlarından biri de çocukların ebeveynlerini örnek alma durumudur. Bu konuyla ilgili veriler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 32: Çocukların ebeveynlerinin iletişim biçimini örnek alma durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Anne babamın iletişim biçimini örnek alıyorum.	Evet	208	34,7
	Bazen	229	38,2
	Hayır	163	27,2
	Toplam	600	100,0

Örneklemede bulunan öğrencilerin %34,7'si, ebeveynlerinin iletişim tarzını kendilerine model aldıklarını ifade ederken, %27,2'si ise ebeveynlerini model almadıklarını belirtmiştir. Ergenlerin öğrenme süreci, yalnızca deneyimleriyle sınırlı değildir. Çocukluk çağındaki taklit davranışları, bilişsel olarak geliştiklerinde gözlem ve model alma olarak ortaya çıkar. Bu süreçte, ergenler, ebeveynlerinin iletişim tarzlarını kendilerine örnek alarak, hem ergenlik dönemi ebeveyn-ergen iletişimlerinde hem de diğer iletişimlerinde bu bilgileri kullanırlar. Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim süreçlerindeki tutumları ve çocukların geri bildirimleri açısından önemli olan bir diğer husus da ifade edilemeyen, bastırılan duygu ve düşüncelerdir. Tablo 33, örneklemedeki bu durumu detaylandırmaktadır.

Tablo 33: Ebeveynlerin iletişim sürecindeki tutumları ile çocukların geri bildirimleri arasındaki ilişki

			Ailemin isteklerini kabul etsem bile içimde genellikle itiraz eden bir ses vardır			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Anne babam beni dinlemezler.	Evet	Sayı	303	52	16	371
		%	81,7%	14,0%	4,3%	100,0%
	Bazen	Sayı	111	43	11	165
		%	67,3%	26,1%	6,7%	100,0%
	Hayır	Sayı	8	11	42	61
		%	13,1%	18,0%	68,9%	100,0%
Toplam		Sayı	422	106	69	597
		%	70,7%	17,8%	11,6%	100,0%

χ^2 : 238,061^a

df: 4

p: 0,000

Bu tablodaki sorular “Ebeveynleri ile etkin iletişim kuramayan, problem yaşayan çocukların problem yaşamayan çocuklara göre iç dünyalarında bastırdıkları iletişimle dışa yansıtamadıkları duygu ve düşünceleri vardır.” hipotezini incelemeyi amaçlamaktadır. Anne ve babasının kendini dinlemediğini söyleyen 3 öğrenci bu soruya cevap vermemiştir. Tablodaki verilere göre, ebeveynlerinin kendilerini dinlemediğini düşünen çocukların %81,7'sinin, "Ailemin isteklerini kabul etsem bile içimde genellikle itiraz eden bir ses vardır" önermesine evet yanıtı verdiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, ebeveynlerinin kendilerini dinlediğini belirten çocukların %68,9'unun, içlerinde itiraz eden bir ses olmadığını ifade ettikleri görülmüştür.

Chi-Square testi sonucuna göre, $p < 0,05$ 'ten küçük olduğu için değerler arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu farklılık, anne-babası tarafından dinlenen çocukların dinlenilmeyen çocuklara göre içlerinde itiraz seslerinin bulunmadığını ifade ettikleri kutucukta belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ebeveynlerin evdeki tutum ve davranışlarını en objektif şekilde yansıtan grup olan çocuklar, ebeveynlerin iletişim eksiklikleri ve tepkilerinin çocukların karakterlerinde olumsuz etkilere yol açabileceği gerçeğini yansıtmaktadır. Ön ergenlik dönemi olarak kabul edilen süreçte, çocuklar için hayat aile merkezlidir. Bu aşamada, çocuklar farklı rolleri deneyerek, yalanlar söyleyerek, sorumluluklarını yerine getirerek, cezaları kabul ederek ya da ödülleri kazanarak aile içindeki dinamikleri keşfederler. Bu süreç, genellikle toplum içindeki farklı rollerin ve sorumlulukların ön hazırlığı olarak görülür. Ancak, çocukların yaş ve imkanlarına bağlı olarak bastırılan itiraz seslerinin, koşullar değiştiğinde ve fırsatlar bulunduğu ortaya çıkması beklenmektedir.

Her insanın fitratında farklı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler, yaşam boyunca çeşitli faktörler tarafından etkilenerek bazen şekillenirken bazen de değişiklik gösterebilir. Bireylerin, laboratuvar ortamında programlanmış robotlardan ayrılan ve sosyoloji biliminin ilgi çekici tarafını oluşturan özelliği; çeşitli özelliklere sahip parçaların anlamlı (anlamlandırılabilen) bir bütün oluşturabilmesidir. Bireysel olarak ele alındığında anlam ifade etmeyen durumların toplu olarak incelenmesi, sebep ve sonuçlar arasındaki anlamlı ilişkiyi göstermektedir. Utangaçlık veya çekingenlik, fitri özellikler olarak kabul edilmekle birlikte, yaşam sürecinde çeşitli değişimlere uğrayabilir veya yaşanan deneyimlerin etkisiyle bu özellikler benimsenebilir. Bu bağlamda, bu değişimlerin incelenmesi, önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Çocukların toplum içindeki çekingenlik durumlarına ilişkin değerlendirmeleri ile ebeveynlerinin çocuklarıyla iletişimlerdeki saygı gösterme durumu arasındaki ilişki Tablo 34'te sunulmaktadır.

Tablo 34: Çocukların ebeveynlerinden saygı görme durumları ile toplum içinde utangaç olma durumları arasındaki ilişki

			Toplum içinde utangaç-çekingen bir yapım vardır.			
			Evet	Bazen	Hayır	Toplam
Benim fikirlerime saygı gösterirler.	Evet	Sayı	12	14	47	73
		%	16,4%	19,2%	64,4%	100,0%
	Bazen	Sayı	90	79	49	218
		%	41,3%	36,2%	22,5%	100,0%
	Hayır	Sayı	140	107	62	309
		%	45,3%	34,6%	20,1%	100,0%
Toplam		Sayı	242	200	158	600
		%	40,3%	33,3%	26,3%	100,0%

χ^2 : 63,352^a **df**: 4 **p**: 0,000

Ebeveynlerinin fikirlerine gösterdikleri saygı ile çocukların toplum içindeki durumları arasında belirgin bir ilişki bulunmaktadır. Ebeveynlerinden saygı gören çocukların %64,4'ü toplum içinde daha özgüvenli olduklarını belirtmektedir. Diğer yandan, ebeveynlerinden saygı görmeyen çocukların %45,3'ü, toplumda utangaç ve çekingen bir yapıya sahip olduklarını ifade etmektedir. Bu veriler, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim sürecindeki tutum ve davranışlarının çocukların karakter gelişimindeki etkisinin önemini vurgulamaktadır ve çocukların toplumsal uyumları üzerindeki potansiyel etkilerini göstermektedir.

Chi- Square testi sonuçları, aile içinde hissedilen saygının örneklemdaki çocukların utangaçlık düzeyi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir; $p < 0,05$ 'ten küçüktür, bu da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri saygının, çocukların sosyal iletişim becerilerini etkilediğini ve sosyalleşme sürecini şekillendirdiğini göstermektedir. Ebeveynlerinden saygı görmeyeceğini düşünen çocukların, kendilerini farklı bir şekilde göstermeye çalışarak iletişimlerini belirli bir düzeyde tutma eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Bu durum, Tablo 35'te detaylı olarak açıklanmaktadır.

Tablo 35: Katılımcıların ebeveynleri ile düşüncelerini paylaşabilme durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Ailemle konuşamadığım düşüncelerim var	Evet	307	51,2
	Bazen	157	26,2
	Hayır	136	22,7
	Toplam	600	100,0

Ergenlik döneminde bilişsel ve duygusal gelişim başladıkça, ergenler ebeveynleriyle yaşadıkları deneyimlerden doğru ve yanlış, takdir edilecek ve tepki gösterecek davranışları kısmen değerlendirme yeteneği geliştirmektedir. Bu değerlendirme, ergenlerin eylemlerini ve söylemlerini şekillendirir. Katılımcıların %51,2'sinin konuşamadığı düşüncelere sahip olduğunu, %22,7'sinin ise ebeveynleriyle rahatça iletişim kurabildiğini ifade etmiştir. Özel hayatın mahremiyeti ergenlik döneminde önem kazanırken, ergenler fikirlerini kendilerine saklamayı ve aileleriyle paylaşmamayı tercih ederler. Bu durum, ergenin büyümesi ve karakter oluşturması sürecinde ebeveynlerinin onları tanınmasını engellemektedir.

Ergenlerin ebeveynleriyle düşüncelerini paylaşmamalarının altında yatan sebepler arasında, saygı görmeyecekleri düşüncesi önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum, ergenlerin aile içindeki iletişimlerine olumsuz bir etki yapmakta ve özgüvenlerini zedelemektedir. Diğer bir önemli sebep ise, olumsuz tepkilerle karşılaşma korkusudur. Ergenler, ebeveynlerinden gelebilecek eleştiri veya cezalandırma gibi tepkilerden çekinerek, düşüncelerini paylaşmaktan kaçınmaktadır. Bu iki etken, ergenlerin ebeveynleriyle sağlıklı ve açık bir iletişim kurmalarını engelleyerek, aile içi ilişkilerin zayıflamasına yol açmaktadır. Tablo 36'da bu durum ifade edilmektedir.

Tablo 36: Çocukların farklı düşüncelerini ifade edebilme durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Olumsuz tepkilerden korktuğum için farklı fikirlerimi söylemekten çekinirim.	Evet	316	52,7
	Bazen	155	25,8
	Hayır	129	21,5
	Toplam	600	100,0

Toplumsallaşma, ortak özelliklerde birleşen ve kesişimleri olan bir sistem olarak tanımlanabilir. Bu süreç, topluma yeni katılan bireylere, toplumun kültürünü ve kurallarını öğreterek bu kişilerin toplum yaşamına uyum sağlamalarını amaçlar.¹³⁶ Ortaokul çağındaki ergenler, kendi kimlik ve karakterlerini oluşturma sürecinde aynı zamanda toplumla bütünleşme çabası içindedirler. Yapılan çalışmada, öğrencilerin %52,7'sinin olumsuz tepkilerden korktukları için farklı fikirlerini ifade etmekten kaçındığı, %25,8'inin ise bazen çekindiği belirlenmiştir. Bu verilere dayanarak, farklı fikirlerini ifade etmekten çekinenlerin oranının %78,5'e ulaştığı görülmektedir. Ön ergenlik döneminde, farklılıklara yönelik verilen tepkilerle başa çıkma gücü çeken ergenlerin genellikle sessiz kalmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, ergenlerin davranışları, sözleri, duyguları ve düşünceleriyle toplumsal uyumu arayışları, toplumsallaşma sürecinin önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. Bu süreçte, bireylerin toplumun norm ve değerlerine uyum sağlama çabaları, sosyal etkileşimlerinin ve toplumsal kabullerinin bir sonucu olarak şekillenmektedir.

4. EBEVEYN ÇOCUK İLETİŞİMİNDE DİNİ DEĞERLERİN ETKİSİ

Her fert, tarihin her döneminde belli bir toplumsal düzen ve sosyokültürel ortamda dünyaya gözünü açmakta ve eğitim- öğretim yoluyla toplumdaki dini inanç ve değerlere, geleneklere, düşüncelere, tutum ve davranış modellerine uyum sağlamaktadır. Çocuk bilinçli ya da bilinçsiz olarak, yaşadığı toplumun içindeki dini kültürden etkilenir. Bu etkilenme süreci doğumla başlayıp ömrünün sonuna kadar devam eder. Özellikle ilk çocukluk döneminde dini kültür unsurları hızla benimsenir ve aileden başlayarak, akraba grubu gibi toplumsal çevreler, okul gibi eğitim kurumları dinin benimsenmesinde etkin rol oynar. Bu süreç, bireyin dini kimliğinin oluşumuna katkıda bulunur.¹³⁷

Din sosyolojisi, insanların dini inançlarının ve pratiklerinin toplumsal yaşamda nasıl tezahür ettiğini ve toplumsal yaşamı nasıl etkilediğini inceler. Bu disiplin, dinin bireylerin yaşam tarzlarını, ilişkilerini ve toplumsal yapıları nasıl şekillendirdiğini araştırır.¹³⁸ Aile yapısı da bu bağlamda önemli bir odaktır çünkü din, aile ilişkilerini ve iletişimini etkilemesi sonucunda bazı ebeveyn çocuk problemleri dini anlayış ve yaşayış ekseninde oluşmakta ve şekillenmektedir. Bu sebeple din sosyolojisi, aileyi, ailevi ilişkileri ve ailevi iletişimi

¹³⁶ Yakup Coştu, **a.g.e.**, ss. 21-22

¹³⁷ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yay., İstanbul, 2000, s.383.

¹³⁸ Bünyamin Solmaz, İhsan Çapçioğlu, **Din Sosyolojisi Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar**, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009, s. 18.

inceleyerek toplum hakkında bilgi edinmeye çalışır. Sadece problemlerle değil de problemlerin çözümünde de din sosyolojisi, dinin etkisini inceler.¹³⁹

Din, insan toplumlarında uzun bir geçmişe sahip olan ve sosyal hayatı önemli ölçüde etkileyen önemli bir olgudur.¹⁴⁰ Toplumsal yapıyı sürdürmek ve değerleri korumak için dinin etkileri, değişim süreçleri ve aile ile olan etkileşimleri doğru bir şekilde analiz etmek önemlidir.¹⁴¹ Ayrıca, din gibi toplumsal bir kurumun, aile gibi diğer kurumlarla olan etkileşimini de incelemek gerekir. Din ve aile arasındaki karşılıklı etkileşim, din sosyolojisinin temel konularından biridir.

Bu bölümde ebeveynlerin çocuklarla iletişimindeki dini anlayışın çocuklardaki yansımalarını ya da başka bir ifadeyle ebeveyn-çocuk iletişiminin arka planındaki din etkilerini tespit etmeyi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların ebeveynlerinin dindarlık düzeylerine ilişkin düşünceleri önemli bir odak noktasıdır.

4.1. Ebeveynlerin Dindarlık Düzeyi

Ebeveynlerin dini bağlılığının, ergenlik dönemindeki çocuklarında dini kimlik geliştirme sürecindeki iletişime etkilerini, çocukların bakış açısıyla ve din sosyolojisi perspektifinden değerlendirmek amaçlanmaktadır. Ebeveynler, çocuklarına dini değerleri öğretme, model olma ve kişisel dini deneyimleri paylaşma gibi çeşitli iletişim yollarını kullanarak bu süreci desteklemektedir. Çocukların dini konulardaki merakları ve soruları, ebeveynlerle olan iletişimlerinin niteliğine bağlı olarak şekillenmektedir. Bu sürecin incelenmesinde ilk adım, çocukların gözünde ebeveynlerinin din ile ilişki düzeyini belirlemektir. Bu bağlamda, dindarlık düzeyi ve iletişim biçimleri, çocukların dini kişilik oluşturma sürecinde önemli bir etkidir. Bu etki, iletişim yoluyla çocukların dini değerleri, inançları ve uygulamaları öğrenmelerini ve içselleştirmelerini sağlamaktadır.

“Dindarlık, bireylerin inanç sistemleri ve bilgi birikimleri doğrultusunda sergiledikleri tutum ve davranışların somutlaştığı bir kavramdır. Dinler, soyut bir inanç yapısından ziyade, yaşamın her yönünü etkileyen bir yaşam tarzını temsil eder.”¹⁴² Bu sebeple araştırmamızda babaların dindarlık durumuyla alakalı yüzde ve frekans dağılımına yer verilmiştir. (Tablo 37)

¹³⁹ M.Ali Aydemir, Erhan Tecim, “**Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli**”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28/2012, s. 5.

¹⁴⁰ M.Ali Aydemir, Erhan Tecim, **a.g.e.**, s. 5.

¹⁴¹ Sinan Yılmaz, **Türkiye’de Ailenin Dönüşümü**, Divan Kitap, Ankara, 2012, s.14

¹⁴² Yakup Coştu, **a.g.e.**, ss. 178-180.

Tablo 37: Katılımcıların babalarının dindarlık durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Babanızın dindarlık düzeyi nedir?	Dindar Değil	57	9,5
	Dindar	404	67,3
	Bilmiyorum	139	23,2
	Toplam	600	100,0

Katılımcıları babalarının dindarlık seviyelerini değerlendirirken, öğrencilerin %67,3'ü babalarının dindar olduğunu belirtmişlerdir. %9,5'i ise babalarının dindar olmadığını ifade etmiştir. Geriye kalan %23,2'si ise babalarının dindarlık düzeyini bilmediklerini beyan etmişlerdir. Katılımcıların annelerinin dindarlık düzeyi Tablo 38'de ortaya konulmaktadır.

Tablo 38: Katılımcıların annelerinin dindarlık durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Annelerinizin dindarlık düzeyi nedir?	Dindar Değil	55	9,2
	Dindar	456	76,0
	Bilmiyorum	89	14,8
	Toplam	600	100,0

Örneklemdaki öğrencilerin ebeveynlerinin dindarlık düzeyleri ile ilgili veriler, babaların %67,3'ünün dindar olduğunu, annelerin ise %76'sının dindar olduğunu göstermektedir. Verilerde dikkat çeken bir diğer husus da ebeveynlerin dindarlık düzeyi hakkında bilgi sahibi olmadığını ifade eden çocukların oranıdır. Ebeveynlerinin dindarlıkları hakkında bilgi sahibi olmak öğrenciler için bazı zorluklar içermektedir. Bu durum tablo 37 ve tablo 38'e yansımıştır. Bu durum çocukların ebeveynleri ile vakit geçirme ve onları gözlemlenme noktasında eksikliklerin olduğunu göstermektedir. Analiz sonuçlarına dayanarak, çocuklar annelerinin babalara göre daha dindar olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulgu, dindarlığın cinsiyete bağlı olarak farklılık gösterebileceğini işaret etmektedir. Korkmaz'ın yaptığı meta analiz çalışması, kadınların genel dindarlık, dini inanç ve dini ibadet boyutlarında erkeklere kıyasla daha dindar bir profil sergilediğini ortaya koymuştur. Türkiye'deki lisansüstü tezlerden elde edilen verilere dayanarak, kadınların erkeklere kıyasla

daha dindar olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁴³ Burada ise şu farklılığa dikkat çekmek isteriz; bizim örnekleme grubundaki çocuklar 10-15yaş aralığındadır. Dolayısıyla buradaki annelerin dindarlık düzeyinin babaların dindarlık düzeyinden daha yüksek olduğu tespiti çocukların anneleriyle olan iletişimlerinin daha fazla olduğuna işaret etmektedir.

Ebeveynlerdeki yüksek dindarlık oranı, sosyolojik ve psikolojik değişimlerin bir yansıması olabilir; özellikle yaşa bağlı olarak bireylerin hayatı ve dünyayı anlamlandırma çabaları arttıkça, dinin bu arayışlara cevap sunma potansiyeli ve manevi yönelimlerin artışı şeklinde açıklanabilir.¹⁴⁴

Aile üyelerinin dini eğilimleri ve dini konuları çocuklara iletişim biçimleri, çocukların dini tutum ve davranışlarını belirleyen önemli faktörlerden biridir. Özellikle, ebeveynlerin dindarlık düzeyi ve çocuklarına yönelik kontrol veya destekleyici tutumları, dini toplumsallaşmanın sonuçlarını belirlemede önemli rol oynamaktadır.¹⁴⁵ Ebeveynlerle kurulan iletişimin ve onların tutum ve davranışlarının dini kimlik oluşumu ve gelişiminde büyük önemi vardır. Bu tutum ve davranışların belirlenmesinde etkili olan faktörlerden biri de cinsiyettir. Çocukların cinsiyetlerinin iletişim sürecine etkileri, tablo 39'da detaylı olarak incelenecektir.

4.2. Ailelerin Dini Konularda Baskı Durumu ve Cinsiyet Arasındaki İlişki

Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda din, zaman zaman destekleyici bir araç olarak kullanılabilirdiği gibi, bazen de baskı unsuru olarak işlev gösterebilir. Bu bağlamda, araştırmamızda, çocukların dini konularda ebeveynlerinden baskı görmesi durumunu çocukların cinsiyetlerine göre değerlendirerek, aynı yaş grubundaki çocuklara yönelik ebeveyn tutumlarındaki farklılıkların ve benzerliklerin incelenmesi hedeflenmektedir. Bu çalışma, dinin toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda nasıl bir rol oynadığını ve ebeveynlerin bu süreçteki tutumlarının nasıl bir etkisi olduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır.

¹⁴³ Sezai Korkmaz, "Cinsiyete Göre Dindarlık: Bir Meta- Analiz Çalışması", **Bilim name**, Cilt 2020, Sayı 43, 2020, ss 437- 460

¹⁴⁴ Sonay Yıldırım, "**Yetişkilerde Dindarlık Ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi Antalya Kamu Çalışanları Örneği**", Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2020,ss72-73.

¹⁴⁵ Mustafa Arslan, "Türk Genç Ergenleri Arasında Dini Toplumsallaşma ve Temel Etkenleri: Uygulamalı Bir Araştırma", **Akademik Araştırmalar Dergisi**, 31, 2007, ss. 239-240.

Tablo 39: Katılımcıların cinsiyetine göre ailelerin dini konularda baskı durumu

			Ailem dini konularda bana baskı uyguluyor			
			Evet	Bazen	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kız	Sayı	200	83	45	328
		%	61,0%	25,3%	13,7%	100,0%
	Erkek	Sayı	154	71	47	272
		%	56,6%	26,1%	17,3%	100,0%
Toplam		Sayı	354	154	92	600
		%	59,0%	25,7%	15,3%	100,0%

χ^2 : 1,744^a **df**: 2 **p**: 0,418

Tablodaki verilere göre, kız öğrencilerin %61'i, erkek öğrencilerin ise %56,6'sı ebeveynlerinin dini meselelerde baskı uyguladığını ifade etmiştir.

Chi-Square testinin sonuçlarına göre, p değeri 0,418 olduğundan ve 0,05'ten büyük olduğundan, ebeveynlerin dini baskısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgular, örneklemimizdeki çocukların dini konularda baskı hissetmesinin kız-erkek ayrımı yapmadığını göstermektedir. Konya merkezinde yaşayan ebeveynlerin dini konulara duyarlı oldukları ve çocuklarını cinsiyet ayrımı yapmaksızın dini konularda donanımlı yetiştirmek istedikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Ailenin çocuğun sosyalleşmesindeki rolüyle ilgili olarak, çocuğun aile ile iletişim süreci arasındaki ilişkinin oldukça güçlü olduğu belirtilmektedir. Yüksek baskı oranlarının her iki cinsiyette de bulunması, ebeveyn-çocuk ilişkisinde güvensizlik ve uzaklık duygularının gelişmesine neden olmaktadır. Çocuklar, aile içinde sevdikleri, güvendikleri ve kendilerine yakın hissettikleri kişiyi rol model olarak sosyalleşme sürecinde ona benzer davranışlar sergileme eğilimindedirler. Aşağıdaki tablolarda, çocukların ebeveynleriyle iletişim düzeyi ve bu iletişim düzeyinin ebeveynlerinin dindarlığı ile ilişkisi incelenecektir.

Tablo 40: Katılımcıların babalarının dindarlık durumu ile babalarıyla rahat konuşabilme durumu

			Babamla rahatça konuşabilirim.			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Babanızın dindarlık düzeyi	Dindar değil	Sayı	20	20	17	57
		%	35,1%	35,1%	29,8%	100,0%
	Dindar	Sayı	66	157	181	404
		%	16,3%	38,9%	44,8%	100,0%
	Bilmiyorum	Sayı	29	59	51	139
		%	20,9%	42,4%	36,7%	100,0%
Toplam		Sayı	115	236	249	600
		%	19,2%	39,3%	41,5%	100,0%

χ^2 : 13,770^a **df**: 4 **p**: 0,008

Ebeveynin cinsiyeti ve dindarlık seviyesinin çocuklarla iletişim üzerindeki etkisini incelemek amacıyla babanın dindarlık düzeyi ile onunla rahat iletişim kurma durumu arasında çapraz tablo oluşturmuştur. Analiz sonuçlarına göre, babasının dindar olduğunu ifade eden çocukların %44,8'i, babalarıyla rahat konuşamadıklarını belirtmiştir. Diğer yandan, babasının dindar olmadığını düşünen çocuklarda bu oran %29,8 olarak kaydedilmiştir.

Chi-kare analizine göre elde edilen sonuçlar, p değerinin $p0,008 < 0,05$ 'ten küçük olduğunu göstermektedir ki bu, baba ile rahat konuşabilme durumu ile babanın dindarlık durumu arasında anlamlı bir fark olduğunu işaret etmektedir. Bu anlamlı farklılık, dindar olmayan babaların çocuklarıyla konuşma durumlarının, dindar babaların çocuklarıyla konuşma durumlarına kıyasla yaklaşık olarak iki kat daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Babanın otorite olma durumu, anlayış seviyesi ve vereceği tepkiler dindarlık düzeyi ile ilişkilidir. Geleneksel yapıya sahip olan Konya toplumunda, dindar babalarla duygusal paylaşımlar artmasına rağmen, babalar hala otorite figürü olarak görülmekte ve bu durum çocukların babalarından çekinmelerine neden olmaktadır. Bir öğretmen olarak çocuklarla yapılan konuşmalarda, çocuklar babalarının tepkilerinin genellikle sert olduğunu ifade etmektedir.

Dindarlık konusunda annenin rolü genellikle şefkat ve merhamet olarak algılanırken, babanın rolü daha çok saygı ve korku olarak tanımlanmıştır. Anne çocuk iletişimde annenin dindarlığının etkisi Tablo 41'de gösterilmektedir.

Tablo 41: Katılımcıların annelerinin dindarlık durumu ile anneleriyle rahat konuşabilme durumu

			Annemle rahat konuşurum			
			Evet	Bazen	Hayır	Toplam
Annelerin dindarlık düzeyi	Dindar	Sayı	32	6	17	55
		%	58,2%	10,9%	30,9%	100,0%
	değil	Sayı	346	71	39	456
		%	75,9%	15,6%	8,6%	100,0%
	Bilmiyorum	Sayı	64	13	12	89
		%	71,9%	14,6%	13,5%	100,0%
Toplam		Sayı	442	90	68	600
		%	73,7%	15,0%	11,3%	100,0%

χ^2 : 24,923^a **df**: 4 **p**: 0,000

Anneler duygusal paylaşımın ilk ve en çok yapıldığı kişilerdir. Bu konuda çocuklar her ağladıklarında annelerine koşarlar, anne dünyadaki en güvenilir kişidir. Bebeklik, çocukluk, ergenlik ve hatta yetişkinlik döneminde bile anne çocuk arasındaki duygusal bağlar değişmez. Annelerle rahat konuşabilme durumu dindarlık düzeyinin tüm kategorilerinde yüksek oranda çıkmıştır. Bu duygusal paylaşımın yanında annenin dindarlık düzeyinin çocukla iletişimi üzerindeki etkilerini görebilmek için çapraz tablo oluşturduk. Annelik, duygusal paylaşımın temel unsurlarından biridir ve genellikle bu bağ, çocuğun ilk aylarından itibaren gelişmeye başlar. Araştırmalar, annelerin, çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını anlama ve karşılama konusunda önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bebeklikten yetişkinliğe kadar, anneler genellikle çocuklarının duygusal güvenliğinin temel kaynağıdır. Anne, çocuğunun duygusal dünyasını anlamak ve desteklemek için birinci derecede öneme sahiptir. Bu durum, çocukların yaşları ilerledikçe bile devam eder ve ergenlik döneminde bile annenin desteğine olan ihtiyaç sürer.¹⁴⁶

Bu bağlamda, annelerin dindarlık düzeyi ile çocuklarıyla olan iletişimlerini arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kullanılan çapraz tablolar, annelerin dindarlık düzeylerini ve çocuklarıyla olan iletişim biçimlerini karşılaştırarak, bu iki değişken arasındaki ilişkiyi anlamamıza sağlayacaktır.

¹⁴⁶ Haluk Yavuzer ve diğerleri, **a.g.e.**, ss. 29-32

Verilere göre durum tespiti yapıldığında Chi-Square analizinin p değerine göre annenin dindarlığı ve çocuğun anne ile iletişim kurabilme durumu arasında farklılık vardır ($p_{0,000} < 0,05$). Bu durum, dindar olmayan annelerin çocuklarına karşı ilgi düzeylerinin görece düşük olmasının, anne-çocuk iletişiminin etkinliğini de azalttığını göstermektedir. Bu bağlamda, annelerin dini inançlarının, çocuklarıyla kurdukları iletişimde önemli bir rol oynadığı ve dindar annelerin çocuklarıyla daha rahat ve açık bir iletişim kurabildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Ebeveyn ve çocuk iletişim sürecini etkileyen önemli konulardan biri de dini inanç ve değerlerdir. Ergenlik dönemi, gençlerin kimliklerini şekillendirirken değerleri, inançları ve dünya görüşlerini araştırdıkları bir zaman dilimidir. Bu nedenle, din hakkında ergen çocuklarla konuşmak önemli ve hassas bir konudur.

4.3. Ebeveynlerin Ortaokul Yaş Grubundaki Çocuklarıyla Din İle İlgili Konularda Konuşma Durumu

Ebeveyn ve çocuk iletişimde dinin öğretim ve uygulama sürecinde gerek ebeveynlerin yaklaşımları gerek ergenlik dönemindeki çocukların tepkilerinden kaynaklı problemler yaşanmaktadır. Örneklemedeki çocuklar ve ebeveynlerin dini konulardaki iletişim durumu Tablo 42’de gösterilmektedir.

Tablo 42: Ebeveynlerin ortaokul yaş grubundaki çocuklarıyla din ile ilgili konularda konuşma durumunun yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Bu yaşında benimle din ile ilgili konularda çok konuşuyorlar	Evet	366	61,0
	Bazen	156	26,0
	Hayır	78	13,0
	Toplam	600	100,0

Bu tablo, ebeveynlerin ve çocukların din konularındaki iletişimlerinin niteliğini göstermektedir. Ebeveyn- çocuk iletişim sürecinde din ile ilgili ortaya çıkan problemler, hem ebeveynlerin hem de çocukların farklı beklenti, değer ve inanç sistemlerinden kaynaklanabilir. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarını din konularında doğru bir şekilde yönlendirmekte zorlanmalarına ve çocukların da bu yönlendirmelere farklı tepkiler vermesine yol açabilir. Bu nedenle, ebeveynlerin ve çocukların din konularındaki iletişimlerini etkileyen

faktörlerin anlaşılması ve bu konuda daha sağlıklı iletişim stratejilerinin geliştirilmesi önemlidir.

Ebeveynlerin din ile ilgili iletişim çabalarını değerlendiren çocukların %61'i, yaşlarının küçük olmasına rağmen ailelerinin sık sık dini konuları konuştuğunu belirtmiştir. Ergenlikle birlikte dinin çocuklara getirdiği sorumluluklar ve ailelerin çocukları kötülüklerden koruma çabasıyla; ebeveynler her fırsatta nasihat ve din içerikli konuşmalar yapmakta ancak günümüzdeki ortaokul öğrencilerinin gündemlerinin farklı olması çocukların ebeveynleri ile iletişiminde problemlere neden olmaktadır

Son yıllarda, toplumda çocuklarla yetişkinler arasındaki iletişimin azaldığı ve çatışmaların arttığı gözlemlenmektedir. Ebeveyn ve çocuklar arasındaki bu çatışmaların temel nedenlerinden biri, kuşaklar arasındaki farklılıklardan kaynaklı bakış açısı ve yorum farklılıkları olarak gösterilmektedir.¹⁴⁷ Din ve değerler konusunda da farklı bakış açıları, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimi olumsuz etkilemektedir. Ergenlik dönemindeki çocukların dini konularda farklı düşünceleri, deneyimleri ve soruları oluşmaktadır. Zihinlerindeki bu soruları ebeveynleri ile konuşabilme durumları ebeveynlerin bu süreçteki tutumlarına göre değişiklik göstermektedir.

4.4. Katılımcıların Din İle İlgili Düşüncelerini Aileleriyle Konuşabilme Durumları

Günümüzün teknolojik olanaklarıyla büyüyen çocuklar, geleneksel aile ilişkilerinden farklı olarak daha geniş bir perspektif ve küresel kültürün etkisiyle, aile ve toplum içinde iletişim problemleri yaşayabilmektedir.¹⁴⁸ Ortaokul öğrencileri, çocukluk döneminde yaşadıkları deneyimler ve ergenliğin kazandırdığı analiz etme becerisiyle, ailelerine söyleyebilecekleri ve söyleyemeyecekleri konuları değerlendirmektedir. Okuldaki din dersleri, ergenlik dönemindeki gençlerin dine bakış açılarını etkilerken, ebeveynleriyle olan iletişimlerine de yansımaktadır. Bu durum Tablo 43'te gösterilmektedir.

¹⁴⁷ Mehmet Zeki Aydın, **Din Öğretiminde Yöntemler**, Nobel Akademik Yayıncılık, 2014, ss116-119

¹⁴⁸ Mehmet Zeki Duman, "Üniversitede Okuyan Z Kuşağının Değişen Aile Algısı Ve Aile İçi İlişkilerde Yaşadığı Sorunlar", **Sosyolojik Bağlam Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2021, ss 20-36

Tablo 43: Katılımcıların din ile ilgili olumsuz düşüncelerini aileleriyle konuşabilme durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Dini derslerle sorun yaşadığım da aileme söyleyemem	Evet	440	73,3
	Bazen	76	12,7
	Hayır	84	14,0
	Toplam	600	100,0

Ergenlik döneminde karşılaşılan olaylardan biri de derslerle ilgili sorunlardır. Bu dönemde dersler; beklentiler, yapılanlar ve sonuçları hem ebeveyn açısından hem de çocuklar açısından problem oluşturmaktadır. Akademik başarıyı etkileyen derslerin yanında dini derslerde de zaman zaman problem yaşayan ya da yaşama ihtimalinde düşüncelerini ailesiyle paylaşabilme durumu incelediğinde öğrencilerin %73,3'ü ailesine söyleyemediğini, %12,7'si de bazen söyleyemediğini belirtmiştir. Çocukların perspektifinden ebeveynlerin dini konulardan bahsetme durumu, dindarlık düzeyleri de göz önünde bulundurulduğunda, çocukların anne babalarıyla içerisinde dinin olduğu konularda olumsuz konuşmaktan çekindikleri görülmüştür. Bu durum örneklemdaki çocuklara toplumun en küçük birimi olan aile içinde bile dinle ilgili olumsuz konuşmalarına müsaade edilmediğini göstermektedir. Anket uygulamasının sınırlamaları nedeniyle ayrıntılı bilgilere ulaşılamamakla birlikte, henüz ergenlik döneminin başında olan çocukların dini konularda ebeveynlerinden farklı düşünme deneyimlerinin olumsuz olduğu sonucuna varılmaktadır.

Ebeveynlerini gözlemleyerek büyüyen çocukların ebeveynlerin dini yaşamını ve din ile ilişkisini anlamlandırabilecekleri alan sıklığı ve gözlemlenebilir olması sebebiyle namaz ibadetidir. Tablo 44 ve 45'te, ebeveynlerin dinin temsiliyeti olarak algılanan namaz kılma pratiğinin, çocuklarıyla olan iletişim süreçlerine etkisini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Namaz kılma pratiği, dini değerlerin ve inançların somut bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir ve bu çalışmada, ebeveynlerin bu ibadeti yerine getirmelerinin, çocuklarla olan iletişim dinamikleri üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu bağlamda, ebeveynlerin dini uygulamalarının, çocukların dini ve ahlaki gelişimi üzerindeki rolü de ele alınarak, aile içi dini iletişimin niteliği ve çocukların bu süreçten nasıl etkilendikleri analiz edilecektir.

4.5. Katılımcıların Ebeveynlerinin Namaz Kılma Durumu

İslam dininin direği kabul edilen namaz ibadeti; sahip olduğu özellikleriyle hem gözlemlenebilen bir ibadet olması hem de uygulama aşamasında istikrar gerektirmesi

sebebiyle; 10- 15 yaş aralığındaki çocuklar ebeveynlerinin din ile ilişkisini namaz ibadetiyle bağdaştırmaktadır.

Tablo 44: Katılımcıların ebeveynlerinin namaz kılma durumlarının yüzde ve frekans dağılımı

		Sayı	Yüzde
Anne-Babanız Namaz Kılıyor Mu?	Evet	367	61,2
	Bazen	135	22,5
	Hayır	98	16,3
	Toplam	600	100,0

Ebeveynlerin namaz ibadetini gerçekleştirme oranına baktığımızda; çocukların % 61,2'si anne - babalarının namaz kıldığını, %16,3'ü de namaz kılmadıklarını belirtmiştir. Ebeveynlerin çocuklara rol modeli dini konular üzerinde de etkilidir. Çocukluk ve ergenlik sürecinde çocuklar söylemlerden çok eylemleri örnek alır. Ebeveynlerin dini bilgi ve davranış düzeyleri, çocukların dini toplumsallaşma sürecinde de etkilidir. Ebeveynlerin iletişim sürecinde sergiledikleri söylem ve davranışları din ile bağdaştırmaları ergenlik dönemindeki gençlerin dine bakış açılarının oluşturmaktadır.

4.5.1. Katılımcıların Ebeveynlerinin Namaz Kılma Durumlarına Göre Çocuklarıyla Yaşadıkları Sorunlarda Ceza ya da Şiddete Başvurma Durumları

İbadetler, birçok din ve inanç sistemlerinde önemli bir yer tutar ve inancı tazeleyip güçlendirme amacıyla gerçekleştirilir. İnananlar için ibadetler, manevi bir bağ kurma ve duygusal bir tatmin sağlama aracı olarak işlev görür. Bu ibadetler, bireylerin inançlarını pekiştirirken aynı zamanda toplumsal bir bağ oluşturur ve birlik duygusunu artırır. İbadetler genellikle düzenli bir zaman diliminde ve belirli kurallar doğrultusunda yapılır ve inananlar için önemli bir ruhsal deneyim sunar. Bu deneyimler, bireylerin içsel barışlarını artırarak ruhsal gelişimlerine katkı sağlar.¹⁴⁹

Namaz; bireyin Allah ile iletişim kurması, manevi güç kazanması ve ruhsal olarak arınması için yapılan bir ibadettir. Cemaatle kılınan namazlar ise Müslümanların bir araya gelmesiyle toplumsal dayanışma ve iletişimi güçlendirir. Dolayısıyla namaz ibadetini

¹⁴⁹ Emile Durkheim, **Dini Hayatın İlk Biçimleri**, çev. Yasin Aktay ve Kenan Çapık, Ataç yay., 2019, s.55

değerlendirirken hem kişisel hem de toplumsal iletişim işlevinden bahsetmek mümkündür. Namaz bireylerin ahlaki değerlerini güçlendirerek onların sabır, hoşgörü, tevazu gibi erdemler kazanmalarına destek olmaktadır. Katılımcıların verdiği bilgilerin analizi neticesinde namaz kılma durumu ve bu durumun ebeveyn- çocuk iletişim sürecine etkileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 45: Ebeveynlerin namaz kılma durumları ile çocuklarıyla bir sorun yaşamaları karşısında ceza ya da şiddete başvurma durumları arasındaki ilişki

			Bir sorun karşısında ebeveynlerim beni dinlemez, ceza ya da şiddete başvurur.			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Anne- babanız namaz kılıyor mu?	Evet	Sayı	61	213	93	367
		%	16,6%	58,0%	25,3%	100,0%
	Bazen	Sayı	26	88	21	135
		%	19,3%	65,2%	15,6%	100,0%
	Hayır	Sayı	22	69	7	98
		%	22,4%	70,4%	7,1%	100,0%
Toplam		Sayı	109	370	121	600
		%	18,2%	61,7%	20,2%	100,0%

χ^2 : 18,367^a

df: 4

p: 0,001

Ebeveynlerin sorunlar karşısındaki tutum ve davranışları çocukları ile iletişimleri açısından önemlidir. Ergenlerin bu dönemde ailelerinden beklentileri, anlayışlı olmaları, saygı ve sevgi göstermeleridir. Yukarıdaki tabloda iletişim sürecinde çocukların ebeveynlerinden aldıkları tepkileri ve bu tepkileri sergileyen ebeveynlerin dini yaşam düzeyleri tablo 45'te görülmektedir. Ebeveynleri namaz kılan ergenlerin %16,6'sı ebeveynleri tarafından dinlenmediğini ceza veya şiddet gördüğünü belirtirken; ebeveynleri namaz kılmayan çocuklarda bu oranın%22,4 olduğu görülmüştür.

Chi-Square analizi verilerine göre p değerinin 0,001<0,05'ten küçük olması ebeveynlerin namaz kılma durumu ile ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinde sergiledikleri tutum ve davranış arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Bu anlamlı farklılık durumunun oluştuğu nokta ise ebeveynlerinin namaz kıldığını belirten çocukların; ebeveynleri tarafından dinlendikleri ve ceza, şiddet gibi olumsuz durumla karşılaşmadıklarını belirttikleri 'hayır' bölümüdür. Çocuklarını dinleyen, ceza ve şiddete başvurmayan ebeveyn

profilinde namaz kılan ebeveynlerin oranı, namaz kılmayan ebeveynlerin oranından daha yüksek olduğu görülmektedir

5. EBEVEYNLE İLETİŞİMDE CİNSİYET ETKİSİ

Cinsiyet, yalnızca yaratılıştaki farklılıkları ifade etmez; aynı zamanda yaratılış özellikleriyle birlikte hayatta sahip olunan rol, statü, görev ve sorumluluklar üzerinde de etkilidir. Kadın ve erkek olarak toplum içindeki beklentiler ve yüklenen sorumluluklar zamanla değişim göstermektedir. Bu değişim süreçlerini incelemek için sosyologlar cinsiyet faktörü üzerinde önemle durmaktadır.¹⁵⁰ Aynı yaş grubundaki çocukların ebeveynleri ile iletişim süreçlerini ve cinsiyetlerine göre iletişim durumlarını inceleyerek ortaya çıkan benzerlik ve farklılıkları değerlendirilecektir. Cinsiyetin iletişim sürecine etkisini incelerken, öncelikle ebeveynin cinsiyetinin, çocukların cinsiyetiyle olan iletişim durumlarına etkisi incelenecektir. Tablo 46, katılımcıların babalarıyla iletişim kurabilme durumlarıyla cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi ele almaktadır.

Tablo 46: Katılımcıların cinsiyetlerine göre babalarıyla iletişim kurabilme durumları

			Babamla daha rahat iletişim kurabiliyorum			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Cinsiyet	Kız	Sayı	60	140	128	328
		%	18,3%	42,7%	39,0%	100,0%
	Erkek	Sayı	55	96	121	272
		%	20,2%	35,3%	44,5%	100,0%
Toplam		Sayı	115	236	249	600
		%	19,2%	39,3%	41,5%	100,0%

$$x^2: 3,421^a \quad df: 2 \quad p: 0,181$$

Babamla daha rahat iletişim kurabiliyorum ifadesine kız öğrencilerin %18,3'ü evet cevabını, erkek öğrencilerin %20,2'si evet cevabını işaretlemiştir. Otoriter baba rolü; zamanın, teknolojinin ve yaşam şartlarının değişmesine rağmen gelenekselliğini devam ettirdiği görülmektedir. Chi-Square analizinden elde edilen değerler $p_{0,181} > 0,05$ 'ten büyüktür. Bu da babamla daha rahat iletişim kurabiliyorum ifadesiyle çocukların cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Tablo 47'de anneyele iletişimin çocukların cinsiyetine göre farklılaşp farklılaşmadığı gösterilmektedir.

¹⁵⁰ Ünver Günay, a.g.e., s. 61

Tablo 47: Katılımcıların cinsiyetlerine göre anneleriyle iletişim kurabilme durumları

			Annemle daha rahat iletişim kurabiliyorum			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Cinsiyet	Kız	Sayı	241	50	37	328
		%	73,5%	15,2%	11,3%	100,0%
	Erkek	Sayı	201	40	31	272
		%	73,9%	14,7%	11,4%	100,0%
Toplam		Sayı	442	90	68	600
		%	73,7%	15,0%	11,3%	100,0%

$$\chi^2: 0,034^a \quad df: 2 \quad p: 0,983$$

Annemle daha rahat iletişim kurabiliyorum ifadesine “evet” diyen kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin cevap oranlarının %73 olduğu görülmektedir.

Annemle daha rahat iletişim kurabiliyorum ifadesiyle cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığını Chi-Square analizinden elde edilen değerlerden anlaşılmaktadır; $p > 0,05$ ’ten büyüktür. Ancak babamla daha rahat iletişim kurabiliyorum önermesinin tablosu (Tablo 46) ile bu tablodaki (Tablo 47) veriler incelediğinde; annemle daha rahat iletişim kurabiliyorum ifadesine ‘evet’ diyen öğrenci sayısı toplamda %73,7 iken babasıyla daha rahat iletişim kurabildiğini ifade eden öğrenci sayısı toplamda %19,2’dir. Ergenlik sürecinde baba-çocuk iletişimi babaların çocuklara olumlu yaklaşımından çok çocukların babalarının tepkilerini çekecek durumlardan uzak durmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu bilgiler Konya’daki anne baba profili hakkında babanın evde hala korkulan ve çekinilen otorite rolünün devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca annemle iletişimde kız ve erkek öğrencilerin cevapları birbirine çok yakın sonuçlanmıştır. Burada cinsiyetten çok rollerin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ergenlik sürecindeki gençlerin ebeveynleri ile cinsiyetleri açısından yaşadıkları iletişim problemlerinden biri de kıyafet ve kıyafet tarzının seçimidir.

5.1. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kıyafet Seçimleri Konusundaki Düşüncelerini İfade Edebilme Durumları

Cinsiyetin iletişim üzerindeki etkilerinden biri de hem toplumda hem de ailede cinsiyetlere göre belirlenmiş kalıpların olması sebebiyle iletişim süreci farklılaşmaktadır. Sahip olunan haklar ve özgürlüklerin cinsiyete göre durumları ve bunların ebeveyn-çocuk iletişimine yansımalarını incelemek için ergenler açısından en önemli konulardan biri kıyafet

ve kıyafet tarzı tercihidir. Tablo 48, cinsiyet temelli hak ve özgürlüklerin ergenlerin kıyafet seçimlerine nasıl etki ettiğini ve bu tercihin ebeveynlerle olan iletişim süreçlerine nasıl yansıdığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ergenlerin kendilerini ifade etme biçimi olarak kıyafet seçimi, ebeveynlerin değer ve normlarıyla çatışma potansiyeli taşımaktadır; dolayısıyla, burada ergenlerin bireysel özgürlüklerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin aile içi iletişim sürecini nasıl şekillendirdiği ele alınacaktır.

Tablo 48: Katılımcıların cinsiyetlerine göre kıyafet seçimleri konusundaki düşüncelerini ifade edebilme durumları

			Kıyafet seçimi konusundaki düşüncelerimi rahatça söyleyebilirim			
			Evet	Bazen	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kız	Sayı	75	103	150	328
		%	22,9%	31,4%	45,7%	100,0%
	Erkek	Sayı	100	64	108	272
		%	36,8%	23,5%	39,7%	100,0%
Toplam		Sayı	175	167	258	600
		%	29,2%	27,8%	43,0%	100,0%

$$\chi^2: 14,415^a \quad df: 2 \quad p: 0,001$$

Çalışmanın amacı, ilk ergenlik sürecindeki 600 farklı özelliklere sahip ailenin çocuklarının, ebeveynleriyle olan bireysel iletişimleri hakkında bilgi edinmek ve bu bilgileri cinsiyet bağlamında değerlendirmektir. Bu kapsamda, çocukların cinsiyetlerinin ebeveynleriyle olan iletişim sürecine nasıl yansıdığı analiz edilecek ve elde edilen veriler cinsiyet perspektifinde yorumlanacaktır.

Ergenliğin başlangıcında çocuklar için dış görünüşün öneminden daha önce bahsedilmişti. Kıyafet tercihi, dış görünüşü oluşturmada önemli bir etkiye sahiptir. Özgürleşme sürecinde olan çocukların cevapları incelediğinde kıyafet seçimi konusunda fikirlerini rahatça ifade edebilenlerin oranı örneklemin tamamında %29,2 iken; kızların oranı %22,9; erkeklerin oranı ise %36,8'dir.

Chi-square analizi sonuçlarına bakıldığında $p0,001 < 0,05$ değeri kıyafet konusundaki fikirleri rahatça söyleyebilme ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunduğunu göstermektedir. Bu farklılığın olduğu kategori ise kıyafet seçiminde düşüncelerini açıkça söyleyebilen erkeklerin oranının kızların oranına göre yüksek olmasıdır. Bu durum çocukların ebeveynleri ile iletişimlerinde kıyafet konusunun çocukların cinsiyetlerine göre iletişim

sürecini belirgin bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Ergenlik dönemi çocuklar açısından farklılıkları merak etme, yeni deneyimler yaşama sürecini oluştururken yetişkinler için çocuklarının topluma uyum sağlamaları gereken sosyalleşme sürecidir. Oranlar arasındaki farklılığın sebepleri arasında toplumun kız ve erkek çocuklardan beklentilerinin farklı olması gösterilebilir. Tüm bunların yanında dini görev ve sorumlulukların başlangıcı da ergenlik sürecini kapsamaktadır. Bu süreçte kız çocukları için kıyafet konusunda erkeklere göre daha kapsamlı ve teferruatlı dini kuralların aktif olması ve toplum tarafından iffet, namus gibi konuların daha çok kızlar için geçerli görünmesi de kız çocuklarının kıyafet seçiminde ebeveynleriyle daha çok problem yaşamalarına sebebiyet vermektedir. Ebeveynleri ile iletişimde sorun teşkil edebilecek bir başka durum ise ergenin ebeveynlerinin kontrollerinin dışında ve ikinci yaşam alanı olarak kabul edilen okul ortamındaki durumlar gösterilebilir.

5.2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Okuldaki Durumları Aileyle Paylaşılabilir Durumları

Ergenlik dönemiyle birlikte çocuğun kendi yaşam dünyası oluşmaya başlar. İlkokul çağlarında çocuklar yaşadığı her şeyi analiz etmeden olduğu gibi ebeveynlerine aktarırken, ortaokul çağlarına geldiklerinde gelişen soyut düşünme yetileri sayesinde kendini, ailesini, yaşanan olayları ve bu olayların sonuçlarını düşünmeye başlar ve karşılaşılabileceği sonuçlara göre yaşanan olayı yönetmek istemektedir. Hissedilen baskı, korku ve karşılaşılabilecekleri tepkilere karşı en çok tercih edilen yollardan biri de hiçbir şey söylememektir. İletişim sürecinin bu aşamasını inceleyebilmek için katılımcılara yöneltilen “Okul ve dersler konusunda memnun olmadığım durumları aileme söyleyemiyorum” önermesine verdikleri cevaplar ve çocukların cinsiyetleri arasındaki ilişki aşağıda tablolandırılmıştır.

Tablo 49: Katılımcıların cinsiyetlerine göre okuldaki durumları aileyle paylaşabilme durumları

			Okul ve dersler konusunda memnun olmadığım durumları aileme söyleyemiyorum			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Cinsiyet	Kız	Sayı	154	73	101	328
		%	47,0%	22,3%	30,8%	100,0%
	Erkek	Sayı	122	73	77	272
		%	44,9%	26,8%	28,3%	100,0%
Toplam		Sayı	276	146	178	600
		%	46,0%	24,3%	29,7%	100,0%

χ^2 : 1,735^a **df**: 2 **p**: 0,420

Tablodaki verileri incelendiğimizde kız ve erkek öğrencilerin çoğunlukla okuldaki ve derslerdeki olumsuzluklarla ilgili ebeveynleri ile konuşamadıkları görülmektedir. Ergen ve ebeveyn arasındaki iletişim problemlerini incelerken, cinsiyetin bu problemlerde ne kadar etkisi olduğunu ya da yaşanan iletişim problemlerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını görebilmek için Chi-Square analizi yapılmıştır.

Chi-Square analizinde $p(0,420) > 0,05$ 'ten büyüktür. Bu sonuç öğrencilerin okul ve dersler konusunda yaşadığı memnuniyetsizliği aileleriyle paylaşmamalarında cinsiyete göre anlamlı farklılık oluşmadığını göstermektedir. Tablo incelediğinde cinsiyetler arasında önemli bir fark olmadığı görülmüş ancak tüm öğrencilerin %46'sının derslerle ilgili problemini ebeveynlerine söyleyemediği görülmüştür. Bu durum ebeveynlerin eğitim süreci konusunda kız ve erkek ayırt etmeden baskıcı bir tutum tercih ettiğini göstermektedir. Ebeveyn çocuk iletişim sürecinde hoşgörülü-destekleyici olma durumunu ve bu durumun cinsiyetle bağlantısını incelemek için çocukların gelecek planları konusunda ebeveynleri ile iletişim süreci önem oluşturmaktadır.

5.3. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ebeveynleriyle Gelecek Planlarını Konuşabilme Durumları

Çocukların ebeveynleriyle ilişki ve iletişimlerinde ebeveynlerin destekleyici yaklaşımlarının etkisi önemlidir. Çocuklar için aile hem sığınak hem de güç kaynağıdır.¹⁵¹ Desteklemek; dikkate almak, değer vermek ve yanında olmak gibi mesajları da bünyesinde

¹⁵¹ Demet Gürüz ve Ayşen Temel Eğinli, **İletişim Becerileri**, Nobel yay., Ankara, 2008, s.165

barındırmaktadır.¹⁵² Desteklemek sözlü olabileceği gibi çoğu zaman sözsüz olarak da gerçekleşmektedir. Her iki şekli de ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim sürecini olumlu etkilemektedir. Ebeveyn çocuk iletişimde, ebeveynlerin beklentileri ve çocukların isteklerinin çatışmaya sebep olduğu konulardan biri de gelecek planlarıdır. Bu durumun çocukların cinsiyetine göre iletişim sürecine etki düzeyi Tablo 50’de görülmektedir.

Tablo 50: Katılımcıların cinsiyetlerine göre gelecek planlarını ebeveynle konuşabilme durumları

			Geleceğe dair planlarımı ailemle konuşamam.			
			Evet	Bazen	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kız	Sayı	210	45	73	328
		%	64,0%	13,7%	22,3%	100,0%
	Erkek	Sayı	161	46	65	272
		%	59,2%	16,9%	23,9%	100,0%
Toplam		Sayı	371	91	138	600
		%	61,8%	15,2%	23,0%	100,0%

χ^2 : 1,735^a **df**: 2 **p**: 0,420

Kızların %22,3’ü, erkeklerin ise %23,9’u gelecek planları konusunda aileleri ile konuşabildiklerini ifade etmiştir. Kendini yeni yeni tanımaya başlayan ergen, etrafı gözlemleyerek kendi geleceği ile ilgili hayaller kurmaya başlarken geleceğe dair planlarda çocukların istekleri ve ailelerin beklentileri arasında farklılıklar oluşabilir. Araştırmanın kapsamı bu süreçte oluşan benzerlik ya da farklılıkların ebeveynle paylaşılma durumudur. Önermeye verilen cevaplara bakıldığında ortaokul öğrencilerinin hayalleri/ planları konusunda aileleriyle paylaşımında bulunanların oranının oldukça az olduğu görülmektedir.

Chi-Square analizi sonuçlarına incelendiğinde geleceğe dair planlarını ailesiyle konuşamama problemi ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür $p_{0,420} > 0,05$. Ortaya çıkan sonuçlar incelendiğinde anlamlı farklılaşma olmasının sebebi problemin çocukların çoğunda olmasıyla ilgilidir. Çocukların %61,8’i aklındakilerini ailesiyle paylaş-a-mamaktadır. Bu durumun en önemli sebebi çocuğun ebeveynlerinden olumsuz tepkiler alabileceğini düşünmesidir. Çocuk ebeveyninin kendisiyle ilgili düşüncelerini ve tutumlarını önemseydiği için olumsuz tepkiyle karşılaşacağı durumları konuşmaktan uzak

¹⁵² Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, Erişim Tarihi Mayıs 10, 2024, <https://www.tdk.gov.tr>

durmaktadır. Çocukların ebeveynleriyle iletişimlerinde sorun oluşturmak istememeleri, ebeveynlerin takdir ve onayının öneminin çocuklar üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, çocukların cinsiyeti ile ebeveynleri arasındaki onay alma ilişkisinin iletişim ve cinsiyet açısından farklılık oluşturup oluşturmadığı Tablo 51’de detaylı olarak incelenecektir.

5.4. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Tarafından Onaylanma Beklentileri

Çocuklar, doğal olarak, ebeveynlerinden sevgi, kabul ve onay ararlar. Ebeveynlerin olumlu tepkileri ve onayları, çocukların kendilerini değerli ve sevildiklerini hissetmelerini sağlar. Çocukların ebeveynlerden onay beklentisi, sağlıklı bir şekilde yönetilmediği takdirde çocuklarda düşük özsaygı, bağımlılık ve iletişim zorlukları gibi sorunlara yol açabilir.¹⁵³

Tablo 51: Katılımcıların cinsiyetlerine göre ebeveynlerinden takdir sözcüğü duyma çabalarıyla ilgili durumları

			Ailemden takdir sözcükleri duyabilmek için her şeyi yapıyorum			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Cinsiyet	Kız	Sayı	227	75	26	328
		%	69,2%	22,9%	7,9%	100,0%
	Erkek	Sayı	137	76	59	272
		%	50,4%	27,9%	21,7%	100,0%
Toplam		Sayı	364	151	85	600
		%	60,7%	25,2%	14,2%	100,0%

χ^2 : 30,107^a **df**: 2 **p**: 0,000

Ailemden takdir sözcüğü duyabilmek için her şeyi yapıyorum ifadesine verilen cevaplarda çocukların çoğunluğunun evet cevabını verdiği görülmüştür. Kız öğrencilerin %69,2’si, erkek öğrencilerin ise %50,4’ü ailesinden takdir ifadeleri duymak için çabaladığını belirtmiştir. Sonuçlardan çocukların ailesi içindeki varlığının değerli olduğunu hissetmesinin ve ebeveynlerden övgü sözcükleri duymanın çocuklar açısından ne kadar önemsendiği tablo 51’den anlaşılmaktadır.

¹⁵³ Özlem Karakuş, Ergenlerde Bağlama Stilleri ve Yalnızlık Arasındaki İlişki, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, 23(2), 2012, ss. 33-46.

Chi-Square analizi sonuçlarına bakıldığında $p_{0,000} < 0,05$ 'ten küçük olması "Takdir sözcüğü duyabilmek için her şeyi yapıyorum" ifadesi ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Tablodaki anlamlı farklılık, erkek öğrencilerin, ailelerinden takdir sözcüğü duyabilmek için çabalamadıklarını belirten oranlarının kız öğrencilerden daha yüksek olmasıyla ilgilidir. Bu durum, kızların genellikle daha duygusal olmalarından ve dolayısıyla daha fazla desteklenme ihtiyacı hissetmelerinden kaynaklanabilir. Ayrıca, kız çocuklarına, çocukluklarından itibaren hem aile hem de toplum içinde var olabilmek için onay alma gerekliliği konusunda baskı yapıldığını düşündürmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına duygusal destek sağlaması, onları takdir etmesi ve onları olduğu gibi kabul etmesi önemlidir. Çocuklar, ebeveynlerinin sevgi dolu bir ortamda büyümeleriyle kendilerini daha güvende ve değerli hissedeceklerdir. Aynı zamanda, çocuklara kendi içsel değerlerini ve özsaygılarını geliştirmeleri için destek olmak da önemlidir, böylece dıştan onay arayışı yerine birey olarak hareket edebilir sağlıklı iletişim ve ilişkiler kurabilirler. Cinsiyetler arasında düşünceleri ifade etme konusunda farklılıklar olduğu görülmektedir. Bunlar genellikle kültürel ve toplumsal normlardan, cinsiyet rollerinden ve bireysel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, arkadaşlık ilişkilerinin ebeveynle iletişim sürecinde cinsiyet konusunda farklılık oluşturup oluşturmadığı incelenecektir.

5.5. Arkadaşları Hakkında Ebeveynle Konuşabilme Durumu ve Cinsiyet

Örnekleme oluşturan Konya merkez ilçelerinde, çocukların cinsiyetlerine göre aileleriyle arkadaşları hakkında konuşma durumlarında belirgin farklılıklar bulunduğu tablo 52'de görülmektedir. Erkek çocuklar, arkadaşlık ilişkileri konusunda aileleriyle daha açık iletişim kurma eğilimindeyken, kız çocukları bu konuda daha çekingen davranmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet rolleri ve aile içindeki geleneksel beklentilerden kaynaklanmaktadır. Erkek çocuklar, sosyal ilişkilerinde daha fazla özgürlük ve kabul gördükleri için, aileleriyle arkadaşlık ilişkilerini paylaşma konusunda daha rahat davranmaktadır. Buna karşın, kız çocuklarına yönelik koruyucu ve sınırlayıcı tutumlar, onların bu tür konuları aileleriyle daha az paylaşmasına yol açabilir. Bu farklılık, cinsiyet rollerinin sosyalizasyon sürecindeki etkilerini yansıtarak, çocukların aileleriyle olan iletişimlerinde belirgin bir ayrım oluşturmaktadır.

Tablo 52: Katılımcıların cinsiyetlerine göre ebeveynleri ile arkadaşları hakkında konuşabilme durumları

			Arkadaşlarım hakkında ailemle konuşmaktan çekinmem			Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Cinsiyet	Kız	Sayı	60	91	177	328
		%	18,3%	27,7%	54,0%	100,0%
	Erkek	Sayı	77	84	111	272
		%	28,3%	30,9%	40,8%	100,0%
Toplam		Sayı	137	175	288	600
		%	22,8%	29,2%	48,0%	100,0%

χ^2 : 12,396^a **df**: 2 **p**: 0,002

Tabloya bakıldığında ergenlerin tamamında arkadaşları hakkında ebeveynleriyle konuşabilenlerin toplamda oranının %22,8 olduğunu görülmektedir. Kız öğrencilerin oranı %18,3'ü oluştururken, erkek öğrencilerin oranı %28,3'ü oluşturmaktadır.

Arkadaş ortamı ergen için sosyalleşme ve popülerlik açısından çok önemli kabul edilmektedir. Ebeveynler açısından ise arkadaş çevresi çocuklarının hayatlarındaki etkileri yönünden önem taşımaktadır. Kültürümüzde de arkadaşlık seçimi üzerine birçok atasözü söylenmiş olması arkadaş seçiminin önemini ve hayat tecrübelerindeki yerini göstermektedir. “Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan. Üzüm üzüme baka baka kararır. Körle yatan şaşı kalkar.” gibi atasözleri arkadaş seçimiyle ilgili en yaygın kullanılanlardır. Bu iletişim probleminin cinsiyet bağlamında incelemesi yapıldığında Chi-Square analizi anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Farklılık oluşturan nokta kız çocuklarının arkadaşları hakkında ebeveynleri ile konuşmaktan çekinmem ifadesine verdikleri hayır cevabındadır. Kız öğrencilerin bu önermeye verdikleri hayır cevabının oranı %54'tür ve bu oran tablodaki en yüksek orandır. Bu konuda farklı ailelerdeki çocukların cevapları incelendiğinde cinsiyet paydasında ayrılan kızların ve erkeklerin cevapları; ebeveynleri ile arkadaş konusundaki iletişimlerde cinsiyet farkının etkili olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin kız çocuklarına bu konuda daha katı ve baskıcı tutum ve davranışlar sergilediği ancak erkekler için daha özgürlük yanlısı tutum sergilediklerini göstermektedir. Öğrencilerle yapılan konuşmalarda evlerinde kız ve erkek kardeşler arasında ciddi uygulama farklılıkları olduğu izlenimine ulaşılmıştır. Eve giriş çıkış saatleri, sunulan imkanlar, verilen harçlıklar ve sahip olunan

haklar konusunda çocukların cinsiyete dayalı ayrımcılık yaşayıp yaşamadığını ve bu konuda söz haklarının durumu aşağıda detaylı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

5.6. Cinsiyet ve Haklar

Cinsiyet ve haklar arasındaki ilişki, toplumların ve bireylerin nasıl yaşadıklarını, nasıl kabul gördüklerini ve hangi haklara sahip olduklarını belirleyen durumlardır. Cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyet kimliği gibi kavramlar, bireylerin kendilerini tanımlama, ilişki kurma ve toplumda yer alma biçimlerini şekillendirir. Haklar ise bireylerin doğuştan sahip oldukları veya toplumları tarafından tanınan, korunan ve güvence altına alınan ayrıcalıklardır. Çocuk hakları, sosyoloji alanında önemli bir yer tutar çünkü çocuklar, toplumun en kırılgan ve korunmaya muhtaç bireyleridir. Sosyoloji, toplumun yapısını, işleyişini, kurumlarını ve insan ilişkilerini inceleyen bir disiplindir. Çocuk hakları ise çocukların yaşam koşulları, statüleri, eğitimleri ve aile yapıları gibi konuları kapsayan bir insan hakları alanıdır. Sosyoloji, çocukların toplum içindeki konumlarını, rollerini, aileleriyle olan ilişkilerini ve toplumsal cinsiyet rollerini de içeren birçok açıdan inceler.¹⁵⁴ Çocukların yaşadığı toplumsal yapılar, kültürel normlar ve ekonomik sistemler, onların yaşamlarını derinden etkilemektedir. Boş zaman değerlendirme tercihleri üzerine yapılan yüzde ve frekans dağılımı analizleri Tablo 27'de sunulmuştur. Burada ise boş zaman değerlendirme tercihlerinin çocukların cinsiyetine göre ebeveynleriyle olan iletişimlerinde farklılaşp farklılaşmadığı, Tablo 53'te ayrıntılı olarak incelenecektir.

Tablo 53: Katılımcıların cinsiyetlerine göre boş zamanları konusundaki söz haklarıyla ilgili durumları

			Nasıl eğleneceğimi bile anne babam söyler			Total
			Evete	Bazen	Hayır	
Cinsiyet	Kız	Sayı	254	32	42	328
		%	77,4%	9,8%	12,8%	100,0%
	Erkek	Sayı	171	43	58	272
		%	62,9%	15,8%	21,3%	100,0%
Toplam		Sayı	425	75	100	600
		%	70,8%	12,5%	16,7%	100,0%

$$x^2: 15,289^a \quad df: 2 \quad p: 0,000$$

¹⁵⁴ Nazmi Avcı ve Diğerleri, **Eğitim Sosyolojisi**, Lisans yay., İstanbul, 2019, ss. 226-227

“Nasıl eğleneceğimi bile anne babam söyler” önermesine verilen ‘evet’ cevaplarında kız öğrencilerin cevapları %77,4 iken erkek öğrencilerin cevapları %62,9’dur.

Chi-Square analizi sonuçlarına bakıldığında p değeri $p_{0,00} < 0,05$ ’ten küçük olduğu için anlamlı bir farklılık görülmüştür. “Nasıl eğleneceğimi bile anne babam söyler” önermesinde cinsiyete göre anlamlı farklılık kızların ‘evet’ bölümündeki oranın erkeklerin cevabına oranla yüksek olmasıdır. Ebeveynler erkek çocuklara karşı daha özgürlükçü bir yaklaşım uygularken kız çocuklara karşı daha müdahaleci bir yaklaşım tercih etmişlerdir. Bu farklılıkta toplumsal kültürün, geleneklerin ve dinle bütünleşmiş kültürel uygulamaların önemli bir rolü vardır. Kızlara yüklenen görev ve sorumluluklar, aile içinde ve toplum içinde daha olgun davranmaları beklentisini oluşturmaktadır. Örnekteki erkek çocukların daha fazla özgürlük ve hareket alanı bulmaları, onların sosyal gelişimlerine ve bireysel özgüvenlerine katkıda bulunurken, kız çocuklarının koruma altına alınması ve daha sıkı bir denetime tabi tutulması, onların sosyal ilişkilerini ve kişisel gelişimlerini sınırlamaktadır. Bu yaklaşımlar, ailelerin çocuklarına yönelik tutumlarında, cinsiyet rollerine dair yerleşik inançlar ve değerlerin ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Toplumsal normlar ve geleneksel değerler, ebeveynlerin çocuklarına karşı iletişim süreçlerinde belirleyici olurken, bu tutumların dinle bütünleşmiş kültürel uygulamalar tarafından da desteklendiği görülmektedir. Ergenlik süreciyle kız çocukların hayatlarında dini olgunluk, tesettür ve iffet gibi konular daha ön plana çıkmaktadır. Bu durum, cinsiyet temelli farklılıkların sosyalleşme süreçlerine etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

Bazı ebeveynler ergenlik dönemindeki gençler üzerinde oluşturmak istediği kontrol alanını azaltmaya yanaşmamakta hatta zor hayat şartlarına güçlü çocuklar yetiştirmek ve çocuklarını korumak adına ergenlikte daha çok kontrol etme çabasına girmektedir. Ebeveynlerin ergenlerin fikirlerine saygı göstermemesi, çocukların duygusal ve zihinsel gelişimi üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilir. Bu bağlamda ebeveynle iletişim ve ders başarısı konusunda cinsiyetlerin farklılıkları incelenebilir.

5.7. Cinsiyete Göre Ebeveynle İletişimin Ders Başarısına Etkisi

Ebeveynlerle iletişimin kız ve erkek çocukların ders başarısına etkisi oldukça önemlidir. Ebeveynlerin çocuklarına gösterdiği destek ve teşvik, onların ders çalışma alışkanlıklarını ve motivasyonunu önemli ölçüde etkiler. Olumlu bir iletişim ortamı, çocukların derslerine odaklanmalarını ve başarılarını artırmalarını sağlayabilir. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişim tarzı, onların duygusal ve akademik gelişimini etkiler. Açık iletişim, çocukların sorunlarını ve endişelerini rahatça paylaşmalarını sağlar ve bu da çocukların daha

iyi başa çıkma stratejileri geliştirmelerine yardımcı olabilir.¹⁵⁵ Bu durumun cinsiyete göre farklılaşma durumu aşağıda tablolatırılmıştır.

Tablo 54: Katılımcıların cinsiyetlerine göre ebeveynleri ile iletişimlerinin ders başarısına etki durumları

			Ailemle iletişimim daha iyi olsa ders başarıım daha yüksek olur d84			
			Evet	Bazen	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kız	Sayı	218	72	38	328
		%	66,5%	22,0%	11,6%	100,0%
	Erkek	Sayı	139	57	76	272
		%	51,1%	21,0%	27,9%	100,0%
Toplam		Sayı	357	129	114	600
		%	59,5%	21,5%	19,0%	100,0%

χ^2 : 26,900^a **df**: 2 **p**: 0,000

‘Ailemle iletişimim daha iyi olsa ders başarıım daha yüksek olur’ önermesinin genel değerlendirmesini Tablo 29’da yapılmıştı. Çocukların ders başarıları üzerinde aile ile iletişimlerinin etkili olduğunu gösteren cevaplarını burada çocukların cinsiyetine göre ayrıştırarak elde edilen veriler cinsiyet bazında analiz edilecektir. Tabloya bakıldığında kız öğrencilerin %66,5’i; erkeklerin ise %51,1’i ailesiyle iletişiminin akademik performansını etkilediğini ifade etmiştir.

Chi-Square analizi değerlendirmesi yapıldığında anlamlı farklılık olduğu ve p değerinin 0,00<0,05’ten küçük olduğu görülmüştür. Anlamlı farklılık ise erkek çocukların ‘hayır’ kategorisindeki cevaplarında oluşmuştur. Erkekler ders başarısı ve ailesiyle iletişimi konusunda kız öğrencilere göre farklı düşünmekte; erkek katılımcılar kızlara göre ebeveynleri ile iletişimlerinin ders başarılarına etki etmeyeceği hususunda daha yüksek oranda yer almaktadır. Bu durum kız ve erkek çocukların fitratındaki duygusallık durumlarıyla ve sosyal etkileşim ihtiyaçlarıyla ilişkilendirilebilir. Erkek çocuklar genellikle daha bağımsız ve rekabetçi bir yapıya sahipken, kız çocuklar duygusal bağlara ve destekleyici ilişkilere daha fazla önem verirler. Bu farklılık, kız çocuklarının aileleriyle olan iletişimlerini, akademik başarılarını etkileyen önemli bir faktör haline getirmektedir.

¹⁵⁵ Doğan Cüceloğlu, **a.g.e.**, ss.115-118

SONUÇ

Ergenlik, sosyolojinin temel bir alanını oluşturur. Bu evre, bireyin kimlik oluşumunu sağlamak ve aile ile sosyal çevre arasındaki etkileşimi anlamak için kritik bir bakış açısı sunar. Ortaokul öğrencileri, geleceğin toplumunu şekillendireceklerdir; bu süreçte ebeveynleriyle yaşadıkları iletişim ve edindikleri deneyimler, toplumsallaşma süreçlerini etkiler. Ebeveyn-çocuk iletişimindeki sorunlar, çeşitli etkenlerden kaynaklanabilir ve farklı durumlarda ortaya çıkabilir. Bu sorunlar, sosyal, kültürel ve yapısal faktörlerin rolünü göz önünde bulundurarak sosyolojik açıdan incelenerek ebeveyn-çocuk iletişim sorunlarını anlamaya ve çözmeye yardımcı olabilir. Sosyolojik bir bakış açısıyla, bu iletişim zorluklarının kökenlerini ve etkilerini anlamak, aile ve toplumu daha geniş bir perspektiften ele almamızı gerektirir. Bu nedenle, sosyolojik bir analizde, ebeveyn-çocuk iletişimindeki sorunların tespiti ve çözümü için toplumsal ve yapısal faktörleri dikkate almak önemlidir. Ergenlerin toplumsallaşması, genellikle karmaşık ve çok yönlü bir süreçtir ve birçok farklı faktörden etkilenir. Bu faktörlerin bir araya gelmesi, ergenlerin toplumla etkileşimini ve toplumsal kimliklerini oluşturmalarını sağlar. Bu süreç, ergenlerin bireysel ve toplumsal gelişimlerinin önemli bir parçasını oluşturur ve onları yetişkinlikteki rollerini ve sorumluluklarını üstlenmelerine hazırlar.

Bu çalışmada, Konya merkezindeki ortaokul öğrencilerinin ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim sorunları sosyolojik bir açıdan incelenmiştir. 10-15 yaş aralığındaki çocukların ebeveynleriyle iletişim problemleri tespit edilmiş ve örneklemdaki benzerlikler ve farklılıklar değişkenlere göre analiz edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinin ebeveynleriyle olan iletişim tarzı, sosyalleşme sürecinden değer yargılarına kadar çeşitli boyutlarda ele alınmış ve yaşadıkları sorunlar sosyolojik açıdan anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın anlaşılması için teorik bölümde aile, ergenlik ve iletişim kavramları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Özellikle ailenin ve ergenlik döneminin özelliklerinin yanı sıra iletişimin tutum ve davranışları nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmuştur. Araştırmanın ikinci kısmında ise, Konya'nın merkez ilçeleri olan Meram, Selçuklu ve Karatay'daki ortaokul ve imam hatip ortaokullarından basit tesadüfi örneklem seçme metoduyla belirlenen okullarda öğrenim gören öğrencilerden örneklem oluşturulmuş ve uygulanan anket sonucunda elde edilen veriler bu bölümde sunulmuştur.

Öğrencilerle yapılan nicel çalışmada katılımın daha fazla kız öğrencilerden geldiği belirlenmiştir. Bu durumun, erkek öğrencilerin bu tür akademik çalışmalara önem vermemesi

ve kız öğrencilere kıyasla katılım konusunda daha az istekli olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırma verileri cinsiyet açısından başka farklılıkların olduğunu göstermektedir ve bu farklılıklara detaylarıyla birlikte değinilmiştir.

Araştırmamız, demografik veriler sunan katılımcıların ebeveynleri hakkında önemli bilgiler toplamıştır. Bu bilgiler arasında ebeveynlerin gelir durumu, eğitim seviyesi ve medeni durumu gibi hususlar yer almıştır. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların çoğunluğunun ebeveynleri iyi-orta düzeyde gelire sahiptir. Ebeveynlerin eğitim durumu incelendiğinde, babaların %61,3'ünün ilkokul mezunu olduğu ve annelerin %77,2'sinin ilkokul mezunu olduğu görülmüştür. Ayrıca, öğrencilerin %91,5'inin anne babasının birlikte yaşadığı tespit edilmiştir.

Aile, gençlerin ilk sosyal deneyimlerini yaşadığı ve temel değerleri, inançları ve davranışları öğrendiği kritik bir kurum olarak öne çıkmaktadır. Aile içindeki iletişim tarzı, ailenin kültürel değerleri ve aile üyeleri arasındaki ilişkiler, gençlerin toplumsal kimliklerinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, araştırma hipotezimiz, katılımcıların ebeveynleriyle etkili iletişim kurmalarının, toplum içinde kendilerini değerli hissetme durumlarıyla ilişkili olduğunu öne sürmektedir. "Ailemle her konuda rahat ve açık konuşabilirim" ifadesi ile "Ailemle konuşurken kendimi değersiz hissediyorum" ifadesi arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için çapraz tablo analizi yapılmıştır. Yapılan analizde, Chi-Square değeri ($p_{0,000} < 0,05$) olduğu için, aileyle her konuda açık ve rahat konuşabilme ile kendini değerli hissetme arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Çevre etkisinin aile ve çocuk iletişimi üzerindeki etkisini görebilmek için "Ebeveynlerim için komşularımızın ve akrabalarımızın söyleyecekleri benim düşüncelerimden daha önemlidir." İfadesine katıldığını beyan eden öğrencilerin sayısının katılmayanlara göre oldukça fazla olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin, çocukların düşüncelerini önemsemediğine dair bir algı, gençler arasında oldukça yaygın görünmektedir, bu da gençlerin ebeveynlerinin onları değerli bulmadıkları hissine kapılmalarına neden olmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının fikirlerini ciddiye almaması, açık iletişim ortamının kurulmasını engelleyebilir. Bu durumda, çocuklar düşüncelerini ve duygularını ifade etmekten çekinebilir veya ebeveynlerine karşı daha içe dönük olabilirler. Bu da, ebeveynlerle çocuklar arasında duygusal bir mesafe oluşmasına yol açabilir.

"Ebeveynlerin eğitim seviyesinin artması, çocuklarıyla iletişimde daha yenilikçi olmalarını sağlar" hipotezi için yapılan çapraz tablo analizi sonucunda, ebeveynlerin eğitim seviyesi ile yeniliklere açıklık durumu arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin eğitim düzeyinin, ergenlik dönemindeki çocuklarla iletişimde önemli bir role sahip olduğu görülmüştür. Eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynler, dil ve kelime dağarcığı, bilgi ve deneyim, empati ve beklenti gibi faktörlerle donanmış olup, ergenlik dönemindeki çocuklarla daha etkili iletişim kurabilmektedirler. Bu durum, daha yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin, çocuklarının duygusal, akademik ve sosyal ihtiyaçlarını daha iyi anlayıp karşılayabildikleri anlamına gelmektedir.

Ebeveynlerin medeni durumu, çocuklarla iletişimlerini etkileyebilir. Bu konuyu incelemek için daha önce kullandığımız "Ailemle her konuda rahat ve açık konuşabilirim" ifadesinin verileri ile ebeveynlerinin medeni durum verileri arasında çapraz tablo oluşturduk. Chi Square testi analizi sonucunda elde ettiğimiz p değeri ($p_{0,040} < 0,05$), istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu gösteriyor; yani ebeveynleri boşanmış çocuklar, ebeveynleri birlikte olan çocuklara göre ebeveynleri ile daha fazla problem yaşamaktadır. Bu bulgu, ebeveynlerin boşanmasının çocuklar üzerinde duygusal ve psikolojik etkileri olabileceğini öne sürmektedir. Ebeveynlerin boşanması, çocukların duygusal destek eksikliği yaşamasına, aile içi çatışmaların artmasına neden olabilir. Bu süreçte, ebeveynin psikolojik durumu ve davranışları, ergenin yalnız hissetmesine, içsel çatışmalar yaşamasına ve aidiyet duygusunun zedelenmesine yol açabilir. Tek ebeveynli ailelerde, ebeveynin zaman ve enerji kısıtlamaları nedeniyle zorluklar yaşanması da olasıdır. Bu bulgular, aile yapılarının çocukların gelişimine etkilerini anlamak ve uygun destek sağlamak için önemlidir.

Ailelerin aylık gelir durumlarının, çocuklarıyla iletişimlerini şekillendirdiği önermesi üzerine yapılan gözlemler, ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır. Araştırmalar, ailelerin ekonomik durumlarının kötüleşmesiyle birlikte, ebeveynlerin çocukların fikirlerine saygı gösterme eğilimlerinin arttığını göstermektedir. Ancak, ekonomik durum iyileştikçe, çocukların fikirlerine saygı gösterme konusunda ebeveynlerin isteksizleştiği gözlenmiştir. Ekonomik durumun, aile içi iletişim sürecine derinlemesine etkisi olduğu ve bu etkilerin, aile üyeleri arasında çeşitli sorunlara yol açabileceği bilinmektedir. Özellikle yüksek gelirli ailelerde, ekonomik olarak güçlü olan ebeveynlerin kendilerini daha fazla kontrol ve yetkiye sahip olduklarını düşünerek diğer aile üyelerinin sesini duymama ve ihtiyaçlarını görmezden gelme eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, ebeveynin iyi bir gelire sahip olması ve diğer aile üyelerinin bu finansal desteğe bağımlı olması, iletişimde sorunların ortaya

çıkmasına yol açabilir. Ekonomik durumu zayıf olan ebeveynlerin, çocuklarına karşı mahcubiyet hissetmeleri ve aile içinde maddi ve duygusal destek durumunun daha fazla olması, ebeveynlerin çocukların fikirlerine değer verme eğilimlerinin artmasının önemli bir nedenini oluşturmaktadır.

"Ebeveynlerin geleneklere olan bağlılığı, çocuklarıyla iletişimlerini etkilemektedir." şeklindeki hipotez, ebeveynlerin aile üyelerine yönelik özgürlükçü tutumları ile geleneklere bağlılık arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Yapılan Chi-Square analizi sonucunda elde edilen p değeri ($p_{0,000} < 0,05$), ebeveynlerin tutumları ile geleneklere bağlılıkları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin kültürel ve dini değerlere olan bağlılığı, çocuklarla iletişimlerini etkileyebilir çünkü gelenekler aile içindeki inançları, normları ve davranışları belirlemektedir. Geleneklere bağlı ebeveynler genellikle kendi kültürel miraslarını koruyarak çocuklarına aktarmaya çalışırlar. Ancak, bu durum iletişimde bazı zorluklara yol açabilir çünkü ebeveynlerin çocuklarına aktarmaya çalıştığı değerler ve beklentiler, çocuğun kendi kimliği ve değerleriyle çatışabilir. Ayrıca, geleneklere bağlı ebeveynler bazen esnek olmayabilirler ve çocuklarına karşı anlayış gösterme konusunda zorluklar yaşayabilirler. Bu da çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılamak ve kendini ifade etmek konusunda güçlükler yaşamasına neden olmaktadır.

Aile, bireyin ilk sosyal deneyimlerini yaşadığı ve kişiliğinin temellerinin atıldığı kritik bir ortamdır. Aile içi iletişim kalitesi, çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini önemli ölçüde etkiler. Sağlıklı iletişim, çocuğun özsaygı, empati ve problem çözme yeteneklerini geliştirirken, iletişim problemleri çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmamasına ve uygun bir model alamamasına yol açmaktadır. "Aile içi iletişim problemleri, çocuğun karakterini olumsuz etkiler" hipotezi, "aileme yalan söylerim" ifadesine evet ve bazen cevabı veren çocukların oranlarının yüksek olmasıyla desteklenmektedir.

Çocukların yalanı tercih etmelerinin çeşitli sebepleri olabilir. Çocukların yalanı tercih etmelerinin ebeveynleri ile iletişim durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek için "aileme yalan söylerim" ifadesiyle "anne ve babam beni dinlemez", "anne babanızı dürüst olduğunu düşünüyor musunuz" ve "ailemden yeterince sevgi ve şefkat sözcüğü duymuyorum" ifadeleri arasında yapılan Chi-Square analizi sonuçları, p değerlerinin ($p_{0,000} < 0,05$) anlamlı farklılığın olduğunu göstermektedir. Elde edilen verilere göre, yalana başvuran çocukların çoğunun ailesi tarafından dinlenmediği görülmektedir. İletişim sürecini etkileyen bir diğer faktör ise kişiler arası güven duygusudur. Yalan söylemeyen çocukların çoğu (%52,9) anne babalarının

dürüst olduğunu düşünmektedir ancak güven azaldıkça yalan söyleme durumu artmaktadır. Ayrıca, yalan söyleyen çocukların çoğunun (%82,6) ailelerinden yeterince sevgi ve şefkat sözcüğü duymadıklarını belirtmesi, ebeveynle iletişimin çocuğun karakterine olan etkisini göstermektedir. Tüm bu bulgular, ailelerin iletişim becerilerini geliştirmesinin ve duygusal bağ kurmayı teşvik etmesinin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, çocukların duygusal ihtiyaçlarını anlamalarını ve karşılamalarını sağlamak da önemlidir. Bu yaklaşım, çocuğun daha sağlıklı bir şekilde büyümesine ve olumlu kişisel gelişim yaşamasına yardımcı olacaktır.

Çocuklar, ebeveynlerinin iletişimde sadece yönlendirme ve etkileme amacı güttüklerini düşünmektedirler. Bu bağlamda elde edilen verileri incelediğimizde, çocukların çoğu ebeveynlerinin baskıcı bir dil kullandığını, uzun nasihatlerde bulunduğunu ve başka çocuklarla kıyaslandıklarını belirtmektedir. Bu durum, çocukların ebeveynlerini genellikle otorite figürleri olarak görmelerine yol açmakta ve ebeveynlerin direktif ve emredici bir dil kullanmaları ile iletişimi sadece yönlendirme olarak algılamalarına neden olmaktadır. Baskı altında hissetmek, çocukların duygusal olarak zorlanmasına ve stres yaşamasına neden olmaktadır; sürekli talep altında hissetmek ise çocukların kendilerini yetersiz hissetmelerine ve kaygı duymalarına yol açabilir. Ayrıca, kıyaslanmak veya eleştirilmek, çocukların özsaygısını olumsuz etkilerken ebeveyn-çocuk iletişimde engeller oluşturabilir. Bu tarz iletişimden kaçınmak için çocuklar, ebeveynleriyle açıkça iletişim kurmaktan çekinir veya iletişim kurmazlar.

Ebeveynle kurulan iletişimin çocukların derslerdeki başarıları üzerinde etkili olduğunu düşünen katılımcılar, ebeveynlerinin kendilerine zaman ayırmadığını, evde söz haklarının bulunmadığını ve ebeveynlerinin eğlence biçimine bile müdahale ettiğini belirtmişlerdir. Ergenlik dönemindeki öğrencilerin verdiği cevapların benzerlik göstermesi, bu dönemde ebeveyn ve çocuk arasında iletişim sorunlarının yoğun olduğuna işaret etmektedir. Ebeveynlerin çocukları koruma çabalarının ve çocukların duygu durumlarındaki değişikliklerin karşılıklı olarak anlaşılabilmesi, çatışma ve tartışmaların artmasına sebep olmaktadır.

Araştırmamızda, ebeveynler ile çocuklar arasındaki etkileşimi olumsuz etkileyen faktörler incelenmiştir. Çocukların iç dünyalarında bastırdıkları duygu ve düşünceler ile ilgili olarak belirlediğimiz hipoteze dayanarak, “Ailemin isteklerini kabul etsem bile içimde genelde itiraz eden bir ses vardır” ve “Anne babam beni dinlemez” ifadelerine verilen cevaplar arasındaki Chi-Square analizi sonucuna göre anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Ortaokul çağındaki öğrencilerin ergenlik döneminin başlangıcında olmaları ve henüz aile bağlarından kopmamış olmaları, itirazlarını ifade etmekte çekimser olmalarının bir göstergesi olarak belirtilebilir. Ayrıca, “Ailemle konuşamadığım düşüncelerim var” ifadesine %51,2 oranında evet cevabı verilmesi, çocukların duygularını ifade edemediklerini hatta kendilerini olduklarından farklı yansıtmak durumunda hissettiklerini ve ebeveynleriyle çatışma yaşamak istemediklerini göstermektedir. Bu durum, ergenlik döneminin başlangıcındaki çocukların aileleriyle ilişkilerinin önemli olduğunu ortaya koymakta ve “Ergenliğin ilk periyodu sayılan (10-15) yaş sürecinde çocukların var olmaya çalıştıkları en önemli alan ailedir.” hipotezimizi desteklemektedir. Ayrıca ankette bulunan başka bir önermede de “Ailemden takdir sözcükleri duyabilmek için her şeyi yapıyorum” ifadesine verilen %60,7 oranında evet cevabı da bu hipotezi desteklemektedir.

Ebeveyn çocuk iletişimini olumsuz etkileyen engel durumu bağlamıyla ilgili soru anketimizde açık uçlu soru olarak sorulmuş ve örneklemimizde iletişimi etkileyen engel durumu olan ebeveyn sayısı “Ebeveynin iletişim kurmayı zorlaştıran işitme, konuşma gibi bedensel engelinin olması çocukla iletişimde etkilidir.” hipotezi hakkında bilgi oluşturamayacak kadar az olduğu düşünüldüğü için değerlendirilememiştir.

Çocukların sosyal gelişimi, ebeveynleriyle olan iletişimlerinin niteliğiyle önemli ölçüde şekillenir. Araştırmadaki veriler, ebeveynlerle saygıya dayalı bir iletişimin, çocukların toplum içinde kendilerini ifade etme becerilerini artırdığını ortaya koymuştur. Katılımcıların çoğunluğunun verdiği cevaplar, aile içinde saygı görmeyen çocukların toplum içinde utangaç ve farklı fikirlerini ifade etmekten çekinen bireyler olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, ebeveynle kurulan iletişim, çocuğun sosyal gelişimini belirleyen önemli bir faktördür. Çocuklar genellikle ilk sosyal etkileşimlerini aileleriyle yaşarlar ve bu etkileşimler, sosyal becerilerini, empati yeteneklerini ve ilişki kurma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin dindarlık düzeyi ve çocuklarıyla olan iletişimleri, oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Araştırmaya katılan çocukların çoğu, anne ve babalarının dindar olduklarını ifade etmiştir. Ancak, ebeveynlerin dindarlık düzeyi ile iletişimleri arasında çapraz tablo analizi yapıldığında, farklılıkların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Babaları dindar olmayan çocukların babalarıyla daha rahat konuşabildiklerini ifade etmiş olmaları; babaların dini otorite olmayışı ve dini beklentilerinin olmaması durumunun çocukların babalarıyla iletişimini olumlu etkilediği görülmüştür. Ayrıca dindar ve geleneksel babaların kız çocukları

ergenlik yaşına eriştiklerinde kızlarına karşı daha çekingен tutum içine girebilecekleri ihtimalini de belirtmek gerekir.

Araştırma evrenimizdeki öğrencilerin verdiği yanıtlara göre, ebeveynleriyle din konularında iletişim kurarken baskıcı ifadelerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda, çocuklar olumsuz dinî deneyimleri ebeveynleriyle paylaşmaktan kaçındıklarını dile getirmişlerdir. Çocukların gözlemediği namaz ibadeti ile ilgili olarak ise %61,2'si ebeveynlerinin namaz kıldığını ifade etmiştir. İletişimde ceza ve şiddetin rolünü anlamak amacıyla yapılan çapraz tablo analizi sonuçlarına göre, namaz kılan ebeveynlerin, çocuklarıyla iletişimde ceza veya şiddete başvurmayı tercih etmedikleri görülmüştür. Bununla birlikte, namaz kılmayan ebeveynlerin, çocuklarıyla iletişimde ceza ve şiddeti daha sık tercih etme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Dindar babalarla iletişimde rahatlık yaşamama durumunun altında ceza veya şiddetin olmadığı, ancak dindar babaların evde dini otorite olarak algılanmasının ve dindar annelerin bu algıyı güçlendiren telkinlerinin daha etkili olduğu öne sürülebilir.

Çocuklar ve ebeveynleri arasındaki iletişim problemlerinin cinsiyetle arasındaki ilişkiyi inceleyen anket sorularımızdan, ebeveynlerin cinsiyeti ile çocukların cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu durum, anne-baba rollerinin cinsiyetlerinin ötesine geçtiği şekilde yorumlanabilir. Kız ve erkek çocukların, babalarıyla iletişim kurma konusunda daha düşük oranlara sahipken, anneleriyle iletişimde ise her iki grupta da daha yüksek oranlar gözlemlenmiştir. Gelecek planları ve dersler konusunda yaşanan problemlerin de cinsiyete göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Cinsiyete göre iletişimdeki farklılıklar genellikle kıyafet seçimi, arkadaş ilişkileri ve boş zaman aktiviteleri gibi alanlarda ortaya çıkmaktadır. Elde edilen veriler, erkek çocukların kız çocuklarına göre ebeveynleriyle kıyafet seçimi konusunda daha az problem yaşadıklarını, arkadaşları hakkında ebeveynleriyle daha rahat konuştuklarını ve eğlence tercihlerini ifade etmede daha rahat olduklarını göstermektedir. Bu durum ebeveynlerin, namus, ahlak ve güvenlik gibi konularda kız çocuklarına daha fazla hassasiyet göstererek, bu konularda kız çocuklarına yükledikleri görev ve sorumlulukları erkek çocuklar için geçerli görmediklerini göstermektedir. Bu durum, araştırmamıza konu olan şehir halkının kültürel ve dini anlayışlarının çocukların ve gençlerin şekillenmesindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, çocukların ebeveynleriyle yaşadıkları iletişim problemlerinin, çocuğun karakter gelişimi ve sosyalleşme süreci üzerindeki etkilerini

belirlemektir. Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim sürecindeki tutum ve davranışlarının, çocuklar açısından nasıl algılandığını anlamak da bu araştırmanın önemli bir hedefidir. Çocukların, ebeveynleriyle yaşadıkları iletişim problemleri ve ebeveynlerin iletişim tutumları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek, çocukların duygusal ve sosyal gelişimi üzerindeki etkileri anlamamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarla iletişim sürecinde din ile ilgili ifadelerinin, tutum ve davranışlarının çocukların dine bakış açısını belirleyici bir etken olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, ebeveynlerin dini iletişim biçimlerini anlamak ve değerlendirmek, çocukların sağlıklı bir şekilde dini bir kimlik geliştirmelerine yardımcı olacak önemli bir adım olabilir. Sonuç olarak, bu araştırma ebeveynlerin iletişim becerilerinin çocukların sağlıklı bir şekilde gelişimini nasıl etkilediğini daha iyi anlamamıza ve karşılaşılan olumsuz durumlar için uygun destek ve rehberlik sağlamak için stratejiler geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Ebeveynlerin 10-15 Yaş Arası Çocukları ile Sağlıklı ve Etkin İletişim Kurabilmeleri İçin Öneriler

Ebeveynlerin, 10-15 yaş arası çocuklarıyla sağlıklı ve etkin iletişim kurabilmeleri önemlidir çünkü bu dönem, gençlerin kimliklerini oluşturdukları ve kendilerini ifade ettikleri bir evre olarak kabul edilmektedir. İşte ebeveynlerin bu önemli dönemde çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurabilmeleri için bazı öneriler:

1. **Dinlemek:** Çocuğunuzun duygularını ve düşüncelerini anlamak için onu dinlemek önemlidir. Onun ifade ettiği duyguları ve düşünceleri ciddiye almak, ona güven verir.
2. **Empati Kurmak:** Çocuğunuzun duygularını anlamaya çalışmak, empati kurmak ve onun bakış açısını anlamaya çalışmak iletişimi güçlendirir.
3. **Açık İletişim:** Açık ve samimi bir iletişim ortamı sağlamak önemlidir. Çocuğunuzla her konuyu konuşabileceğiniz bir ortam yaratın ve ona her zaman destek olacağınızı hissettirin.
4. **Öfke Yönetimi:** Hem ebeveynlerin hem de çocukların öfke ve stres yönetimi konusunda beceriler geliştirmesi önemlidir. Tartışmalar sırasında sakın kalmak ve duygularınızı kontrol altında tutmak iletişimi olumlu yönde etkiler.
5. **Soru Sormak:** Çocuğunuza hayatlarıyla ilgili sorular sormak, ilgi göstermek ve onun düşüncelerini değerli bulduğunuzu göstermek iletişimi güçlendirir.

6. **Sınır Koymak:** Sağlıklı iletişim sınırları da içerir. Çocuğunuzla net sınırlar belirleyin ve bu sınırlara uyulması konusunda tutarlı olun.
7. **Olumlu Geri Bildirim:** Çocuğunuzun başarılarını takdir edin ve olumlu geri bildirimlerde bulunun. Bu, onun kendine güvenini artırır ve iletişimi olumlu bir şekilde etkiler.
8. **Eşitlik ve Saygı:** Çocuğunuzla iletişimde eşitlik ve saygıya önem verin. Onun düşüncelerini ve duygularını ciddiye alın ve ona karşı saygılı olun.
9. **Esneklik:** İletişimde esnek olmak, çocuğunuzun değişen ihtiyaçlarına uyum sağlamanıza yardımcı olur. Onun düşüncelerini ve tercihlerini önemseyin.
10. **Model Olmak:** Çocuğunuzun da sizinle aynı şekilde iletişim kurmasını istiyorsanız, önce sizin ona nasıl davrandığınızı gözden geçirin. Pozitif bir örnek olmak, çocuğunuzun iletişim becerilerini geliştirmesine yardımcı olur.
11. **Sevgi ve Destek:** En önemlisi, çocuğunuza sevgi ve destek sunun. Onunla sağlıklı bir iletişim kurmanın temeli, sevgi dolu bir ilişki kurmaktan geçer.

Bu öneriler, ebeveynlerin 10-15 yaş arası çocuklarıyla sağlıklı ve etkin iletişim kurabilmelerine yardımcı olabilir. Ancak her çocuğun bireysel ihtiyaçları ve kişilik özellikleri farklı olduğundan, iletişim tarzınızı çocuğunuzun özelliklerine göre uyarlamak önemlidir. Çocuklar, yetişkinlerin gösterdiği olumlu davranışları taklit ederek, toplumda etkili ve sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişme yolunda ilerlerler. Bu durum, çocukların sağlıklı bir şekilde büyümesi ve gelişmesi için önemli bir temel oluşturur.

KAYNAKÇA

- ALTUNIŞIK**, Remzi ve diğerleri; **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, Sakarya Kitapevi, Adapazarı, 2001.
- AKYÜZ**, Niyazi ve Diğerleri, **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Grafiker yay., Ankara, 2013.
- AYDIN**, Mehmet Zeki **Din Öğretiminde Yöntemler**, Nobel Akademik Yayıncılık, 2014,
- AYDOĞDU**, Fatih ve Mücahit Dilekmen, “**Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi**”, Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(2), 2016.
- ARSLAN**, Mustafa **Türk Genç Ergenleri Arasında Dini Toplumsallaşma ve Temel Etkenleri: Uygulamalı Bir Araştırma**, Akademik Araştırmalar Dergisi, 31, 2007.
- ARSLANTÜRK**, Zeki ve Tayfun Amman; **Sosyoloji**, 4.bs., İstanbul, Çamlıca Yay.2001.
- AVCI**, Nazmi ve Diğerleri, **Eğitim Sosyolojisi**, Lisans yay., İstanbul, 2019.
- AYDEMİR**, M.Ali ve Erhan Tecim, “**Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli**”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28/2012.
- AYDIN**, Mustafa; **Kurumlar Sosyolojisi Kurumlara Başlangıç Çerçevesinde Bir Çalışma**, İstanbul: Açılım Kitap 2013.
- AYTÜRK**, Nihat, **Yönetim Sanatı**, Nobel Akademik Yay., 1990.
- BERGSON**, Henry, **Dinin ve Ahlakın Kaynakları**, Çev. Mukadder Yakupoğlu, Sayfa Yayınları, İstanbul, 2013.
- BIÇAKÇI**, İlker, **İletişim ve Halkla İlişkiler**, Mediacat Yay., İstanbul, 2016.
- BÜLENT**, Ahmet ve Yurdakul Göksel ve Nilay Başok, **Temel Halkla İlişkiler Bilgileri**, Ege Üniv. İletişim Fakültesi Yay. İzmir, 2002.
- CAN**, Gürhan ve diğerleri, **Eğitim Psikolojisi: Gelişim- Öğrenme- Eğitim**, Pegem Yayınları, Ankara, 2017.
- CANATAN**, Kadir ve diğerleri; **Aile Sosyolojisi: Bilimsel ve Kuramsal Çerçeve**, 2. baskı İstanbul: Açılım Kitap, 2011.
- CELKAN**, Hikmet; **Türklerde Aile Telakkileri**, Türk Aile Ansiklopedisi, C.1, Ankara, T.C.B.A.A.K 1991.

- COŞTU**, Yakup **Toplumsallaşma ve Dindarlık (Samsun Örneği)**, Türkiye Diyanet Vakfı yay., Ankara, 2011.
- CÜCELOĞLU**, Doğan **İletişim Donanımları**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.
- CÜCELOĞLU**, Doğan, **İnsan İnsana**, Kronik Yay., İstanbul, 2021.
- CÜCELOĞLU**, Doğan **Başarıya Götüren Aile**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 78
- ÇAĞDAŞ**, Aysel **Anne-Baba Çocuk İletişimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.
- ÇANKAYA** Zeynep ve Betül Meydan, **Ergenlik Döneminde Mutluluk ve Umut**, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17, 65, 2018.
- DEMİRAY**, Uğur ve Diğerleri, **Etkili İletişim**, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2019
- DÖNMEZER**, İbrahim, **Ailede İletişim ve Etkileşim**, Hegem Yay., Ankara, 2009.
- DÖNMEZER**, Sulhi **Sosyoloji**, 9. bs .Ankara, Savaş Yay.,1984.
- DUMAN** Mehmet Zeki, “**Üniversitede Okuyan Z Kuşağının Değişen Aile Algısı Ve Aile İçi İlişkilerde Yaşadığı Sorunlar**”, Sosyolojik Bağlam Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 2021.
- DÜNDAR**, Özge Zeybekoğlu, **Değişen Toplumda Aile**, Siyasal Kitabevi Yay., Editör, Nurşen Adak, Ankara, 2012.
- DURKHEİM**, Emile, **Dini Hayatın İlk Biçimleri**, çev. Yasin Aktay ve Kenan Çapık, Ataç yay., 2019.
- DÖKMEN**, Üstün **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sisyetm Yay., İstanbul, 1994.
- ERDOĞAN**, İrfan, **Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı, İstatistiksel Yöntemler, Analiz ve Yorum**, Erk Yayınları, Ankara, 2003.
- ERDOĞAN**, İrfan, **İletişimi Anlamak**, Erk Yay., Ankara, 2002.
- ERDOĞAN**, İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yay., İstanbul,1991.
- ERGÜN**, Mustafa, **İnsan ve Eğitimi-Mevlana Üzerine Bir Deneme (Mevlana'nın Eğitim Görüşleri)**, Ocak Yayınları, Ankara, 1993.
- ERTEN**, Hayri, **Diasporada Dini Yaşamak**, Palet Yay., Konya , 2014**FİSKE**, John İletişim Çatışmalarına Giriş, Çev: Süleyman İrvan, Arka Yay., Ankara,1996.

- GOFFMAN**, Erving, **Etkileşim Ritüelleri**, çev. Adem Bölükbaşı, Heretik Yay., 2017.
- GORDON**, Thomas, **Aile iletişim dili**. (Çev: Emel Aksay). Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- GÖKÇE**, Birsen ve diğerleri; **Türk Toplumunda Aile Yapısı**, Aile Sosyolojisi, TC. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2011.
- GÖKÇE**, Orhan, **İletişim Bilimi İnsan İlişkilerinin Anatomisi**, Siyasal Kitapevi, 2006.
- GÜNAY**, Ünver, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, Dergah yay., 1999
- GÜNAY**, Ünver, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yay., İstanbul, 2000.
- GÜRÜZ**, Demet, **Kişilerarası İletişim**, Nobel Dağıtım Yay., Ankara, 2008.
- GÜRÜZ**, Demet ve Ayşen Temel Eğinli, **İletişim Becerileri**, Nobel yay., Ankara, 2008.
- GÜZ**, Nurettin; **Yazılı Basın ve Aile İlişkileri**, Türk Aile Ansiklopedisi, C.1, Ankara, T.C.B.A.A.K, 1991.
- HURLOCK**, Elizabeth **Ergenlikte Beden Gelişimi**, Çeviren: Gülseren Günce, Egemenlik Psikolojisi Ankara Hacettepe- Taş Kitapçılık, Ankara,1987.
- IŞIK**, Metin, “**Kişilerarası İletişimde Kaynak Olgusu ve Kaynağın Özellikleri**”, Selçuk İletişim Dergisi, 1(1), 2014.
- İÇLİ**, Gönül, **Sosyolojiye Giriş**, Anı Yay., 2009.
- İNCEOĞLU**, Metin, **Tutum Algı İletişim**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011.
- KAĞITÇIBAŞI**, Çiğdem, **İnsanlar ve İnsanlar**, Evrim Yay., İstanbul, 1996.
- KANDİYOTİ**, Deniz, **Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Türkiye’de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler**, Der: Elif Türköz, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay., Ankara, 1984.
- KARAKÖSE**, Rukiye, **Ergenlerle Etkili İletişim**, Nobel Kitabevi, 2005.
- KARAKUŞ**, Özlem, **Ergenlerde Bağlama Stilleri ve Yalnızlık Arasındaki İlişki**, Toplum ve Sosyal Hizmet, 23(2), 2012.
- KILIÇ**, Veysel, **Dilin İşlevleri ve İletişim**, Papatya Yay., İstanbul, 2002.

- KOCAYÖRÜK**, Ercan “**Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri ve Aile Katılımı**”, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (33), 2010.
- KORKMAZ**, Arif; **Göç ve Din**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2011.
- KORKMAZ**, Sezai “**Cinsiyete Göre Dindarlık: Bir Meta- Analiz Çalışması**”, Bilim name, Cilt 2020, Sayı 43, 2020.
- KÖKNEL**, Özcan, **İnsanı Anlamak**, Altın Kitaplar Yay. İstanbul, 1997.
- KULAKSIZOĞLU**, Adnan **Ergenlik Psikolojisi**, 20. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2018.
- MADEN**, Sedat, “**Niçin dinlemiyoruz? Dinleyememe probleminin sosyokültürel analizi**”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 2(1), 2013.
- MERTER**, Feridun, **1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)**, Ankara, 1990.
- MISIRLI**, İrfan, **Genel ve Teknik İletişim**, Detay Yay., Ankara, 2004.
- MUTLU**, Erol, **İletişim Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2004.
- NİRUN**, Nihat, **Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1994.
- OSKAY**, Ünsal, **İletişimin ABC’si**, Simav Yay. İstanbul, 1992.
- OZANKAYA**, Özer; **Toplumbilim**, 6.bs. Ankara, Tekin Yayınevi, 1986.
- ÖZER**, Kadir, **İletişimsizlik Becerisi**, Sistem Yayınları, İstanbul, 2000.
- ÖZKALP**, Enver, **Sosyolojiye Giriş**, 13.bs. Bursa, Ekin Kitabevi Yay., 2005.
- ÖZYÜREK** Arzu ve Gizem Basar, **Ergenlerde Ahlaki Olgunluk, Aile Aidiyeti ve Ergen-Ebeveyn İlişkilerinin İncelenmesi**, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 10(1), 2021.
- SAYGILI**, Sefa, **Ergenlik Sorunları**, Yeni Dünya Yayınları, İstanbul, 2004.
- SAYIN**, Önal; **Aile Sosyolojisi**, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.,1990.

- SEVERİN**, Werner J. ve James W. Tankart, **İletişim Kuramları, Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları**, Çev: Ali Atıf Bir, Serdar Sever, Anadolu Üniv. Yay. Eskişehir, 1994.
- STEİNBERG**, Laurence, **Ergenlik**, İmge Kitapevi, Ankara, 2007.
- SOLMAZ**, Bünyamin, İhsan Çapçioğlu, **Din Sosyolojisi Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar**, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009.
- SÖZEN**, Edibe, **Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/ Güç Ve Refleksivite**, Paradigma Yay., İstanbul, 1999.
- ŞAHİN** Sultan ve Neriman Aral, **Aile içi iletişim**, Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(3), 2012.
- ŞENGÜN**, Mustafa **Anne-baba tutumuna göre lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri**, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12 (23), 2013.
- TELMAN**, Nursel ve Pınar Ünsal, **İnsan İlişkilerinde İletişim**, Epsilon Yay. İstanbul,
- TURGUT**, Mustafa (Edt);, **Aile Yapısı Araştırması**, İstanbul: Diner Ofset, 2010.
- TUTAR**, Hasan ve Kemal Yılmaz, **Genel İletişim Kavramlar ve Modeller**, Seçkin Yay. 2002.
- UZTUĞ**, Ferruh, **İletişim Engel ve Etmenleri, Meslek Yüksek Okulları İçin Genel İletişim**, Pegem Yay., Ankara, 2003.
- YATKIN**, Ahmet, **Halkla İlişkiler ve İletişim**, Nobel Yay., Ankara, 2003.
- YAVUZER**, Haluk **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.
- YAVUZER**, Haluk **Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları**, Timaş yay., İstanbul, 2011.
- YAVUZER**, Haluk **Anne-Baba ve Çocuk**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.
- YILDIRIM**, Sonay “**Yetişkinlerde Dindarlık Ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi Antalya Kamu Çalışanları Örneği**”, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2020,ss72-73.
- YILMAZ**, Sinan **Türkiye’de Ailenin Dönüşümü**, Divan Kitap, Ankara, 2012.

ZILLIOĞLU, Merih ve Ahmet Haluk Yüksel, **İletişim Bilgisi**, Anadolu Ünv. Açık Öğretim Yay., Eskişehir, 1994.

ZILLIOĞLU, Merih, **İletişim Nedir?**, Cem Yay., İstanbul, 1993.

Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, erişim tarihi Mayıs 10, 2024, <https://www.tdk.gov.tr>

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, erişim tarihi Nisan , 2024, <https://www.tdk.gov.tr>

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, erişim tarihi Mayıs 29, 2024, <https://www.tdk.gov.tr>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5adef00f3576e7.75828549

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5adef0010f58b3.04564350

EKLER

EK-1 Veli İzin Formu

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “Ortaokul Öğrencilerinin Ebeveynleri ile Yaşadıkları İletişim Sorunlarının Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi(Konya Örneği) ” adıyla, 12.04.2023-02.06.2023 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Aileyi oluşturan çocuk ve ebeveyn arasındaki iletişimin etkisini inceleyerek 10-15 yaş arasındaki çocukların psiko-sosyal değişimlerinden kaynaklı ebeveynleri ile yaşadıkları iletişim problemlerini ve bu problemlerin sosyolojik açıdan etkilerini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırma Uygulaması: Anket şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : BETÜL ÖZ

*Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi
.....'in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum. (Lütfen
formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).*

.../.../.....

İsim-Soyisim İmz

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

Sevgili Öğrenciler,

Bu anket formu Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılmakta olan “Ortaokul Öğrencilerinin Ebeveynleri İle Yaşadıkları İletişim Sorunlarının Sosyolojik Açıdan Değerlendirmesi (Konya Örneği)” konulu araştırmanın veri tabanını oluşturacaktır. Sorulara vereceğiniz cevaplar kimseyle paylaşılmayacaktır. Objektif olmanız çalışmamızın kalitesini arttıracaktır.

Lütfen bu anket formundaki durumları ebeveynlerinizle olan tek bir durum, olay veya konuşmaya göre değil; **genel tutum, durum ve konuşmalarınızı** dikkate alarak cevaplayınız.

Lütfen anket formundaki cümlelere “ olmak istediğiniz kişi ya da kişiler gibi” değil, **“genellikle nasılsanız öyle”** cevap veriniz. Cümledeki ifadeler size **tam olarak** uyuyorsa “evet”, kısmen uyuyorsa “bazen”, uymuyorsa “hayır” yanıtını kullanınız. Noktalı bırakılmış bölümlere cevabınızı yazınız.

Göstereceğiniz hassasiyet için teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz: a) kız b) erkek
2. Okul türünüz: a) imam hatip ortaokulu b)ortaokul
3. Babanızın eğitim durumu: a) ilkokul b) ortaokul c)lise d)üniversite
e)yüksek lisans f) doktora
4. Babanız: a)sağ b)vefat etti
5. Babanızın mesleği:
6. Annenizin eğitim durumu a) ilkokul b) ortaokul c) lise d)üniversite
e)yüksek lisans f) doktora
7. Anneniz : a)sağ b)vefat etti
8. Annenizin mesleği:
9. Ebeveynleriniz a)birlikte yaşıyor b) ayrı yaşıyor
10. Birlikte yaşadığınız anneniz a)öz b)üvey
11. Birlikte yaşadığınız babanız a)öz b)üvey

12. Anne babanız yeniliklere/ değişikliklere açık mı?
a) Evet b) Bazen c) Hayır
13. Anne babanız namaz kılıyor mu?
a) Evet b) Bazen c) Hayır
14. Sizce babanızın dindarlık düzeyi nasıl?
a) dindar değil b) dindar c) bilmiyorum
15. Sizce annenizin dindarlık düzeyi nasıl?
a) dindar değil b) dindar c) bilmiyorum
16. Anne babanızın dürüst olduğunu düşünüyor musunuz?
a) Evet b) Bazen c) Hayır
17. Aylık gelir durumunuz nasıl?
a) çok iyi b) iyi c) normal d) kötü e) çok kötü
18. Annenizin engel durumu a) yok b) var (.....)
19. Babanızın engel durumu a) yok b) var (.....)
20. Anne babanızın geleneklere bağlı olduğunu düşünüyor musunuz?
a) Evet b) Bazen c) Hayır
21. Ebeveynlerinizin aile üyelerine karşı özgürlükçü olduğunu düşünüyor musunuz?
a) Evet b) Bazen c) Hayır
22. Ailemle yeterince karşılıklı konuşabiliyoruz.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
23. Evde kararları konuşarak birlikte alırız.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
24. Bir sorun karşısında ebeveynlerim beni dinlemez, cezaya ya da şiddete başvurur.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
25. Ailemden yeterince sevgi ve şefkat sözcüğü duyuyorum.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
26. Ailemle her konuda rahat ve açık konuşabilirim.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
27. Benim fikirlerime saygı gösterirler.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
28. Anne ve babam beni dinlemez ve anlamazlar.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
29. Anne - babam kendi düşünceleri konusunda bana baskıcı ifadeler kullanırlar.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
30. Kıyafet seçimim konusunda düşüncelerimi rahatça söyleyebilirim.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
31. Geleceğe dair planlarımı onlarla konuşamam.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
32. Aileme yalan söylerim.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
33. Ailemle konuşamadığım düşüncelerim var.
a) Evet b) Bazen c) Hayır

34. Okul ve dersler konusunda memnun olmadığım durumları aileme söyleyemiyorum.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
35. Din derslerini sevmediğimi aileme söyleyemiyorum.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
36. Ailem dini konularda bana baskı uyguluyor.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
37. Annemle daha rahat iletişim kurabiliyorum.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
38. Babamla rahatça konuşabilirim.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
39. Arkadaşlarım hakkında ailemle konuşmaktan çekinmem.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
40. Anne babamla konuşmak istediğimde bana zaman ayırmıyorlar.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
41. Ailem yapmak istediklerim konusunda bana destek olur.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
42. Benimle konuşmalarında bana hep nasihat verirler.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
43. Bu yaşımda benimle din ile ilgili konularda çok konuşuyorlar.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
44. Anne babam kendi yapamadıkları şeyleri benim yapmam konusunda çok fazla öğüt verirler.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
45. Benim fikirlerime değer vermiyorlar.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
46. Nasıl eğleneceğimi bile anne babam söyler.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
47. Anne babam hep kendileri konuşur. Evde çocukların söz hakkı yoktur.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
48. Bir konuyu çok fazla uzatıyorlar.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
49. Ailemden takdir sözcükleri duyabilmek için her şeyi yapıyorum.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
50. Anne babamın iletişim biçimini örnek alıyorum.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
51. Bana yasakladıkları şeyleri kendileri yapıyorlar.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
52. Ailemin isteklerini kabul etsem bile içimde genellikle itiraz eden bir ses vardır.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
53. Toplum içinde utangaç- çekingen bir yapım vardır.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
54. Olumsuz tepkilerden korktuğum için farklı fikirlerimi söylemekten çekinirim.
a) Evet b) Bazen c) Hayır

55. Beni rahatsız eden arkadaşlarımı, olay ve durumları ailemle konuşurum.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
56. Beni başka çocuklarla kıyaslarlar.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
57. Ebeveynlerim için komşularımızın/akrabalarımızın söyleyecekleri benim düşüncelerimden daha önemlidir.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
58. Sizce ebeveynleriniz çocuklarıyla doğru iletişim kurabiliyor mu?
a) Evet b) Bazen c) Hayır
59. Ailem benimle konuşmadığı için kendimi değersiz hissediyorum.
a) Evet b) Bazen c) Hayır
60. Ailemle iletişimim daha iyi olsa ders başarımlarım daha yüksek olur.
a) Evet b) Bazen c) Hayır

TEŞEKKÜR EDERİM

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
BAŞKANLIĞI
ETİK KURUL KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih :10/03/2023 Toplantı Sayısı:04 Karar No :2023/126
Araştırmanın Başlığı	Ortaokul Öğrencilerinin Ebeveynleri İle Yaşadıkları İletişim Sorunlarının Sosyolojik Açıdan Değerlendirmesi (Konya Örneği)
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Hayri ERTEN
Yardımcı Araştırmacı	Lisansüstü Öğrenci Betül ÖZ
Etik Kurul Kararı	13183 sayılı başvuru Etik Kurul tarafından değerlendirilmiş olup, başvurunun bilimsel araştırma etiği açısından “Uygun” olduğuna karar verilmiştir.